

# DICTIONARUL DIALECTULUI MEGLENOROMÂN

## Literele *D-F*

Nicolae Saramandu, Alina Celac, Carmen-Irina Floarea, Marilena Tiugan  
Coordonator: Nicolae Saramandu

Publicăm în prezentul număr al revistei „Fonetica și dialectologie” a șasea fasciculă – *literele D-F* – din *Dicționarul dialectului meglenoromân*.

### SIGLE

#### Surse

- ALDM I, II, III = Petar Atanasov, *Atlasul lingvistic al dialectului meglenoromân*, vol. I, București, 2008; vol. II, București, 2013; vol. III, București, 2015.
- ALR I, 1, 2 = *Atlasul lingvistic român*. Publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Pușcariu. Partea I, vol. I, Cluj, 1938 [h. 1–150]; vol. II., Sibiu, Leipzig, 1942 [h. 150–302], (punctele 012 Liumnița, 013 Țârnareca; anchete efectuate de Sever Pop).
- ALR II, 1 = *Atlasul lingvistic român*. Partea II, de Emil Petrovici, vol. 1, Sibiu, Leipzig, 940 [h. 1–296].
- ALR II, Supl = *Atlasul lingvistic român*. Partea II, de Emil Petrovici, vol. 2, *Supliment. Termeni considerați obsceni*, Sibiu, Leipzig, 1942 [h. 1–20], (punctul 012 Liumnița; anchetă efectuată de Th. Capidan).
- ALR II, s.n., 1–7 = *Atlasul lingvistic român. Serie nouă*, întocmit de Institutul de Lingvistică al Filialei din Cluj a Academiei Republicii Populare Române, sub direcția acad. Emil Petrovici, vol. 1–7, București, 1956–1972 [h. 1–2248].
- AtaM = Petar Atanasov, *Meglenoromâna astăzi*, București, 2002.
- Can<sup>1</sup> = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai și suflet”, III/1, București, 1927, p. 175–209 (A–C).
- Can<sup>2</sup> = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai și suflet”, III/2, București, 1928, p. 381–412 (Ĉ–Ĺ).
- Can<sup>3</sup> = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai și suflet”, VI, București, 1933–1934, p. 163–192 (M–R).
- Can<sup>4</sup> = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai și suflet”, VII, București, 1937, p. 194–230 (S–Ž).
- Can T<sup>1</sup> = I.-A. Candrea, *Texte meglenite*, în „Grai și suflet”, vol. I/2, București, 1924; p. 261–285.
- Can T<sup>2</sup> = I.-A. Candrea, *Texte meglenite*, în „Grai și suflet”, vol. II/1, București, 1925, p. 100–128.
- Can T<sup>3</sup> = I.-A. Candrea, Ov. Densușianu, Th. D. Speranția, *Graiul nostru. Texte din toate țările locuite de români*, vol. II, București, 1908, p. 163–170.

- Cap<sup>1</sup> = Th. Capidan, *Meglenoromâni. Istoria și graiul lor*, vol. I, București, 1925.  
 Cap<sup>2</sup> = Th. Capidan, *Meglenoromâni. Literatura populară la meglenoromâni*, vol. II, București, 1928.  
 Cap = Th. Capidan, *Meglenoromâni. Dicționar meglenoromân*, vol. III, București, 1935.  
 Cerna A = Anchetă efectuată cu *Chestionarul Noului Atlas lingvistic român* în localitatea Cerna, jud. Tulcea, de Nicolae Saramandu în 1973 (5 caiete aflate în *Arhiva* Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti”, București).  
 Cerna A / Supl = Cerna A, răspunsuri suplimentare.  
 Cerna T = *Texte meglenoromâne* (pe bandă magnetică, aflate în *Arhiva* Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti”, București) din localitatea Cerna, jud. Tulcea, culese de Nicolae Saramandu și Marilena Tiugan în 1971; transcriere: Marilena Tiugan.  
 Dms = Nicolae Paia, Teodor Minda, *Dicționar meglenoromân* (lucrare în manuscris, aflată în *Arhiva* Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti”, București).  
 DP = Dionisie Papatsafa, *Prikozmur din Meglenia (Мегленско-Влашки приказни)*, Skopje, 1997 (cu *Glosar*, p. 225–261).  
 Kat = Nik.At. Katsanis, *Βλάχοι του Πάϊκου (του Βυζαντινού θέματος των Μογλενών)*, Salonic, 2001.  
 MP = Maria G. Papageorgiou, *Παραμυθια απο μυθους αρχαιων ελληνικων ποιητικων εργαων που χαθηκαν και αλλα παραμυθια του βλαχοφωνου χωριου Σκρα (Λιουμνιτσα)*, Salonic, I, 1984.  
 Pap<sup>1</sup> = Pericle Papahagi, *Glosar*, în *Români din Meglenia. Texte și glosar*, București 1900, p. 30–72.  
 Pap<sup>2</sup> = Pericle Papahagi, *Glosar*, în *Megleno-români. Studiu etnografico-filologic* (extras din „Analele Academiei Române”. Seria II, tomul XXV. Memoriile secțiunii literare, 35 [1902–1903]), București 1902, p. 185–267.  
 Pap M<sup>1</sup> = Pericle Papahagi, [Texte], în *Români din Meglenia. Texte și glosar*, București, 1900, p. 9–29.  
 Pap M<sup>2</sup> = Pericle Papahagi, *Introducere; texte; obiceiuri, basme etc.* în *Megleno-români. Studiu etnografico-filologic* (extras din „Analele Academiei Române”. Seria II, tomul XXV. Memoriile secțiunii literare, 35 [1902–1903]), București, 1902, p. 1–184.  
 W = Gustav Weigand, *Vlacho-Meglen. Eine ethnographisch-philologische Untersuchung*, Leipzig, 1892.  
 Wild = Beate Wild, *Meglenorumänischer Sprachatlas*, Hamburg, 1983.

## BIBLIOGRAFIE

În afara dicționarelor generale ale limbii române, pentru stabilirea originii cuvintelor am apelat la următoarele lucrări lexicografice:

- Andriōtē, N.P., *Etymologiko lexico tēs koinēs neoellēnikēs*, Salonic, 1951 (citat după ediția a doua, corectată, 1971).  
 Atanasov, Petar, *Makedonsko-francuski rečnik*, Skopje, 2007.  
 Baubec, Agiemin/ Grecu, Mitică, *Dicționar turc-român*, București, 1979.  
 BER I – Vl. Georgiev, Iv. Gălăbov, J. Zaimov, St. Iliev, (redactor responsabil) Vl. I. Georgiev, *Bălgarski etimologičen rečnik*, I, Sofia, 1971.  
 Buchholz, Oda / Fiedler, Wilfried / Uhlisch, Gerda, *Wörterbuch Albanisch-Deutsch*, Leipzig, 1977.  
 Brad-Chisacof, Lia (coordonator), *Dicționar neogrec-român*, ediția a doua adăugită și revizuită, București, 2000.  
 CDDE – I.-A.Candrea, Ov. Densusianu, *Dicționarul etimologic al limbii române. Elementele latine (A – Putea)*, București, 1907–1914.

- DDA – Tache Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân, general și etimologic*, ediția a doua augmentată, București, 1974.
- Gerov – Najden Gerov, *Rečnik na bălgarskij ezik*, I, Plovdiv, 1895.
- Iovan, Tiberiu, *Dicționar bulgar-român*, București, 1994.
- Mladenov, Ștefan, *Etimologičeski i pravopisen rečnik na bălgarskija kniževen ezik*, Sofia, 1941.
- RMJ I–III – Blaze Koneski (redactor responsabil), Todor Dimitroski, Blagoja Korubin, Trajko Stamatovski, *Rečnik na makedonskiot jazik*, I–III, Skopje, 1965–1979.
- Suciu, Emil, *Influența turcă asupra limbii române*, II. *Dicționarul cuvintelor românești de origine turcă*, București, 2010.
- Topciu, Renata / Maloneshi, Ana / Topciu, Luan, *Dicționar albanez-român. Fjalor shqip-rumanisht*, Iași, 2003.
- Türkçe-İngilizce Redhouse Sözlüğü. The Redhouse Turkish-English Dictionary*, Istanbul, 2007.
- Wendt, Dr. Heinz F., *Langenscheids Taschenwörterbuch. Erster Teil, Neugriechisch-Deutsch*, Berlin / München, 1969 (citată după ediția a opta, 1978).

## ABREVIERI

- |  |  |
|--|--|
| ac. = acuzativ                         | gr. = grec(esc)                                  |
| adj. = adjectiv, adjectival            | impers. = impersonal                             |
| adj. nehot. = adjectiv nehotărât       | interj. = interjecție                            |
| adv. = adverb, adverbial               | intrans. = intransitiv                           |
| alb. = albanez(ă)                      | invar. = invariabil                              |
| aor. = aorist                          | ir. = istroromân                                 |
| ar. = aromân(ă)                        | înv. = învechit                                  |
| art. = articulat                       | lat. = latin(ă)                                  |
| art. dem. = articol demonstrativ       | lit. = literal                                   |
| art. hot. = articol hotărât            | loc. adj. = locuțiune adjectivală                |
| art. nehot. = articol nehotărât        | loc. adv. = locuțiune adverbială                 |
| art. pos. = articol posesiv            | loc. conj. = locuțiune conjuncțională            |
| bg. = bulgar(ă)                        | loc. pron. = locuțiune pronominală               |
| cf. = confer                           | m. = masculin                                    |
| cit. = citește                         | mac. = mecedonean(ă) (slavă)                     |
| col. = colectiv                        | mbg. = macedobulgar, macedonean (slav); cf. mac. |
| conj. = conjuncție                     | mgl. = meglenoromân(ă)                           |
| dat. = dativ                           | nom. = nominativ                                 |
| der. = derivat                         | n. pers. = nume de persoană                      |
| determ. = determinant                  | n. pr. = nume propriu                            |
| dial. = dialectal                      | num. card. = numeral cardinal                    |
| dim. = diminutiv                       | num. col. = numeral colectiv                     |
| dr. = dacoromân(ă)                     | num. ord. = numeral ordinal                      |
| et. = etimologie (originea cuvântului) | p. = pagina                                      |
| et. nec. = etimologie necunoscută      | peior. = peiorativ                               |
| expr. = expresie, expresii             | p. ext. = prin extensiune                        |
| expr. invar. = expresie invariabilă    | pl. = plural                                     |
| f. = feminin                           | plt. = pluralia tantum                           |
| fam. = familiar                        | prep. = prepoziție                               |
| fig. = figurat                         | pron. = pronume, pronominal                      |
| gen. = genitiv                         |  |
| ger. = gerunziu                        |  |

pron. nehot. = pronume nehotărât  
 pron. pers. = pronume personal  
 refl. = reflexiv  
 s. = substantiv  
 sb. = sârb(esc)  
 s. col. = substantiv colectiv  
 s.f. = substantiv feminin  
 sg. = singular  
 sgt. = *singularia tantum*  
 sl. = slav  
 s.m. = substantiv masculin  
 s.n. = substantiv neutru

subst. = substantiv  
 s.v. = sub voce  
 tranz. = tranzitiv  
 tc. = turc(esc)  
 unipers. = unipersonal  
 var. = variantă  
 vb. = verb  
 vbg. = vechi bulgar  
 vgr. = vechi grecesc  
 voc. = vocativ  
 vsl. = vechi slav

## ALFABETUL

A, Ă, B, C, Č, D, Δ, Đ, E, Ę, F, G, Ğ, Ĝ, H, H', I, J, K, L, L', M, N, N', O, Q, P, R, S, Ș, T, Θ, Ț, U, V, X, Z.

a, ă, b, c, č, d, Δ, đ, e, ę, f, g, ğ, ĝ, h, h', i, j, k, l, l', m, n, n', o, q, p, r, s, ș, t, θ, ț, u, v, x, z.

## LOCALITĂȚI MEGLENOROMÂNE

R. Macedonia:

*Úmã* (Húma)

Grecia:

*Biríslāv* (Biríslav), gr. Περίκλεια

*Cúpa* (Cúpa), gr. Κούπα

*Lúnġhí* (Lúgunța), gr. Λαγγαδιά

*Ĺumniġã* (Liumnița), gr. Σκρã

*Nónti* (Nânta), gr. Νότια

*Óșianí* (Óșani), gr. Αρχάγγελος

*Țãrnãrãca* (Țãrnarãca), gr. Κάρπη

## D

**da** *interj.* Dms. Cuvânt prin care se atenționează un copil mic.

Et.: onomatopee.

**đádă** vezi **zádă**.

**đáit** vezi **zeázit**.

**đamátcă** vezi **đárnátcă**.

**đarđalín** vezi **đarđalín**.

**đarđavát** vezi **zărzāvát**.

**đáti** vezi **zeáti**.

**đác** vezi **zic**.

**đálúf** vezi **zulúf**.

**đambác**, *pl. đambáti și đambácur* *s.n.* Pap<sup>1</sup> 44; Pap<sup>2</sup> 78; Dms. **1.** Nume de floare. Pap<sup>2</sup> 78. **2.** Nume de boală care se manifestă printr-o inflamație a organului genital masculin la copiii mici (pe care aromânii o numesc *fáti ntr-ócfl*). Pap<sup>2</sup> 78.

Et.: tc. **zambak** (mac., bg. **zambak**).

**đambăfúf** vezi **đambúf**.

**đambufúf** vezi **đambúf**.

**đambúf**, *pl. đambúfă* *s.n.* Pap<sup>2</sup> 78; Dms. Nume de floare; zambilă.

*Var.:* **đambăfúf** (AtaM 91/9, 93/26), **đambufúf** (Pap<sup>2</sup> 78).

Et.: tc. dial. **zumbül** (Suciu 807), (mac. **zumbul**, bg. dial. **đumbul**, BER I 670, s.v. *zjumbjul*).

**đămburi** vezi **sômburi**.

**đăngărés** vezi **ğăngărés**.

**đănúclu** vezi **zinúclu**.

**đăr<sup>1</sup>** *interj.* Dms s.v. Hai. Cuvânt repetat și însoțit de gesturi, prin care cineva își exprimă satisfacția pentru pățania cuiva care a luat-o la fugă fiind lipsit de curaj. *Đăr, pópa*. (Hai, părinte.) Dms s.v.

♦ *Li vea đăr-đăr*. (Fugea cu frica în sân.) Dms s.v.

Et.: bg. **zăr<sup>1</sup>** (BER I 668).

**đăr<sup>2</sup>** vezi **zqr**.

**đărcăč**, *pl. đărcăcă* *s.n.* Dms. Jucărie făcută dintr-un tub de trestie; pușcoci.

Et.: tc. **sarkač**.

**đărcádă** vezi **zărcádă**.

**đărđáli** *s.f. pl.* AtaM 91/10; ALDM I, h. 57/1–7; Dms. Ochelari.

Et.: mac. **đrcala**.

**đărđalín**, *pl. đărđalín* *s.m.* Pap<sup>1</sup> 44; Pap<sup>2</sup> 78; Cap 122; Cerna A/1182; AtaM 91/10; ALDM II, h. 1023/1–7; Dms. Zarzăr.

*Var.:* **đarđalín** (Pap<sup>2</sup> 78).

Et.: din **đărđalínă**.

**đărđalínă**, *pl. đărđalíni* *s.f.* Pap<sup>1</sup> 44; Pap<sup>2</sup> 78; Cerna A/1181; AtaM 91/10; ALDM II, h. 1022/1–7; Dms. Fruct al zarzărului; zarzără.

Et.: bg. dial. **zarzalina** (BER I 609, s.v. *zarzala*), (tc. **zerdali**).

**đărđórcă** *s.f.* ALDM I, h. 388/1. Diaree.

Et.: din **đăr-đăr** (s.v. **đăr<sup>1</sup>**) + **-că**.

**đárnátcă**, *pl. đárnátki* *s.f.* Pap<sup>2</sup> 78; AtaM 69/26, 91/11; Dms. Specie de pasăre mică; păsărică. [*Đárnátca*] *ăi pu!* *primuvirésc*. ([*Đárnátca*] e pasăre primăvărată.) Pap<sup>2</sup> 78 s.v.

*Var.:* **đamátcă** (Dms).

Et.: cf. mac. **zamatka** ‘a agita un lichid’.

**đeáit** vezi **zeázit**.

**đeánă** vezi **zeánă**.

**đeđir** vezi **zeázir**.

**đeńă** vezi **zeńă**.

**đeep** vezi **ğep**.

**đepcă** *s.f.* ALR II s.n., 3, h. 700/012. Pițigoii.

*Var.:* **ğepcă** (Cap 150).

Et. nec.

**đic** vezi **zic**.

**đífră** vezi **đífri**.

**đifri** *s.f. pl.* Pap<sup>1</sup> 44; Pap<sup>2</sup> 78; Can<sup>4</sup> 229; Cerna A/1305, 1494, Supl; Dms. Cioareci. *Bărbăți! purtău cămăș lúnđă pân di zănúnclu și cu đifri.* (Bărbații purtau cămăși lungi până la genunchi și cu cioareci.) AtaM 352/28; *Đifri! si pun pri pičóri și jung di la glézni până pri cōlcur.* (Cioarecii se pun pe picioare și ajung de la glezne până pe pulpe.) Can T<sup>1</sup> 264/23.

*Var.:* **đifrá** *sg.* (Pap<sup>1</sup> 44; Pap<sup>2</sup> 78; Can<sup>2</sup> 392), **zifri** (Can<sup>4</sup> 229).

*Et.:* mac., bg. dial. **đivri**.

**đift** *s.n.* AtaM 68/8, 70/24, 91/11, 95/17. Catran.

*Var.:* **điftu** (AtaM 68/8, 91/11).

*Et.:* tc. **zift** (mac. **zift**, bg. dial. **đift**, BER I 643, s.v. **zift**).

**điftu** vezi **đift**.

**đig**, *pl.* **đigur** *s.n.* Pap<sup>2</sup> 78. Sancțiune, la jocul de copii a măcca.

*Et. nec.*

**đimbirléc** vezi **zimbléc**.

**đinúclu** vezi **zinúclu**.

**đivri** *s.f.pl.* Pap<sup>2</sup> 78. F i g. Ochi. *Să-ți iásă đivri!* (Să-ți iasă ochii.) Pap<sup>2</sup> 78 s.v.

*Et.:* bg. dial. **đivăr** 'orb' (BER I 638, s.v. **živăr**).

**đoámbă** vezi **zómbă**.

**Đója** *n.pr.* Cap 122. Nume de vacă născută într-o zi de joi.

*Et.:* \***đoj** (var. de la **joj**).

**Đójcă** *n.pr.* Pap<sup>2</sup> 78. Nume de vacă născută într-o zi de joi.

*Et.:* din **joj** \***đoj** (var. de la **joj**) + **-ca**.

**đrácă** vezi **zdrácă**.

**đrăcănísés**, **đrăcănísiri**, **đrăcănísij**, **đrăcănísít** *vb.* IV. *Tranz.* Dms. A mǎzgăli; a scrie urât și neciteț. *Lă-la tíféru, đrăcănísă-la și tură-la șa ncóla.* (În caietul, mǎzgălește-l și aruncă-l cât colo.) Dms s.v.; *Tóati cǎrđli să đrăcănísiti.* (Toate cărțile sunt mǎzgălite.) Dms s.v.

*Et.:* cf. bg. **zdrak**.

**đrăcănísítură**, *pl.* **đrăcănísítur** *s.f.* Dms. Mǎzgălitură.

*Et.:* din **đrăcănísés** + **-itúră**.

**đrăclív** vezi **drislív**.

**đrătlív** vezi **dărtăv**.

**đrătlív** vezi **drislív**.

**đúcă** *s.f.* Cap 122; Dms. Presimțire.

*Ómu văr veári vrínă đúcă.* (Omul o avea vreo presimțire.) Dms s.v.; *Si lǎa dúpu đúcă.* (S-a luat după presimțire.) Dms s.v.

**Lǎu đúcă.** A avea o presimțire. *Lǎ đúcă că nu miruseáști la bun.* (Avu o presimțire că nu miroase a bine [= nu-i a bună].) Cap<sup>2</sup> 179/42.

*Et. nec.*

**đulúf** vezi **zălúf**.

**đut** vezi **jut**.

**đúúă** vezi **zúúă**.

**đvárnă** vezi **zvárnă**.

**đvíscă**, *pl.* **đvíški** *s.f.* Cap 123; ALDM II, h. 790/2, 3. Oaie de 2–3 ani; mioară.

*Var.:* **zvíscă** (ALDM II, h. 790/2).

*Et.:* mac. **đvíska**, bg. **zvizka**, **đvizka** (s.v. **đizak**, BER I 326).

## E

**e<sup>1</sup>** *interj.* Pap<sup>2</sup> 78; Can<sup>2</sup> 392; Cap 123; Dms. Ei, e, hei, ah! Exclamație care exprimă mirare, enervare, satisfacție. *E, muă scăpái, pân la lanta úară, alá kerím!* (E, acum scăpai, până data viitoare, domnul să fie slăvit!) MP 112/1; *E, gídi, bébi cumuvólci.* (E, măi, cumetre lupule.) Cap<sup>2</sup> 40/39; *E, țéstă séră ři mi drăpēm mult!* (E, în seara asta, ce mult mă scărpinam!) Cap<sup>2</sup> 43/37; *Ei, ca s-mi manș, máncă-mi.* (Ei, dacă [tot] o să mă mănânci, mănâncă-mă.) Cap<sup>2</sup> 144/9; *E! ca viní căsă, si bucurără și tátóhi!* (Ei, dacă veni acasă, se bucurară și părinții.) Can T<sup>2</sup> 105/4; *E! mulári, mult dúlři-đ cárne di țesta séră.* (Ei! femeie, foarte dulce e carnea din seara asta.) Can T<sup>1</sup>

277/26; *E, afëndi, nu țopă mult! Iălă ȳa pruăpi si-ț spun ți fac.* (Ei, domnule, nu țipa atât! Vino aici aproape să-ți spun ce fac.) MP 114/24; *Ei! disfó-ti di pri cal di el si-ț dau bustán!* (Hei, dă-te jos de pe cal și vino să-ți dau pepene verde.) Cap<sup>2</sup> 99/39; *E, ți bun.* (Ah, ce bine!) Dms s.v.; *Ei, élä ȳa!* (Hei, vino aici!) Dms s.v.

Var.: **ej.**

Et.: onomatopee.

**e<sup>2</sup> pron.** vezi **i<sup>2</sup>.**

**ęa** vezi **ja.**

**ęac** vezi **leęc.**

**ęápă** vezi **jápă.**

**ęárbă** vezi **járbă.**

**ęári** vezi **jári.**

**ęárnă** vezi **járnă.**

**ęáscă** vezi **jáscă.**

**ęásli** vezi **jásli.**

**ęășlă** vezi **jășclă.**

**ęęși** num. Șase. *Muo, puimóni vem pănăęir la ęęși septemvriu.* (Acum, poimăine avem târg pe șase septembrie.) AtaM 390/18.

Et.: gr. **ęęti.**

**ęęșięisés,** **ęęșięisiri,** **ęęșięisij,** **ęęșięisít** vb. IV. *Tranz.* Pap<sup>2</sup> 78;

Can<sup>2</sup> 392; Cap 123; Dms. A explica; a traduce, a tâlmăci. *Ampirátu visó un vis urót și, cări s-la ęęșięisęscă, la țela ampirátu a! da jimitáti di ampirățólă.* (Împăratul avu un vis urât și celui care o să-l tâlmăcească, acelaia împăratul îi va da jumătate din împărăție.) Pap M<sup>2</sup> 165/3; *Ampiráti, io pot s-la ixięisés [visu], áma cu țista căúil, că s-n-u dai íla ta dúpu țista fićóru.* (Împărate, eu pot să-l tâlmăcesc [visul], dar cu această înțelegere, ca să-mi dai fata ta după acest băiat.) DP 136/36; *Lă scălb ánvită, mă nu putú ęęșięisiri cártęa.* (La școală învăța, însă nu putu să traducă scrisoarea.) Dms s.v.

Var.: **ixięisés.**

Et.: gr. **ęęηγώ.**

**ęęșitasijă,** pl. **ęęșitasij** s.f. AtaM 295/22. Consultație.

Et.: gr. **ęęέταση.**

**edvám** vezi **idvám.**

**efcolijă** s.f. AtaM 49/3. Ușurință.

Et.: gr. **ęęκολία.**

**efëndi** s.m. Cap 123; Dms. Domn. *Túcu mult n-u mőncă, mámu, di Urfán efëndi.* (Mult mi-e dor, mamă, de domnul Urfán.) Cap<sup>2</sup> 17/18; *Bra cuzúm efëndi, Iártă-mi.* (Măi dragă domnule, iartă-mă.) Dms s.v.; *E, afëndi, nu țopă mult! Iălă ȳa pruăpi si-ț spun ți fac.* (Ei, domnule, nu țipa atât! Vino aici aproape să-ți spun ce fac.) MP 114/24.

Var.: **afëndi.**

Et.: tc. **efendi.**

**ęftin,** **ęftină,** pl. **ęftiń,** **ęftini** adj. Pap<sup>1</sup> 48; Pap<sup>2</sup> 78, 85; Can<sup>2</sup> 392, 403; Cap 123; Wild h. 392/2-7; Dms. Ieftin.

*Pămpóru maj pri ięftin purtá lúcri.* (Vaporul ducea [= transporta] lucrurile mai ieftin.) Can T<sup>1</sup> 276/9; *Ęftin lă cumpărără măgáru.* (Au cumpărat măgarul ieftin.) Dms s.v.

♦ *Įeftina cáрни cőjńi! ăȳ mánăncă.* (Carnea ieftină o mănâncă [doar] câinii.) Can T<sup>2</sup> 110/33.

Var.: **ięftin,** **ięftinăț** (Wild h. 392/1),

**ięftin** (Wild h. 392/5, 6).

Et. mac., bg. **ęftin eemuh** (gr. **ęftinń**).

**ęftinătáti** s.f. Cap 123 s.v. **ęftin;** Dms. Ieftinătate. *Cőan ăi ęftinătáti, sirumáși! ęüęs maj bun.* (Când e ieftinătate, săracii trăiesc mai bine.) Dms s.v.

Et.: din **ęftin** + **-ătáti.**

**ęfur,** pl. **ęfur** s.m. Dms. Efor. *Vęau pus ęfur lă bisęárică.* (Puseseră efor la biserică.) Dms s.v.

Et.: gr. **ęftopos.**

**ęfharistisés,** **ęfharistisiri,** **ęfharistisij,** **ęfharistisít** vb. IV. *Refl.* A se mulțumi.

*La lúmça (la uámiñiü) òi la faț bun, nu si eřharistisiã.* (Oamenii căroră le faci bine nu se mulțumesc.) Kats 69/13.

Et.: gr. *ευχαριστώ.*

**ehmálotos**, *pl. ehmáloti s.m.* ALDM III h. 1451/2–7. Prizonier.

Et.: gr. *αιχμάλωτος.*

**ehtró**, *pl. ehtrí s.m.* ALDM III h. 1428/5. Dușman.

Et.: gr. *εχθρός.*

**ej** vezi **e<sup>1</sup>**. ALDM II, h.1163/1–6.

**ej**, *pl. ej s.m.* Pap<sup>2</sup> 85; Can<sup>2</sup> 403; Cap 123, 154; Cerna A/1360; AtaM 47/22; ALDM II, h. 1163/1–7; Dms. Arici. *Éju äi mult fricós.* (Ariciul este foarte fricos.) Cap 123 s.v.; *Cum să nu es [zăcudită], iéjuli, mi ia tricú pri ua lisița.* (Cum să nu fiu [îngândurată], ariciule, păi, iacă, trecu pe aici vulpea.) DP 52/24; *As spúnim únă pricázma mo tri líuț, tri vúlpe řiu tri eř.* (O să spunem acum o poveste despre animale sălbatice, despre vulpe și despre arici.) AtaM 365/2; *Éřlu cu vúlpea si flára únă vrăami tru únă váli.* (Ariciul cu vulpea se întâlnește odată într-o vale.) AtaM 365/3.

Var.: **eș**, **iej**.

Et.: mac., bg. *ež.*

**e<sup>1</sup>** vezi **iel**.

**e<sup>2</sup>** vezi **éla**.

**éla**, *pl. iláti vb. intrans.* (folosit numai la imperativ) Can<sup>2</sup> 392; Cap 123; Dms. Vîno, veniți. *E, afëndi, nu řópă mult! Iälă ua prűăpi si-ț spun ři fac.* (Ei, domnule, nu țipa atât! Vîno aici aproape să-ți spun ce fac.) MP 114/24; *Iälă [...]* *bábo, s-mi caț ăñ cap.* (Vîno [...] babo, să mă cauți în cap.) Cerna T; *Bra fičór, nu u tălčóř [řăprátcă], túcu iláti s-va dau cóti un irmilóc di lăsáț-ău.* (Măi copii, n-o omorâți [vipera], ci veniți să vă dau câte un irmilic ca să o lăsați.) Cap<sup>2</sup> 94/29; *Máțu, máțu, iála s-la manț řgáricu!* (Pisico, pisico, vîno să-l

mănânci pe șoarece!) Cap<sup>2</sup> 122/37; *Fčáta a'zisi: „iel ancóá, nu-ř řa lúcrú cum řtiü tu”.* (Fata îi zise: „vîno aici, treaba nu e așa cum řtii tu”.) Cap<sup>2</sup> 72/10; *Fűăc, fűăc, iéla s-u arđ băltiüa.* (Focule, focule, vîno să arzi securea.) Cap<sup>2</sup> 122/23; *Mámu, el să vez řiřta fičóri' di iúndi să be áru.* (Mamă, vîno să vezi de unde o să bea apă acești copii.) Cap<sup>2</sup> 48/25; *Ei! disřó-ti di pri cal di el si-ț dau bustán!* (Hei, dă-te jos de pe cal și vîno să-ți dau pepene verde.) Cap<sup>2</sup> 99/40; *Cóři nu ti voi [...], élă délmi că řer.* (De ce să nu te vreau, [...] vîno dacă dorești.) Cap<sup>2</sup> 90/34; *Mámu cu táti, iäláť!* (Mamă și tată, veniți!) MP 180/30; *Ácu putiăť, iäláť s-mi scăpáť.* (Dacă puteți, veniți să mă scăpați.) MP 56/23; *Iälă ua, niăgru cóřini.* (Vîno aici, câine negru.) MP 14/15; *Téti, iélă la noi că sam singură ři dărái búnă řină.* (Mătușă, vîno la noi că sunt singură și am pregătit o cină bună.) Can T<sup>2</sup> 125/6; *Iéla curón!* (Vîno repede!) Kats 77/21.

Var.: **e<sup>1</sup>**, **élă<sup>1</sup>**, **iälă**, **iála**, **iälă**, **iel**,

**iéla**, **iélă**.

Et. mac., bg. *ela, elate* (gr. *έλα, ελάτε*, imper. de la *έρχομαι*).

**Elășnița** vezi **Elășnița**.

**élatu** *s.m.* Wild h 49/6. Brad.

Et.: gr. *έλατο*.

**élă<sup>1</sup>** vezi **éla**.

**élă<sup>2</sup>**, *pl. éli s.f.* Pap<sup>1</sup> 48; Pap<sup>2</sup> 86; Can<sup>2</sup> 403; Cap 123; Wild h. 49/4, 7; AtaM 47/21, ALDM II, h. 1122/1-4, 6, 7, h. 1124/5; Dms. Brad. *Șcândura di iélă äi búnă ři licșóará.* (Scândura de brad este bună și ușoară.) Dms s.v.

Var.: **iélă**.

Et.: mac., bg. *ela*.

**élbet** *adv.* Can<sup>2</sup> 392; Cap 123; Dms. Desigur, așa este. *Élbet! Că nă dát-ău Dómnu fětă, toț pot să nă-u řeră.* (Așa e!

Dacă ne-a dat Dumnezeu fată, toți pot să ne-o ceară [de nevastă.] Can T<sup>1</sup> 274/7.

Et.: tc. *elbet*.

**éle** vezi **élem**.

**éleji-alájsi** vezi **alájsi-vérsi**.

**élem** conj. Cap 123; AtaM 47/20; Dms. Însă, dar. *Ăi mai bun pári și mal si nõ-ai, élem priiátali si ai.* (E mai bine să nu ai bani și avere, dar să ai prieteni.) Cap<sup>2</sup> 81/37; *Élem ácú-i șa, bun ái.* (Dar dacă e așa, e bine.) Dms s.v.

Var.: **éle** (Cap 123; Dms s.v.), **éli** (Dms s.v.), **élim** (AtaM 47/20).

Et.: bg. *ele* (*elem*) (Cap 123).

**Eléșința** vezi **Eléșnița**.

**Eléșnița** n.pr. Pap M<sup>2</sup> 176/15; Cap 123. Nume de loc (de fântână) în *Oșin*; nume de loc.

Var.: **Eléșința** (Pap M<sup>2</sup> 176/15).

**éli** vezi **élem**.

**éli-alájsi** vezi **alájsi-vérsi**.

**élim** vezi **élem**.

**em** conj. Cap 123; Dms, AtaM 260/15. Și, în plus, pe deasupra. *Ți ț-ai ligát căpu, Tóșu, cu neágră șămíiă, Tóșu, fáță mpuvinítă em prugálbinítă?* (De ce ți-ai legat capul, Tóșu, cu basma neagră, Tóșu, față veștejită și îngălbenită?) Cap<sup>2</sup> 18/15; *Ni gállnă ân cutet, ni ou ân ulóg, em ambáru dișórt.* (Nici găină în coteț, nici ou în cuiabar, pe deasupra (și) hambarul gol.) DP 56/24.

**Em... em.** Nu numai... ci (dar) și; și... și; ba... ba. *Em budálá, em inăgíiă.* (Și prost și încăpățânat.) Dms s.v.; *Em próstu, em fudúl.* (Nu numai prost, ci și fudul.) AtaM 260/15; *Em va, em nu va.* (Ba vrea ba nu vrea.) AtaM 260/16; *Hem zahmét mári, hem harğ mai mult.* (Nu numai suferință mare, dar și câștigul mai mult.) Cap 123 s.v.; *Țișta doi l'raș em cu inát, em linóș.* (Aceștia doi erau și supărăcioși și leneși.) Cap<sup>2</sup> 81/39.

Var.: **hem**.

Et.: din tc. *hem* (mac. *em*, bg. *hem*).

**embolășés, embolășíri, embolășij,**

**embolășít** vb. IV. Tranz. ALDM II, h. 1040/4, 5. A altoi.

Var.: **envoliășés** (ALDM II, h. 1040/5).

Et.: gr. *εμβολιάζω*.

**émbor** vezi **émbur**.

**émbur, pl. émbur** s.m. ALDM III h. 1561/2–7. Negustor. *Ăn țca șcără si vça pugudít un uáșpiț ân căsă, ra émbur.* (În seara aceea se nimerise [să fie] un oaspete în casă, era negustor.) AtaM 395/4; *Ou lăiám simința di cujărét, vință târgovét, émbor.* (Sămânța de gogoși de mătase o luam [= cumpăram], veneau târgoveți, negustori.) AtaM 400/17.

Var.: **émbor**.

Et.: gr. *έμπορος*.

**emén** adv. Pap<sup>2</sup> 78; Can<sup>2</sup> 392; Cap 123; Dms. Abia; numai ce (îndată ce). *Ágrili [...] li sémină, ia gărnișór, ia mel, dintru că emén tot cómpu lunđinésc la căță ápa și si pot vądri siminătúrli.* (Ogoarele [...] le seamănă, fie [cu] porumb, fie [cu] mei, pentru că numai ce [= îndată ce] e cuprins de apă câmpul din *Lúnđín* se și pot curăța semănăturile de buruieni.) Can T<sup>1</sup> 262/23; *Emén vini și fuzi.* (Abia a venit și a plecat.) Dms s.v.; *Emín vez vlah și țeră-l'urdă, fáți?* (Abia vezi un român și cere-i urdă, se face [= e normal]?) = Se spune despre cei care, de la prima întâlnire, încep să-ți vorbească despre suferințele și nevoile lor, ca să le vii în ajutor.) Pap M<sup>2</sup> 88/14.

Var.: **emín**.

Et.: tc. *hemen* (bg., *hemen, emen*).

**emín** vezi **emén**.

**emíș** vezi **imíș**.

**endácsi** adv. AtaM 295/24. Bine, foarte bine; de acord; în ordine.

Et.: gr. *εντάξει*.

**éndic** vezi **ándăc**.

**endíștico** s. Certificat. *La 1939/40 la sfărșoț dimoticó scuió, lai endíștico ca*

*mult bun maθitís.* (În 1939/40 am terminat școala primară, am luat certificat de cel mai bun elev.) AtaM 378/24.

Et.: gr. *αντίστοιχος*.

**endometacși** *adv.* AtaM 295/25. Între timp.

Et.: gr. *εν τω μεταζβ*.

**enesă** *s.f.* ALDM I, h. 374/2–6. Injecție. *Άή पूsi ună enesă.* (Mi-a făcut o injecție.) ALDM I, h. 374/4.

Et.: gr. *ένεση*.

**envoliázmo** *s.* ALDM I, h. 373/4. Vaccin, vaccinare.

Et.: gr. *εμβολιασμός*.

**envoljășés** vezi **embolășés**.

**epilepsijă** *s.f.* ALDM I, h. 404/4, 5. Epilepsie.

*Var.:* **epilepsijă** (ALDM I, h. 404/5).

Et.: gr. *επιληψία*.

**epilepsijă** vezi **epilepsijă**.

**épsibir** *adv.* AtaM 47/20. Totuna.

Et.: tc. *hepsi bir*.

**éră** vezi **ára<sup>2</sup>**.

**erbutină** vezi **járbutină**.

**erebiță** vezi **iribiță**.

**ergátis**, *pl.* **ergátes** *s.m.* ALDM III h. 1476/5. Muncitor.

Et.: *εργάτης*.

**éri** vezi **ierj**.

**eriyén** vezi **irgén**.

**Erigon** *n.pr.* Cap<sup>1</sup> 6/6. Ierihon, vechi nume al râului *Țârna*.

**érți** vezi **jérti**.

**es<sup>1</sup>** vezi **jes**.

**es<sup>2</sup>** vezi **sam**.

**esáp** vezi **isáp**.

**están** *adv.* Can<sup>1</sup> 178 s.v. *an<sup>1</sup>*. An, anul trecut.

Et.: *estu + an<sup>1</sup>*.

**éstu**, **ęástă** *pl.* **ęásti**, **ęásti** *pron. și adj. dem.* (în Țárnareca) Cap 123, 309 s.v. *țista*; AtaM 218/13; ALDM III h. 1711/7. Acesta, ăsta. *Lă estu a' dădęám pání s-măncă sal cãn a' rãmăncă lă argáf.* (Acestuia îi dădeam să mănânce pâine

numai când le rămânea argaților.) Cap<sup>2</sup> 106/38; *Éstu țivá nu lucrá.* (Acesta nimic nu lucra.) Cap<sup>2</sup> 106/35; *Cãn nęársi vúlpea la ęșlu tru váli ęstu-l' đăți.* (Când merse vulpea la arici la râu, acesta îi zice.) AtaM 366/1; *Étu, tru iástă cásă șęáde Mușáta lóclui.* (Iată, în casa asta stă Frumoasa locului.) Cap<sup>2</sup> 108/21; *Ísta-ı di ilımu.* (Acesta e de când lumea.) Dms s.v. *ilımu*; *Dát-lă lă ięstu ęom tánti pári, cáti a' đęádiđ lă țel mai mári argát.* (Dați-i acestui om atâția bani câți i-ați dat celui mai mare argat.) Cap<sup>2</sup> 106/39; *Tri țı voı lucráf la ęstu ágru, aı, mo in it cábúl, İrtát cábátęa.* (Pentru că voi lucrați la ogorul acesta, hai, acum sunt de acord, [v-am] iertat vina.) Cap<sup>2</sup> 111/44; *Éstu zlátár [...] aı fęási iástă cloșcă cu pul.* (Acest argintar [...] făcu această cloșcă cu pui.) Cap<sup>2</sup> 107/36; *Țárlu gri la ęstu ęom.* (Împăratul îi zise acestui om.) Cap<sup>2</sup> 106/33; *Nu vedz țı pot șu cu iásti lęámni!* (Nu vezi ce pot să fac și cu aceste lemne!) Cap<sup>2</sup> 107/33; *Tru iástă cásă șádi mușáta loclúi.* (În această casă locuiește frumoasa locului.) Cap<sup>2</sup> 108/22; *Bra cal, țı-i iástă di tını?* (Măi, calule, ce-i asta la tine?) Cap<sup>2</sup> 113/3; *Cu iástă sibépi șu móșlă vizúră áiri.* (Cu această ocazie și bătrânii se pricopsiră.) Cap<sup>2</sup> 106/14; *Nisirbıręa la dúsi an sta úrdini.* (Nemunca îl aduse în această situație.) Kats 83/12; *Și ęșcă [vúlpea și ęșlu] móți știıá cáłęa.* (Și aceștia [vulpea și ariciul] acum știau drumul.) AtaM 365/11; *Șiu ęșcă [vúlpea și ęșlu], cã si stimní, tręgnira lanculóți, nerc la ină.* (Și aceștia [vulpea și ariciul], dacă s-a întunecat, porniră încolo, merg la vie.) AtaM 365/20.

*Var.:* **ięstu**, **ıstu**, **stu**.

Et.: lat. *\*istus, ista*.

**eș** vezi **ej**.

**étcă** *interj.* Pap<sup>2</sup> 78; Cap 123; Dms. Iată, uite. *Dúpu țe ișó [muráru], étcă vizú lângă búcă un sindúk.* (După ce ieși [morarul], iată că văzu lângă ulucul morii un cufăr.) Pap M<sup>2</sup> 143/31; *Étcă lă strătéști un dęd cu bárba álbă.* (Iată că îi întâmpină un moș cu barba albă.) Pap M<sup>2</sup> 166/5; „Cum șa?”; „Étcă șa”. („Cum așa?”; „Uite așa.”) Cap<sup>2</sup> 75/39; *Și étcă-la féla úomu ți si căță cu luț mulári.* (Și iată-l pe acel om care se iubea cu nevasta lui.) Cap<sup>2</sup> 25/36.

Et.: din *étu* + *că*.

**étimp** *adv.* În fiecare an. *Ácu puń étimp pátáti, nu fáti; trubăiáști si puń un timp pátáti, un timp gron.* (Dacă pui [= plantezi] în fiecare an cartofi, nu e bine; trebuie să pui un an cartofi, un an grâu.) AtaM 388/26.

Et.: din *e* + *timp*.

**étiși**, *pl. étișes s.* ALDM III h. 1472/2–7. Cerere.

Et.: *átηση*.

**étu** *interj.* Iată, uite. *Étu, tru iástă căsă șgåde Mușáta lócluț.* (Iată, în casa asta stă Frumoasa locului.) Cap<sup>2</sup> 108/21; *Étu, mo ári tricútă nóuă șu un mes di đáli.* (Iată, acum au trecut nouă [ani] și o lună de zile.) Cap<sup>2</sup> 107<sup>3</sup>; *Étu, tru iástă căsă șgåde Mușáta lócluț.* (Iată, în casa asta stă Frumoasa locului.) Cap<sup>2</sup> 108/21.

Et.: bg. *eto*.

**Éva** *n.pr.* Dms. Eva. *Adám și Éva si șitájšés án ráj.* (Adam și Eva se plimbă în rai.) Dms s.v.

**éva** *interj.* Dms. Vai. Strigăt care exprimă durere, deznădejde, milă etc. *Évaa! ți pářóáj.* (Vai! ce am păřit.) Dms s.v.; *Évaa! çot sám bucurós.* (Vai! cât sunt de bucurós.) Dms s.v.

Et.: tc. *eyvah*.

**évana** *vezi évála.*

**évála** *interj.* Dms. Gata. *Évála, nu mi ámburoás.* (Gata, nu mă lupt.) Dms s.v.; *Zi „évála”, ácu řer s-ti las.* (Spune „vai”,

dacă vrei să te las.) Dms s.v.; *Çoan ziř „évála”, árdiř moánli.* (Când spui „gata”, ridici mâinile.) Dms s.v.; *Evanaaa [...] mi cmo?* (Vai [de mine], dar acum?) DP 63/35.

*Var.:* **evana.**

Et.: din tc. dial. *evala* (BER I 474) (tc. *eyvalla*).

**éxtra** *adv.* AtaM 47/21. Extra.

Et.: mac., bg. *ekmpa*, gr. *έξτρα* (lat. *extra*).

**éza** *adv.* Dms. Adesea, mereu, totdeauna. *Éza nă vedçám.* (Ne vedeam adesea.) Dms s.v.; *Éza cóla ra.* (Totdeauna acolo era.) Dms s.v.; *řári éza să-l dai.* (Trebuie mereu să-i dai.) Dms s.v.

Et. nec.

**ézero** *s.m.* AtaM 287/30. Lac.

Et.: mac. *ezero*.

**ezúřă** *vezi izuuă.*

## F

**fac, fářiri, feș, fat** *vb.* III. *Tranz.* și *refl.* Pap<sup>1</sup> 44; Pap<sup>2</sup> 79; Can<sup>2</sup> 393; Cap 123; ALR II, 1, h.3/012; ALR II s.n. 3, h. 770/012; ALR II s.n. 5, h. 1421/012; ALR II s.n. 6, h. 1627/012, h. 1644/012; Cerna A/715, 1294, 1845, 1930, 2008; Wild, h. 252/1, 2, 4–6; ALDM III, h. 1660, 1661, 1662, 1665/1–7; Dms. **1.** A(se) face. *řista n-ăř lucrú, licșuór lucrú fac.* (Acesta îmi e lucrul, ușoară treabă fac.) AtaM 392/23; *Gállna fáři uou.* (Găina face ou.) ALDM II, h. 850/1–7; *La noi vem, adét diréř Cărcún, fac mulřerli un puclón.* (La noi există [un] obicei, în ajun de Crăciun, femeile fac un plocon [= gătesc o mâncare rituală de Crăciun].) Can T<sup>2</sup> 105/18; *S-ti fac zíniri!* (Te voi face ginere!) MP 20/2; *Cőinili ca s-facă cau, cau, [...] iel s-fúřă.* (Când câinele va face ham, ham, [...] el va fugi.) W 61/22; *Nápcum la blagosloví și la zisi: créștiř și iř mulř [și va fářiř mulř].*

(Apoi îi blagoslovi și le zise: creșteți și vă înmulțiți [și vă faceți mulți].) Pap M<sup>2</sup> 147/34; *Dupu bričōre tñirlui, fac unēc ġambúš.* (După bărbieritul mirelui, fac o mică petrecere.) Can T<sup>2</sup> 118/20; *Ān țca zúuă ān Ōših si fāțǵă tuótă zúua pănăġir.* (În acea zi în Ōših se făcea târg toată ziua.) AtaM 389/28; *Flaj un siġim, la zgripū ān un, țela siġimu nu junđǵá; la feș ān doi, bája prukó.* (Găsiu o sfoară, îi dădui drumul în una [= neîndoită], sfoara aceea nu ajungea; o făcui în două, aproape ajunse.) Cap<sup>2</sup> 104/28; *La fġās io sta lucrú.* (Eu am făcut lucrul ăsta.) Kats 76/24; *Și căzúú luoș și ram la nusucumíu, la buólniță, și mi feș inhiriși.* (Și am căzut bolnav și eram la nusucumíu, la spital, și m-am operat.) AtaM 392/7; *Cøn si fġesi núnta, sǵarlı rǵđǵá, nóriI plǵnđǵáú și bǵarǵa cǵntá di mǵri bucurilǵ.* (Când se făcu nunta, soarele rǵdea, norii plǵngeau și vǵntul cǵnta de mare bucurie.) Pap M<sup>2</sup> 139/38; *Ai fġási un culác di bǵrniță și la cǵǵápsi an cǵnúșǵ.* (Îi făcu un colac de mei pǵsǵresc și îl coapse în cenușǵ.) MP 156/24; *Con si prukó cola, uzó glǵsur di draț, cum si fǵlǵáú cǵri ți ǵri fat.* (Când se apropie acolo, auzi voci de draci, cum se lǵudau care ce a făcut.) DP 173/30; *Ți bun țer sǵ-ț fac?* (Ce bine vrei sǵ-ț fac?) Cap<sup>2</sup> 28/1; *Șǵrpili, ți bun pǵti sǵ-ț făcǵ?* (Șarpele, ce bine poate sǵ-ț făcǵ?) Cap<sup>2</sup> 39/30; *Io si va ancurún cǵ nǵpcum sǵ fǵățiț fǵmǵǵ!* (Eu o sǵ vă cunun ca apoi sǵ faceți copii.) Cap<sup>2</sup> 76/9; *Tricú [...] pristi púnțe di ier fǵtǵ di ierǵru nóstru.* (Trecu [...] peste puntea de fier făcutǵ de fierarul nostru.) Cap<sup>2</sup> 146/16; *Āncǵ trei añ ǵri di fǵțirǵa ǵskirlǵc.* (Încǵ trei ani are de făcut serviciul militar.) Cap<sup>2</sup> 91/24; *Știǵáú toátı țe au di fǵțirǵa.* (Știau toate [lucrurile] pe care le au de făcut.) Cerna T. 2. A deveni, a se preface, a se

transforma. *Iel si fġási un rǵslǵn, si burǵrǵ cu pǵrcu toátă zúua.* (El se prefăcu în leu [și] se luptǵrǵ cu porcul toată ziua.) Cap<sup>2</sup> 73/22; *Țġla doi mǵxǵn [...] si fġesirǵ dǵu tǵpǵli și mult raú buni.* (Cei doi copii [...] se transformǵrǵ în doi plopi și erau foarte frumoși.) Cap<sup>2</sup> 57/8; *Iel nu vru sǵ scúltǵ, biúú și si fġesi țerb.* (El nu vru sǵ asculte, bǵu și se prefăcu în cerb.) Pap M<sup>1</sup> 14/30; *Si pugudi blǵstġmu cǵ Ștefǵn, cum ra fġġǵ, si fġesi fičǵr.* (Se nimeri [= se împlini] blestemul, ca Ștefan, cum era fatǵ, se transformǵ în băiat.) Cap<sup>2</sup> 151/11; *Aú bluguvisi ǵpa și únǵ ǵǵrǵ si fġesi ǵpa bluguvisitǵ rakıúǵ.* (Binecuvǵntǵ apa și deodatǵ apa binecuvǵntatǵ se transformǵ în rachiu.) Cap<sup>2</sup> 53/3; *Mo, tǵti, io ǵi sǵ mi fac un zǵǵǵr.* (Acum, tatǵ, eu hai sǵ mǵ fac [= sǵ devin] un ogar.) Cap<sup>2</sup> 50/8; *Sǵra-sa aI'zisi s-nu be cǵ, ǵcu be, sa si făcǵ țerb.* (Sorǵ-sa îi zise sǵ nu bea cǵ, dacǵ bea, o sǵ se facǵ cerb.) Pap M<sup>1</sup> 14/29; *Țișta nu-ı fat ǵncǵ ǵom.* (L i t. Acesta nu a devenit [= nu s-a făcut] încǵ om. = Se spune despre cineva care nu s-a maturizat.) Pap M<sup>1</sup> 18/14. 3. A se preface, a lǵsa apranțele (cǵ). *Únǵ zúuǵ din zǵli s-fġási i lu lu ampirǵtuluı ca fúzi la luǵf.* (Într-una din zile, fiul împǵratuluı se prefăcu cǵ pleacǵ la vǵnǵtoare.) MP 132/7; *Góna fġási ca z-dúsi la grǵǵp.* (Gheorghe se prefăcu cǵ se duce la mormǵnt.) MP 234/18. 4. A naște. *Rǵmǵș grǵúú și añ fġǵș un fičúǵr.* (Rǵmǵsei grea și nǵscui un fecior.) MP 96/28; *La viǵa fat múm-sa an bitǵrniță.* (Îl nǵscuse mamǵ-sa la bǵtrǵnețe.) MP 12/3; *Țișta gǵzbǵ dǵrǵú, cǵ si vǵa fat un lupǵc și si gustǵú.* (Acestia făceau chef, cǵ se nǵscuse un pui de lup și se ospǵtau.) DP 126/12. 5. A face, a valora. *Cǵlǵacca și tǵpúzu nu fǵțǵ dǵuǵú pári.* (Paloșul și mǵciuca nu făcea [=nu valorau] douǵ parale.) DP 88/8. 6. A se

întâmpla. *Nu pătúra si-nvițăță ți s-fîșara.* (Nu putură să înțeleagă ce s-a întâmplat [cu ei].) MP 12/10; *Ca uzó ampirátu, mult róu a' vini și zisi: lăgát, vidét țe si fêsi, bra.* (Când auzi împăratul, se supără mult și zisi: bre, alergați, vedeți ce s-a întâmplat.) Pap M<sup>2</sup> 137/39; „*Mai vēm un frāti*”, *zisi*, „*da nu ștu țe si fêsi*”, *zisi*. („Mai aveam un frate”, zise, „dar nu știu ce s-a întâmplat [cu el]”, zise.) Cerna T; *Iça spúsi tot cum si fêsi.* (Ea spuse tot cum s-a întâmplat.) Pap M<sup>1</sup> 16/23; *Ia țe si fêți ă n vácótu çon fiçóru si jucá cu fêsu.* (Iată ce se întâmplă în vremea când băiatul se juca cu fesul.) Cap<sup>2</sup> 77/2; *Si fáti că zătripniú unec.* (Se întâmplă că adormii puțin.) Pap M<sup>2</sup> 164/13. **7.** A încerca; a (se) pregăti; a (se) apuca; a vrea. *Fêsiră si dișclldă úșa, nu si dișclldă.* (Încercară să deschidă ușa, nu se deschidea.) Pap M<sup>2</sup> 159/10; *Fçasi si turçască cu tuřácú.* (Se pregăti să tragă cu pușca.) DP 123/34; *Lámna fçasi si priznçască.* (Balaurul încercă să se uite.) DP 92/32; *Con fiási s-la cáță piăștili, di s-la púnă an cuăș, piăștili zăzburó.* (Când încercă să apuce peștele, ca să-l pună în coș, peștele începu să vorbească.) MP 176/4; *Tamán fçasi s-la ncálică, iel si fçasi lèpuri.* (Tocmai când vru să-l încalece, el se prefăcu iepure.) Cap<sup>2</sup> 128/1; *Că biú, fiçóru, fçasi si iásă și vizú că-l' la vça lăsát căpácu.* (După ce bău, feciorul încercă să iasă și văzu că-i lăsase capacul.) Cap<sup>2</sup> 90/40; *Ișó ă ntru iel un țerb și iel fçasi si trágă.* (Îi ieși un cerb în față și el vru să tragă.) Cap<sup>2</sup> 125/37; *Únă zuă fêsi prin pázăriști.* (Într-o zi o apucă prin târg.) W 69/25. **8.** A (se)porni, a se rezezi. *Ca fêsi să da cu còrnili-n pórtă, si zalipiră di catran.* (Când se rezezi să dea cu coarnele-n poartă, se lipiră de smoală.) Can T<sup>1</sup> 279/21; *Ca la flo, si fêsi saibu pri iel.*

(Dacă-l găsi, gospodarul se rezezi la el.) Pap M<sup>2</sup> 156/26; *Fiçóru [...] si fçasi pri iáli.* (Feciorul [...] se rezezi asupra lor.) Cap<sup>2</sup> 65/44. **9.** A se ascunde. *L-u lo tórba, au scúnsi și si fçasi și el dúpu únă șúmă lă știtári.* (Îi luă traista, o ascunse și se ascunse și el după un copăcel la așteptat [= să aștepte.]) DP 70/33. **10.** A se apropia. *Muiár-sa la viruí; s-fîási pân di iel.* (Femeia lui îl crezu; se apropie de el.) MP 114/3.

**Ăn ți fáti.** A i se părea, a-și închipui. *Ăl ți fáti că nçári ca iel.* (I se pare că nu [mai e nimeni] ca el.) Cap<sup>2</sup> 178/22; *Ai ți-fățiğă ca ra fiătă, áma nu pátú s-la cunuășcă.* (I se părea că e fată, dar nu putu să-l recunoască.) MP 70/1; *A' ți fçasi că fiçóru [...] umizçá cu țela țe la vça șutnít ă n Vardár.* (I se păru că băiatul [...] semăna cu acela pe care îl aruncase în Vardar.) DP 32/13. **Ń-u di fátiřa.** A-i arde, a avea chef. *Nu l-u di fátiřa ni bun, ni nibún.* (Nu îi arde să facă nici bine, nici rău. = Se spune despre cei care se decid greu să facă ceva.) Cap<sup>2</sup> 178/17. **Nu fáti.** Nu e bine, nu se cade. *Nu fáti să si cáță cu uglindála.* (Nu e bine să se uite în oglindă.) Pap M<sup>2</sup> 102/6; *Cu cățol și cu máța nu fáti să si joacă.* (Nu e bine să se joace cu cățel și cu pisica.) Pap M<sup>2</sup> 102/9; *Tátu-su a' zițçá că nu fáti tári pașalarésc fiçór să anșóară dúpu tári fétă fóră mōn.* (Tatăl său îi zicea că nu se cade ca un astfel fecior de pașă să se însoare cu așa fată fără mâini.) Pap M<sup>2</sup> 142/8; *Nu fáti si beai ca ácu beai s-ti faț țerbu.* (Nu e bine să bei [apă] căci, dacă bei, o să te faci cerb.) DP 203/6. **(Nu) si fáti.** (Nu) se poate (spune). *Aș la lăsó fiçóru și fuzi çot nu si fáti mai bucurós.* (Îl lăsă pe fecior și plecă cât nu se poate mai bucuros.) Cap<sup>2</sup> 127/4; *Si púsi pri un múnti nalt, çoat ra nalt nu si fáti.* (Se sui pe un munte înalt, atât era de înalt cât nu

se poate spune.) DP 47/19; *Vizú únă fġatā liŝnicā di cōta s-nu s-fācā vikim mai mult.* (Văzu o fată frumoasă cât nu se poate mai mult.) Cap<sup>2</sup> 119/23; *Vġa únă fġatā cā vrinā túrturā ŝi sirbiċoásā cōata si fáti.* (Avea o fată ca o porumbiță și cât se poate de muncitoare.) DP 78/3. **L-u fac.** A o porni, a pleca. *Ca iŝó la lov, fiċóru l-u fġesi di cōla cútru iúndi vizú.* (Dacă plecă la vânatoare, feciorul o porni (plecă) de acolo încotro văzu (cu ochii).) Cap<sup>2</sup> 149/12. **Fac cum fac.** Fac ce fac. *Lúpu [...] fġási cum fġási ŝi zāmutri nsus.* (Lupul [...] făcu ce făcu și se uită în sus.) Cap<sup>2</sup> 117/29. **Fac ágru.** A lăzui. Cerna A/1294. **Fac ápă.** A urina. *Dġdoli, lás-mi nāfārā si fac ápă.* (Moșule, lasă-mă afară să urinez.) W 65/24. **Fac bésă.** A jura credință. Dms s.v. *bésă.* **Fac bitărneța.** A-și vedea de bătrânețe. *Mu-o-ŭ fac bitărneța ŝi mi ŝatāiēs prin drum.* (Acum îmi văd de bătrânețe și mă plimb pe drum.) AtaM 392/9. **Fac blăstém.** A blestema. *Cáru, an drímu ŝista cġa, pri múnti, si spārsi ŝi tġela túntġa fġesi blăstém.* (Carul, pe drumul dincoace, pe munte, se rupse și atunci acela a blestemat.) Pap M<sup>2</sup> 156/39. **Fac cudușloc.** A turna, a pârî, a codoși. Cerna A/1845. **Fac cábát.** A greși. (vezi *cábát*). **Fac dāviiă.** A face plângere. *Túcu nu fġ daviiă.* (Numai nu face plângere.) Cap<sup>2</sup> 46/3. **Fac laf.** A face o înțelegere, a se vorbi. *Doi fur fġásiră laf ca si la fūră boi!* (Doi hoți se vorbiră să fure boii.) Cap<sup>2</sup> 83/3. **Fac lucrú.** A munci, a face treabă. *Că ra mult muăș ŝi nu putiġá s-fācā lucrú, nu la vriău.* (Pentru că era foarte bătrân și nu putea să muncească, nu-l voiau.) MP 226/6. **Fac păzारे.** A face o înțelegere. *Noi [...] vem fat păzारे, ca să nu nă anvirinóm.* (Făcuserăm înțelegerea, ca să nu ne supărăm [unul pe altul].) Cap<sup>2</sup> 35/21. **Fac pujár.** A defrișa prin ardere. Cerna

A/2008. **Fac cu căpu.** A da din cap, a arăta spre cineva sau ceva. ALR II, 1, h.3/012. **Fac cu mōna.** A face semn cu mâna, a arăta. „*Pri ŭa luġa moártġa*”, și-*l fġási cu moána.* („Pe aici a luat-o moartea”, și-i făcu semn cu mâna.) DP 25/13. **Fac cu ócli.** A face cu ochiul. *Lisiġa a l fġási cu ócli.* (Vulpea îi făcu cu ochiul.) Cap<sup>2</sup> 132/27. **Foc mi fac.** A se supăra, a se face foc. *Cġan uzóá árá, ámpirátu foc si fġási.* (Când auzi din nou, împăratul se făcu foc.) DP 132/33. **Di cap án fac.** A face după propriul cap, după cum te duce capul. *Sfāca di cap ŝ-fāti.* (Fiecare își face de cap [= își face după cum îl duce capul].) Pap M<sup>2</sup> 64/14. **(Mi) fac ázór.** A (se) pregăti. *Fġ-ti azór di nuntā.* (Pregătește-te de nuntă.) Cap<sup>2</sup> 147/44; *Bġgu [...] puvilit-ău la dvoġ izmikár si fācā dvoġ buh cai ázór.* (Beiul [...] a dat ordin la două slugi să pregătească doi cai frumoși.) AtaM 380/7. **Mi fac án zinúcli.** A îngenunchea. Cerna A/390. **Mi fac áncóla.** A pleca, a se depărta. *Fá-ti ncóla!* (Dă-te încolo, du-te!) ALR II s.n. 5, h. 1421/012. **Mi fac (mai) áncqá.** A se apropia. *Fġ-ti mai áncqá.* (Apropie-te.) Pap M<sup>2</sup> 136/27; *Fġá-ti mai áncqá ŝi priznġá prin ŝġa gáurā.* (Apropie-te și privește prin gaura aceea.) DP 60/28. **Mi fac únă (cu).** A se uni, a se înțelege, a se întovărăși. *Si-fġási únă cu picuráru ŝi aġ zisi: móġni dimniġata s-la trimiġt ziniru si-ŝ dúcă póġni.* (Se înțelese cu ciobanul și îi zise: mâine dimineață am să-l trimit pe ginere să-ți aducă pâine.) MP 208/28; *Si fġásiră únă ŝi kinisiră dói!* (Se întovărășiră și porniră amândoi.) DP 61/25. **S-făti noápti.** A se înnopta. ALR II s.n. 3, h. 770/012. **Si fáti vácótu.** A veni vremea (momentul). *Si fáti vacótu diríp iŝóre băsericālla.* (Vine vremea (momentul)

dinaintea ieșirii [= oamenilor] de la biserică.) Can T<sup>2</sup> 117/14.

♦ *Bilic fără picurăr nu si făți.* (Turmă fără păstor nu există.) Cap<sup>2</sup> 167/41; *Foc și plámin si fǎsi.* (Foc și pară se făcu. = S-a supărat rău.) Cap<sup>2</sup> 178/25; *Și cucóți! a! fac uáúă.* (L i t. Și cocoșii îi fac ouă. = Se spune despre cineva căruia îi merg bine treburile.) Cap<sup>2</sup> 178/20; *Cápu făți, cápu trázi.* (Capul face, capul trage.) Pap M<sup>2</sup> 64/27; *Si fǎsi dá la tot ǎn jos.* (L i t. Se făcu de la tot în jos. = Se spune despre cei decăzuți cu desăvârșire, care s-au făcut de rușine, de ocară lumii.) Cap<sup>2</sup> 178/28; *Rópă s-ti faț!* (Să te faci piatră! = Să înțepenesti!) Pap M<sup>2</sup> 59/41; *Sup tini să faț!* (L i t. Să [ajungi să] faci sub tine! = Să ologești!) Pap M<sup>2</sup> 59/39; *Dúpu cápu lui fǎsi.* (A făcut după capul lui.) Cap<sup>2</sup> 170/22.

Et.: lat. *facere*.

**facfón** s.m. Dms. Aluminiiu. *Licșór cá facfón.* (Ușor ca aluminiiu.) Dms s.v.

Et.: tc. *fakfon*.

**fáčcă** vezi **cfáčcă**.

**fag**, pl. **faj** și **faz** s.m. Pap<sup>1</sup> 44; Pap<sup>2</sup> 79; Can<sup>2</sup> 392; Cap 124; Cerna A/1321, 1322; Dms. Fag. *Si púsi fičóru pri un fag și țéla fágú si zăclătínó.* (Se sui băiatul într-un fag și fagul acela începu să se clatine.) Cap<sup>2</sup> 36/33; *Bátú di un gurgășlíf fag.* (Întâlni un fag scorburos.) Cap<sup>2</sup> 25/3; *Si dúsi, ligó, ligó toátă zúua faz un di lánți.* (Se duse [și] legă, legă toată ziua fagi unii de alții.) Cap<sup>2</sup> 140/21; *L'i zăligái ȳa toț fázil' úna-di-úna.* (Începu să leg aici toți fagii unul de altul.) Cap<sup>2</sup> 44/11; *Iel amú niți un fag nu puté să ardícă.* (Acum el nici [măcar] un fag nu putea să ridice.) Cap<sup>2</sup> 44/8; *El, ți nu puté si dúcă niți un fag, și zițá cá toátă curia su u ărdícă.* (El, care nu putea să ducă nici [măcar] un fag, și zicea că o să ridice toată pădurea.) DP

28/18; *Vicăm múnti cu mulț faș.* (Aveam munte [acoperit] cu mulți fagi.) AtaM 370/18; *Múnti di faj.* (Făget.) Cerna A/1322.

Et.: lat. *fagus*.

**Fágu-di-Crúți** n.pr. Pap M<sup>2</sup> 176/16; Cap 125 s.v. *fag*. Nume de loc în *Óșiń*.

**Fágu-lu-Ćúli** n.pr. Pap M<sup>2</sup> 176/17; Cap 125 s.v. *fag*. Nume de loc în *Óșiń*.

**fágă** s.f.col. Can<sup>2</sup> 392; Cap 125 s.v. *fag*; Dms. Frunze de fag. *Cón anvirdăști fága, sfăca om [...] nǎpă cáti únă vėjcă an méjlucu di ágru.* (Când înverzesc frunzele de fag, fiecare om [...] înfige câte o nuia în mijlocul ogorului.) Can T<sup>2</sup> 106/36; *Cu fágă li rănčă vitili.* (Hrănea vitele cu frunze de fag.) Dms s.v.

♦ *A! anțápó fágă.* (I-a înțepat frunze de fag. = A isprăvit cu el, nu se mai interesează de el.) Cap<sup>2</sup> 178/30.

Et.: de la *fag*.

**fáidă** vezi **fáidă**.

**fáidă**, pl. **fáidi** și **fóidur** s.f. Cap 125;

Dms. Folos; dobândă. *Țista timp nu vu fáidă din víti.* (Anul acesta nu a avut folos de pe urma vitelor.) Dms s.v.; *Mi ănditái și nu-n lóa fáidă.* (M-am împrumutat și nu mi-a luat dobândă.) Dms s.v.

**Nu ári fáidă.** Degeaba, în zadar; n-are rost. *Fičóru [...] la cunoscu drácu, bun mă nu vu fáidă, cá drácu dǎdi mai múlți pári di toț și la cumpăró [calu].* (Tânărul [...] îl cunoscu pe drac, bine dar degeaba, căci dracul dădu mai mulți bani decât toți și îl cumpără [calul].) Pap M<sup>1</sup> 22/21, Cap<sup>2</sup> 127/45; *Ai, n-óri fáidă, ai țéstă sérá să la tǎlčóm cu báltiți.* (Degeaba, hai, deseară să-l omorâm cu securile.) Cap<sup>2</sup> 43/33; *Mi știu, cum nu, túcu țivá nu ári fáidă.* (Păi, știu, cum nu, numai că n-are rost.) DP 40/22.

Var.: **fáidă**.

Et.: tc. *faide* (mac. *fajde*, bg. *fajda*).

**fáiron** *interj.* AtaM 261/18. Gata, s-a terminat.

Et. nec.

**fakír, fakírcă**, *pl. fakír, fakírki* *adj.* și *s.m* și *f.* Pap<sup>2</sup> 79; Can<sup>2</sup> 392; Cap 124; Dms. Biet, sárman, sárac. *Și șa, la fakíru uráču [fúri!]* a! *la furáră șimidói!* *boj.* (Și așa, sármanului agricultor [hoții] îi furară amândoi boii.) Pap M<sup>1</sup> 26/16; *Și țea fakírca țe si fácă? la scoási [mijlucánu fráti] ántru iel.* (Și ea, biata, ce să fácă? îl scoase [pe fratele mijlociu] în fața lui.) Cap<sup>2</sup> 128/44; *Ie!, fakíri!, Dómnu la vęa dat sáldi un fičór.* (Ei, bieții de ei, Domnul le dáduse numai un fecior.) Cap<sup>2</sup> 60/30; *Fakíru, níți cá u lipęásti di rost álba.* (L i t. Sármanul, nici cá lipește rachiul de gură. = Se spune despre cineva care este bețiv.) Cap<sup>2</sup> 165/17; *Si ęudęáú cum si la pęáră fakíru di fičór, cári nu vęa níți un cabát.* (Se întrebau cum să-l omoare pe bietul băiat, care n-avea nicio vină.) Cap<sup>2</sup> 74/25; *Țęástă fákírca, ți-u flo, cum s-nu spúnă?* (Aceasta, biata, care a aflat [secretul], cum să nu spună?) AtaM 394/11; *Mulláręa si záčudi, fákírca.* (Femeia se miră, biata de ea.) Cap<sup>2</sup> 91/11; *Fikíru, la țišta [drácu] níți-un nu-l príndi vrúnă luminári.* (Bietul de el, la acesta [= acestui drac] nimeni nu-i aprinde o lumânare.) Can T<sup>1</sup> 280/10; *Fikíru di čerkez [...] lá lăsoá tęgărgicu plin di líri.* (Bietul cerchez [...] lăsă traista plină de lire.) DP 29/1; *Fikírca, și ia au ári bătút muráru.* (Sármana, și pe ea a bătut-o morarul.) MP 84/10; *Kírca, ári máma máșteră.* (Sármana, are mamă vitregă.) Dms s.v. *mășteră*.

**ÁN fakír.** Supărat. *Bărbátu [...]* *au vęádi mullári-sa án fikir.* (Bărbatu-său [...] o vede pe nevastă-sa supărată.) Cap<sup>2</sup> 66/45. **Sam án fakír.** A sta pe gânduri, a

fi trist. *Ampirátu ra án fikir.* (Împăratul era trist.) Cap<sup>2</sup> 72/18.

♦ *Blăstémili lu fakíru pri uscát nu cad.* (Blestemele sáracului nu cad pe uscat [= se împlinesc].) Pap M<sup>2</sup> 63/5.

*Var.:* **fākír** (Cap 124 s.v.; Dms s.v.), **fíkír, fikírcă, kírca.**

Et.: tc. *fakir* (mac., bg. *fakir*).

**falácru, falácră** *pl. falácri* *adj.* Wild h. 146/3. Chel.

Et.: gr. *φαλακρός*.

**fálagă** *vezi fálăgă.*

**fálăgă** *s.f.* Can<sup>2</sup> 392; Cap 125; Dms. Falangă. *Fičóri!* *cári si duțeu [la dásca]* *spunęu ca la púni an fálagă.* (Copiii care se duceau [la dascăl] spuneau că îi pune în falangă.) Can T<sup>1</sup> 267/2.

*Var.:* **fálagă.**

Et.: gr. *φάλαγγα* (mac., bg. *falanga*).

**fálbă**, *pl. fáłbi și fólbur* *s.f.* Cap 125; AtaM 287/31; Dms. Laudă, fală; elogiu. *Sál fólbur di el.* (Numai laude pe el [= Tot timpul se laudă].) Dms s.v.

♦ *Fálbă múltă și tórbă dășártă.* (Laudă multă și traistă goală.) Cap 125 s.v.

Et.: mac. *falba*.

**fálcă**, *pl. fólț și fálki* *s.f.* Pap<sup>1</sup> 44; Pap<sup>2</sup> 79; Can<sup>2</sup> 392; Cap 125; ALR I, 1, h. 23/012, 013; Cerna A/147, 163; Wild h. 155/1, 3-6; ALDM I, h. 90/ 2, 3, h.106/2-6; Dms. Falcă, obraz. *Di dinti ál ți ánfloá fálca.* (Din cauza dintelui i s-a umflat falca.) Dms s.v.; *Si ángrășóá, fęási fólț cá lu pórcu.* (S-a îngrășat, a făcut fálci ca ale porcului.) Dms s.v.; *Fálkili di fáță.* (Fálciile feții.) ALR I, 1, h. 23/013.

**ÁNflum fálca.** A se bosumfla. *Ți u-ánfliș fálca?* (De ce te bosumfli?) Cerna A/147.

Et.: lat. *\*falca*.

**falés** *vezi fálés.*

**famíľă** *vezi fámęál'ă.*

**fanělă** vezi **fănelă**.

**fant**, *pl. fanț și fanğ s.m.* Dms. [La jocul de cărți] Valet. *Aț vîniră mulț fanğ, lumîntra nu mi bățgăi.* (Ți-au venit [= ți-au intrat] mulți valetți, altminteri nu mă băteai.) Dms s.v.

Et.: it. *fante* (bg. *fante*).

**făra** vezi **fără**.

**farăș** *f* vezi **fărăș**.

**fără**<sup>1</sup>, *pl. fări și fōr s.f.* Can<sup>2</sup> 392; Cap 125; Dms. Neam, rasă. *Di țe fără-î și iel.* (Din acel neam e și el.) Can<sup>2</sup> 392 s.v.; *Fără di gupc.* (Neam de țigan.) Dms s.v. F i g . Demnitate.

♦ *Făra ți ti ari.* (Fi-ți-ar neamul ce te are! [= căruia îi aparții].) Dms s.v.; *Ai pără, ai fără.* (L i t. Ai bani, ai neamuri. = Ai bani, ai trecere.) Can T<sup>2</sup> 111/41.

Et.: gr. *fară*, alb. *farë*.

**fără**<sup>2</sup> vezi **fără**.

**fără**<sup>3</sup> vezi **năfără**.

**fărbă**, *pl. fărbi s.f.* AtaM 289/31. Vopsea.

Et.: mac. *farba*.

**farfară** *s.m.* Dms. Palavragiu, om neserios; farfara. *Un tări farfară cări lă viruăști.* (Pe un asemenea om neserios cine îl crede.) Dms s.v.

Et.: tc. *farfara* (gr. *φαρφαράς*, bg. *farfara*).

**făric**, **făricări**, **făricăi**, **făricăt** *vb.* I. *Tranz.* Pap<sup>2</sup> 79; Can<sup>2</sup> 392; Cap 125; Cerna A/1762, 2335; ALDM III, h. 1497/1–6; Dms. **1.** A potcovi. *Ăcu-n dai ócłł' tō' si-ŭ făric iăpa, áră nu, nu-ŭ făric.* (Dacă-mi dai ochii tăi, o să potcovesc iapa, iar [dacă] nu, nu o potcovesc.) Can T<sup>2</sup> 108/33; *Mōni dimnēța le-ŭ iăpa din aōr [...] și-ŭ fărică, dîntru ca di nõuă añ di zōli nu-î făricătă.* (Mâine dimineață ia iapa din grajd [...] și potcovește-o, că de nouă ani de zile nu e potcovită.) Can T<sup>2</sup> 108/30; *S-mi duc s-la făric călu.* (O să mă duc să potcovesc calul.) MP 30/10; *Z-dúsi la*

*nalbântu și la rugó ca si-ŭ fărică [iăpa] virisia.* (Se duse la potcovar și îl rugă să o potcovească [iapa] pe datorie.) Can T<sup>2</sup> 108/32; *Țel dğădu si dúsi la clinčáru că s-la fărică măgáru.* (Bătrânul se duse la potcovar să-i potcovească măgarul.) Cap<sup>2</sup> 89/15. **2.** A bate cuie; a închide, înclua, a fereca. *Toată zúua făricăi cărfi.* (Toată ziua am bătut cuie.) Dms s.v.; „*la ánră ánuntru [án sindúki] si vidém poț si la dișłz [...]?*”; *iel antró, ára Jéji la făricó capácu.* („La intră înăuntru [în cuțăr] să vedem, poți să-l deschizi [...]?”; el intră, iar Jéji ferecă [= închise] capacul.) Cap<sup>2</sup> 97/19; *Ău făricăi úșa di cútru drum.* (Am bătut în cuie ușa dinspre drum.) Dms s.v.

♦ *Sănătós ti fīricáră.* (L i t. Bine te-au potcovit. = Bine te-au aranjat.) Pap M<sup>2</sup> 70/3.

*Var.:* **fēric** (Pap<sup>2</sup> 79).

Et.: lat. *fabricare*.

**farină** vezi **fărină**.

**farmacopiós** vezi **farmacupiós**.

**farmacopós** vezi **farmacupiós**.

**farmacupió** vezi **farmacupiós**.

**farmacupiós**, *pl. farmacupiū s.m.* ALDM I, h. 381/2–7. Farmacist.

*Var.:* **farmacopiós** (ALDM I, h. 381/6), **farmacopós** (ALDM I, h. 381/4), **farmacupió** (ALDM I, h. 381/7).

Et.: gr. *φαρμακοποιός*.

**farmakíju** vezi **farmakíu**.

**farmakíjo** vezi **farmakíu**.

**farmakíu**, *pl. farmakíja s.n.* ALDM I, h. 380/2–7. Farmacie.

*Var.:* **farmakíju** (ALDM I, h. 380/2, 3), **farmakío** (ALDM I, h. 380/6).

Et.: gr. *φαρμακείο*.

**fartát** vezi **fărtát**.

**fășă**, *pl. fōș, fōșur și făși s.f.* Pap<sup>1</sup> 44;

Pap<sup>2</sup> 79; Can<sup>2</sup> 393; Cap 126; ALR II, 1, h. 148/012; Cerna A/2011; Dms. Fașă; fășie îngustă (de piele, pământ etc.);

bucată, căpătâi. *Mămúșa sta lângă Țel [mămúșu] cu rubičkili și cu fășa.* (Nașa stă lângă el [nașul] cu hăinuțele și cu fășa.) Can T<sup>2</sup> 117/15; *Fičóru nq-ári fășă.* (Copilul n-are fășă.) Dms s.v.; *Cári si pișmăndisescă să scoátim únă fășă din gorb.* (Cui o să se supere o să-i scoatem o fășie de piele de pe spinare.) Cap<sup>2</sup> 31/13; *Toi să-ț scot únă fășă din gorb.* (Stai să-ți scot o fășie de piele de pe spinare.) Cap<sup>2</sup> 32/21; *Din únă fășă scoási trei zăgíj di upínj.* (Dintr-o fășie [de piele] scoase trei perechi de opinci.) Dms s.v.

Et.: lat. *fascia*.

**fășiică, pl. fășički** s.f. Can<sup>2</sup> 393; Cap 126 s.v. *fășă*; Dms. Fașă mică.

Et.: din *fașă* + *-iică*.

**fătă, pl. fătí** s.f. Dms. Faptă. *Cári ti púsi să faț tári fătă.* (Cine te puse să săvârșești o astfel de faptă.) Dms s.v.

Et.: lat. *facta*.

**fătă, pl. fătí, făt și fótur** s.f. Pap<sup>1</sup> 44; Pap<sup>2</sup> 79; Can<sup>2</sup> 393; Cap 126; ALR II s.n. 6, h. 1798/012; Cerna A/145; Wild h. 153/2, 3, 6, 7, h. 155/3, 7; ALDM I, h. 88/1, 3, 7, h. 90/1, 7, h. 89/1, 7, h. 106/1, 7; Dms. Față, chip; obraz; falcă. *Táta-su nu ȳa putcă cunqástiri ca vga tricút molt vácót și fičórii raŷ criscút și raŷ izminít la fătă.* (Tatăl lor nu putea să-i recunoască, deoarece trecuse multă vreme și băieții crescuseră și se schimbaseră la față.) DP 188/26; *Ți Ț-ai ligát cápu, Tóșu [...], făță-mpuvinită?* (De ce Ț-ai legat capul, Tóșu [...], față veștejită?) Cap<sup>2</sup> 18/15; *Lisíta [...] Țu mănćó toátă cășa lu muráru, si únsi și pristi fătă cu cășă și ișó năfără.* (Vulpea [...] îi măncă toată ciulamaua morarului, se unse și pe față cu ciulama și ieși afară.) Pap M<sup>1</sup> 24/26; *Néya cupiręsti [...]* *ágrili cu álbă fătă.* (Zăpada acoperă [...] ogoarele cu față albă.) W 78/11; *Fătă lungvçáță.* (Față lunguiață.) Dms s.v.;

*uom cu dóuă fótur.* (Om cu două fețe.) Cap<sup>2</sup> 178/44.

**Án nigrés fática.** A se face de răs. *Aș nigrí fática.* (L i t. Íși înnegri față. = S-a făcut de răs; a ajuns de răsul lumii.) Cap<sup>2</sup> 191/28. **Scot fótur.** A face fețe, fețe.

*Turlíj turlíj di fótur scutçá di rușóni.* (Fel de fel de fețe scotea de rușine. = Făcea fețe, fețe de rușine. Se spune despre cineva care se rușinează peste măsură.) Cap<sup>2</sup> 178/41. **Án fătă. 1.** Fățiş. ALR II s.n. 6, h. 1798. **2.** Înainte. *Ȳapa lu Ásán túcu án fătă.* (Ȳapa lui Ásán [e] întotdeauna înainte.) Dms s.v. **Din fătă.** Dinainte. *Lă Ȳa din fătă.* (Ȳi luă [= trecu] dinainte.) Dms s.v. **Pri fătă.** Fățiş, pe față. *Pri fătă Ȳu spúsi.* (Ȳa spus-o pe față.) Dms s.v. **Fătă cu.** În față, vizavi, peste drum de. *Si-ń dărát un cunác mai mári di lu ampirátuluŷ, fătă cu luŷ.* (Să-mi faceți un palat mai mare decât al împăratului, vizavi de al lui.) MP 166/23; *Ca ncriscú suárili, ampirátu vizú un cunác, fătă cu luŷ, și mai mári.* (Când răsări soarele, împăratul văzu un palat, peste drum de al lui, și mai mare.) MP 166/28.

♦ *La scoási cu fática táváltă.* (L i t. Ȳi scoase cu fața mánjită. = L-a făcut de răs.) Cap<sup>2</sup> 178/39.

Et.: lat. *facia*.

**fățică, pl. fățički** s.f. Can<sup>2</sup> 393; Cap 126; Dms. Fețișoară. *Áu sárutoá pri fățică.* (O sárută pe fețișoară.) Dms s.v.

Var.: **fățică.**

Et.: din *fătă* + *-iică*.

**fățiri, pl. fățir** s.f. Pap<sup>2</sup> 79; Dms. Facere, naștere.

*Fățirça lúmiľă.* (Facerea lumii.) Pap M<sup>2</sup> 147/17.

Et.: vezi *fac*.

**fávrică, pl. fávriř** s.f. Dms. Fabrică.

Et.: it. *fabbrica* (mac., bg. *fabrika*).

**fázla** adv, **di** ~ loc. adv. AtaM 105/22, 297/31; Dms. De prisos; în plus;

inutil. *Vem fázla gípt.* (Avem cereale de prisos.) Dms s.v.; *Țista șei ăi di fázla ua.* (Acest lucru este în plus aici.) Dms s.v.; *Ți fățim sa di fázlă.* (Ceea ce facem este inutil.) Dms s.v.

*Var.:* **fázlă.**

Et.: tc. **fazla.**

**fázlă** vezi **fázla.**

**fádúl** vezi **fudúl.**

**fádulxătă** vezi **fudulxătă.**

**fádulés** vezi **fudulisés.**

**fádulít** vezi **fudulít.**

**fágulxáti**, *pl. fágulxét s.m.* Can<sup>2</sup> 392; Cap 125 s.v. *fag*; Dms. Făguleț, fag mic. *Mécca nu mi vizú că mi vcam stărtít dúpu un fágulxáti.* (Ursul nu mă văzu căci mă pitisem după un făguleț.) Dms s.v.

*Var.:* **făngulxéti** (Can<sup>2</sup> 392).

Et.: der. de la **fag.**

**făguvexáti** *s.m.* Dms. Pădure de fag; făget.

Et.: der. de la **fag.**

**făguvină**, *pl. făguvin s.f.* Cap 125 s.v. *fag*; Dms. Lemn de fag. *Nóstru urmán ăi góală făguvină.* (Pădurea noastră este numai lemn de fag.) Dms s.v. F i g . (Om) vânjos. *Nu ti căță că-î făguvină.* (Nu te prinde [= nu te lua la întrecere cu el] că este [om] vânjos [= e tare precum e lemnul de fag].) Dms s.v.

♦ *Făguvină uluvótă.* (L i t. Lemn de fag care crește drept și fără noduri. = Se spune despre oamenii nevrednici, care nu se pricepe la nimic.) Cap<sup>2</sup> 168/27.

Et.: der. de la **fag.**

**făkír** vezi **fakír.**

**fălbăgăiă**, *pl. fălbăgăi s.m.* Dms. Lăudăros.

Et.: mac. **falbagja.**

**fălbós**, **fălbósă**, *pl. fălbós, fălbósi* *adj.* Cerna A/Supl; Dms. Lăudăros, fălos.

*Var.:* **fălbúós** (Cerna A/Supl).

Et.: din **falbă** + **-ós.**

**fălbúós** vezi **fălbós.**

**fălcós**, **fălcósă** *pl. fălcós, fălcósi* *adj.*

Can<sup>2</sup> 392; Cap 125 s.v. *fălcă*; Dms. Fălcos; cu fălci mari.

Et.: din **falcă** + **-ós.**

**fălés**, **făliri**, **fălîi**, **fălít** *vb.* IV. *Refl.* Pap<sup>1</sup> 44; Pap<sup>2</sup> 79; Can<sup>2</sup> 392; Cap 125; ALR II s.n. 7, h. 1861/012; Cerna A/860; Dms. A se făli, a se lăuda, a se mândri. *Lisîta, ca uzó că lúpu si fălçăști di juníla lui, la priștitó an drum.* (Vulpea, dacă auzi că lupul se laudă cu voinicia lui, îl întâmpină în drum.) Pap M<sup>1</sup> 18/6; *Con si prukó cola, uzó glásur di draț, cum si fălçáu cári ți ári fat.* (Când se apropie acolo, auzi voci de draci, cum se lăudau care ce a făcut.) DP 173/30; *Jo ștîu că eş mult júni, amá júnili nu si fălçăști níți únă óară.* (Eu știu că ești foarte voinic, dar voinicul nu se laudă niciodată.) Pap M<sup>1</sup> 18/8; *Únă ziuă li flo soșățili lui la ceshmă, cári si fălçáu cum fráțil' lor la vçau cumpărát lucrî.* (Într-o zi la cișmea le întâlni pe prietenii ei, care se lăudau cum frații lor le cumpăraseră lucruri.) DP 195/31; *Mi fălçám că la cățăi Jéji.* (Mă mândream că l-am prins pe Jéji.) Cap<sup>2</sup> 97/2; *Andóji si fălé, andóji si plănđé di fiçóri' lor.* (Unii se mândreau, alții se plângeau de copiii lor.) Cap<sup>2</sup> 138/3; *S-nu ti fălész că ștîi tu ma mul mincúh di míni.* (Să nu te lauzi că tu știi mai multe minciuni decât mine.) AtaM 366/4; *El [lúpu] cățó să si fălçăscă la toț că cu lui dinț poáti, nu sáldi s-li spără vitili, amá poáti s-li dispărăscă și s-li mánăncă.* (El [lupul] începu să se laude la toți că poate cu ai lui dinți nu numai să sperie animalele dar poate să le sfășie și să le mănânce.) Pap M<sup>1</sup> 18/4; *Țéla ampirátu mult slăgăiă că nu vç fiçór ca si fălçăscă și íel.* (Împăratul se tot gândea că nu avea fecior ca să se fălească și el.) Cap<sup>2</sup> 138/4; *Rápu li flo căpitili turíti di li lo ca si fălésză cu éli.* (Arapul găsi capetele

aruncate și le luă ca să se laude cu ele.) Cap<sup>2</sup> 56/14.

♦ *Fáli-párda*. (L i t . Laudă-bese. = Se spune despre fanfaroni, care se laudă cu gura dar la fapte dau îndărăt; laudă-mă gură!) Cap<sup>2</sup> 178/33.

Var.: **falés**.

Et.: sl. *hvaliti* (mac. *fali*).

**făliri**, pl. **fălir** s.f. Lăudăroșenie. *Júnsi ampírat și túcu bun tricú cu făliré lui*. (Ajunse împărat și numai bine o duse cu lăudăroșenia lui.) Cap<sup>2</sup> 141/10.

Et.: vezi **fălés**.

**fălitór**, **fălitóri**, pl. **fălitór**, **fălitóri**

adj. Cap 125 s.v. *fălés*; Dms. Lăudăros. *Ună úará ra un uómu mult mincínós și fălitór*. (Era odată un om foarte mincinos și lăudăros.) Cap<sup>2</sup> 139/29; *Nu poț s-ti viruieș că șimidóuáli sa fălitóári*. (Nu poți să te încrezi căci amândouă sunt lăudăroase.) Dms s.v.

Et.: de la **fălés**.

**fălsificát**, pl. **fălsificáti** s.n. AtaM 100/19. Copie.

Et.: mac. *falsifikat*.

**Făltóna-cállor** n.pr. Pap M<sup>2</sup> 176/20.

Nume de fântână în *Óșin*.

**Făltónă** n.pr. Pap M<sup>2</sup> 176/19; Cap 125. Nume de fântână în *Óșin*.

**fămeál'ă** pl. **fămeál'** și **fámél'** s.f. Pap<sup>1</sup> 44; Pap<sup>2</sup> 79; Can<sup>2</sup> 392; Cap 125; Wild h. 453/6, 7; ALDM I, h. 422/1; Dms. 1. Familie. 2. Copil, descendent, urmaș; copii. *Io si va ancúrún că nápcum să fátiț fáméál'*. (Eu o să vă cunun ca apoi să faceți copii.) Cap<sup>2</sup> 76/9; *Ácu-í ficór si-ń úă fúméáíă, ácu-í feátă si-ń úă ílă*. (Dacă-i băiat să-mi fie urmaș, dacă-i fată să-mi fie fiică.) DP 192/37; *Íe!' [...] si dúsiră si-ș ubidéscă fáméál'*. (El [...] se duseră să-și caute copii.) Cap<sup>2</sup> 73/39; *Ficórlu vizú că nu poáti si lęátă ăncap cu fúméál'a*. (Tânărul înțelese că nu o

poate scoate la capăt cu copiii.) Cap<sup>2</sup> 106/21; *Ra únă óáră un ămpírat cári nu vęa fúméálă*. (Era odată un împărat care nu avea copii.) DP 49/14; *Muláręa múltu jălęá ca nu vęa fúméálă și únă zúuă si zărugó la Dómnú*. (Nevasta mult se jelea că nu avea copii și într-o zi începu să se roage la Dumnezeu.) DP 183/2; *Aș fóst-ău un bărbát cu únă mulári și raú mult an găílé, că nu víău fúmíálă*. (Au fost odată un bărbat și o femeie și erau foarte amărâți că nu aveau copii.) MP 96/15; *Cóti míli an Nónti, cóta fúméla z-va da Dómnú*. (Câți oameni drăguți [sunt] în *Nónti*, atâția copii frumoși să vă dea Dumnezeu.) Can T<sup>2</sup> 122/5; *Cóati fámél'ít fuzíti din Lúnđín?* (Câte familii ați plecat din *Lúnđín*?) Dms s.v. P. ext. Gospodărie. *Nóstru cătún ári unęáti fámél'*. (Satul nostru are puține gospodării.) Dms s.v.;

♦ *Tátu dróbu ș-la da di fáméálă*. (L i t. Tatăl își dă ficatul pentru copii. = Părintele își dă și bucățița de la gură pentru copii.) Cap<sup>2</sup> 178/34; *Astrét să íeș di fáméálă!* (L i t. Să fii lipsit de copii! = Să n-ai copii!) Pap M<sup>2</sup> 61/14; *Pi ti fáméálă!* ([Jur] pe familia ta [pe copiii tăi]!) Pap<sup>1</sup> 44 s.v.

Var.: **famifă** (Wild h. 453/6), **fámé'ă** (Can 392), **fumeáíă**, **fumeál'ă**, **fumél'e** (Wild h. 453/7), **fumé'ă**, **fumíál'ă**.

Et.: lat. *familia*.

**fámé'ă** vezi **fămeál'ă**.

**fámíliă**, pl. **fámílii** s.f. ALDM I, h. 422/1. Familie.

Et.: mac. *familija*.

**fándarík** vezi **fándarík**.

**fándarík**, pl. **fándaríkă** s.n. DP 233/6; Dms. Salon, cameră de oaspeți. *Duoáu ălăitki, cu sáltánát, íă dúsiră ăncap*

*fândarik*. (Două curtene, cu [mare] fast, îi duseră în camera de oaspeți.) DP 83/5; *Țeastă udăiă ai că vrin fândarik*. (Odaia aceasta e ca un salon.) Dms. s.v.

*Var.*: **fândarik**.

Et. nec.

**fândóc**, *pl. fândócur s.n.* Cap 125; Dms. Bobârnac.

Et. nec.

**fănélă**, *pl. fănéli s.f.* Can<sup>2</sup> 392; Cap 125; Dms. Flanelă. *Lă noi sâldi dâscălu purtă fănélă*. (La noi numai învățătorul purta flanelă.) Dms. s.v.

*Var.*: **fanelă** (Can<sup>2</sup> 392).

Et.: mac., bg. *fanela* (it. *flanella*).

**fânguleți** vezi **făguleți**.

**Fântâneali** (**An** ~) *n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 176/21; Cap 125 s.v. *fântônă*. Nume de loc în *Nônti*.

*Var.*: **Fântâneți** (Pap M<sup>2</sup> 176/21).

**Fântâneți** vezi **Fântâneali**.

**fântoană** vezi **fântônă**.

**fântônă**<sup>1</sup>, *pl. fântôn s.f.* Pap<sup>2</sup> 79; Can<sup>2</sup> 392; Cap 125; Dms. Fântână. *Si dâsi șa ân jos ângă ună fântônă și còla flo ună fêtă țe plândcă*. (Se duse așa la vale și lângă o fântână întâlni o fată care plângea.) Pap M<sup>2</sup> 149/12; *Făta ra șizută lângă ună fântônă*. (Fata se așezase lângă o fântână.) Cap 125 s.v.

*Var.*: **fântoană** (Dms. s.v.), **fintônă** (Can<sup>2</sup> 392 s.v.)

Et.: lat. *fontana*.

**Fântônă**<sup>2</sup> (**An** ~) *n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 176/23. Nume de loc în *Nônti*.

**Fântôn** *n.pr.* Pap<sup>1</sup> 45. Nume de localitate în Meglen.

**fâr** vezi **fără**.

**fărăș**, *pl. fărășă s.n.* Pap<sup>2</sup> 79; Can<sup>2</sup> 392; Cap 125, 129; Cerna A/737; Dms. **1.** Fărăș. **2.** Sertar de păstrat lingurile și furculițele. **3.** Vătrai (de dus jarul) Cerna A/737.

*Var.*: **farăș** (Can<sup>2</sup> 392), **frășă** (*s.f.* Cap 129).

Et.: tc. **farăș** (bg. dial. **farăș**).

**fără** *prep.* Pap<sup>2</sup> 79; Can<sup>2</sup> 392; Cap 125; ALR II s.n. 4, h. 932/012, 5, h. 1472/012, 6, h. 1645/012; Dms. Fără. *Că vini sërta, fi pirdûi toț căli! și vini cásă fără ca!* (Când veni seara, am pierdut toți caii și m-am întors acasă fără cai.) Cap<sup>2</sup> 29/23; *Izmikáru [...] si dúsi ân un cătún turțés fără să spúnă la stăpónu lui*. (Argatul [...] se duse într-un sat turcesc fără să-i spună stăpânului său.) Cap<sup>2</sup> 77/8; *Déduli, fiçóru na criscú, si fêsi mári, cupilăș, cum si ámnă șa, fôr tacóm!* (Moșule, copilul nostru a crescut, se făcu mare, tânăr, cum să umble așa, fără haine!) Pap M<sup>2</sup> 139/9; *Piștaru, fără să si pucătă napói, ca si prukó di cásă, proțăpó*. (Pescarul, fără să se uite înapoi, când se apropie de casă, începu să strige.) Pap M<sup>1</sup> 24/5; *Pqámili [...] stau fără di frúnzi*. (Pomii [...] stau fără frunze.) W 77/11; *Pátru fără ună fac trei*. (Patru fără unu fac trei.) ALR II s.n., 4, h. 932/012; *Grăuă sam, ân moň nu mi pot cătári, áma fără míni, niți un lucrú nu si fáți*. (Grea sunt, în mâini nu mă pot prinde, dar fără mine niciun lucru nu se face. [Ghicitoare: Apa].) Pap M<sup>1</sup> 9/6; *Fiçóru criilát li nvițó toáti, fără ca să zică vrină oară: știu*. (Feciorul isteț le învăță pe toate, fără ca să zică vreodată: știu.) Pap M<sup>1</sup> 20/32; *Urácu [...] si púni pri túmbă fôrá ca să pucătă la boi*. (Plugarul [...] se urcă pe deal fără să se uite la boi.) Pap M<sup>1</sup> 26/6; *Coș fără mátiță*. (Stup fără matcă.) ALR II, s.n., 1, h. 268/012; *Todúr nalt, făr di coásti*. (*Todúr* [n. pr.] înalt, fără coaste. [Ghicitoare: Fumul].) Pap M<sup>2</sup> 50/24; *Vițól vini la míni, bou să fúgă, țivá nu nvițó, că ári cap fără criél*. (Vițel veni la mine, bou o să plece, nimic n-a învățat, căci are cap fără minte.) Pap M<sup>1</sup> 20/36.

**Făr di**. Fără. *Făr di tátă, făr di múmă*. (Fără (de) tată, fără (de) mamă.)

Dms s.v.; *Să spuî, mă făr di ănfurlitúr.* (Să spuî, dar fără exagerări.) Dms s.v. *ănfurlitúră.*

♦ *Camila ubidé cõrni, aș ramási și fâra urécl.* (L i t. Cămila căuta coarne [și] rămase și fără urechi. = Cine aleargă după doi iepuri nu prinde niciunul.) Can T<sup>2</sup> 124/9; *Biłlic fără picurár nu si fáti.* (Turmă fără păstor nu se face [= nu poate exista].) Cap<sup>2</sup> 167/41; *Vitã fõrã criél.* (L i t. Animal fără minte. = Prost.) Pap M<sup>1</sup> 18/7.

*Var.:* **fâra**, **fără** (Pap<sup>2</sup> 79), **fâr**, **for** (Pap<sup>2</sup> 79; Cap 125), **fõr**, **fõrã.**

Et.: lat. **foras.**

**fârcâres**, **fârcâriri**, **fârcârîi**, **fârcârît**

*vb.* IV. *Intranz.* Cap 125; Dms. (Despre cal) A fornâi; a strănuta. *Cálu fârcârçâști cu nõrli con vini lûpu.* (Calul fornâie pe nări când vine lupul.) Cap 125 s.v.; *Vitili fârcârçáu ăn aïoár și noi fuçâm sub pucrov.* (Vitele fornâiau în grajd și noi sforâiam sub pătură.) Dms s.v.; *Cálu, çoan picâșçâști țivá, zácáță sã fârcârçâscã.* (Calul, când simte ceva, începe să fornâie.) Dms s.v.

Et.: bg. **hârkam.**

**fârculâș** vezi **truculâș.**

**fârcõas** vezi **fuçõs.**

**fârcõș** vezi **fuçõș.**

**fâricătúră**, *pl.* **fâricătúr** *s.f.* Can<sup>2</sup> 392; Cap 126 s.v. *fâric*; Dms. Potcovire; ferecătúră.

Et.: din *fâric* + *-ătúră.*

**fârinár**, *pl.* **fârinár** *s.m.* Can<sup>2</sup> 392; Cap 126 s.v. *fârină*; Dms. Vânzător de făină, făinar. *Ăcu vini fârináru, sã-ń spuî și lã minî.* (Dacă vine vânzătorul de făină, să-mi spuî și mie.) Dms s.v.

Et.: din *fârină* + *-ár.*

**fârinát**, **fârinátă**, *pl.* **fârinát**, **fârinátî** *adj.* Cap 126 s.v. *fârină*; Dms. Făinos.

Et.: din *fârină* + *-át.*

**fârină**, *pl.* **fârinur** *s.f.* Pap<sup>1</sup> 44; Pap<sup>2</sup> 79; Can<sup>2</sup> 392; Cap 126; ALR II s.n. 1, h. 93/012; Cerna A/1416, 1417; Wild h. 1–7; ALDM III h. 1205/1–7, h. 1206/1–7; Dms. Făină. *Únã õrã, ca si fësi únã súsã di tõti ápili sicnirã și birikét ic nu si fësi, [...] si fësi únã scãmputiã, di óca di fârinã ra doi altãlõț și árá nu putéi flári.* (Odată, când fu o secetă de au secat toate apele și nu se făcu deloc recoltă, [...] fu o scumpete, de era ocaua de făină doi piaștri și tot n-o găseai.) Can T<sup>1</sup> 276/28; *La trimësi [fîçõru] únã ziuú la moárã sã máșinã fârinã.* (Îl trimise [pe băiat] într-o zi la moară să macine făină.) Cap<sup>2</sup> 29/3; *L'úspili sã li burvëș cu fârinã și sã-! li dai la iápã.* (Solzii să-i amesteci cu făină și să i-i dai iepei.) DP 34/14; *Aș lo pri únã põini fârinã.* (Își luă făină pentru o pâine.) MP 160/5; *Fëta ra scúnsã an crõbla di fârinã.* (Fata se ascunsese în putina de făină.) W 66/12; *Únã çiuúã, un cãtuñçan pitricú doi fiçõr la moárã șiu si turnárã fãrã fârinã.* (Într-o zi, un țaran trimise doi feciori la moară și [ei] se întoarseră fără făină.) AtaM 362/16; *Farinã di gârnișõr.* (Făină de porumb; mălai.) ALR II s.n. 1, h. 93/012.

♦ *Nu dar fârinã cu iel.* (L i t. Nu faci făină cu el. = Nu faci nici o ispravă, nici o treabă cu el; Nu faci casă bună cu el.) Cap<sup>2</sup> 178/36.

*Var.:* **farinã.**

Et.: lat. **farina.**

**fârinós**, **fârinõsã**, *pl.* **fârinõș**, **fârinõși** *adj.* Dms. Făinos, ca făina.

Et.: lat. **farinosus.**

**fârlîiã** vezi **târleçáuã.**

**fârlãccã** *s.f.* Wild h. 385/3; ALDM II, h. 1097/7. Suveică.

*Var.:* **frãlãccã** (ALDM II, h. 1097/7).

Et.: mac. **frlačka.**

**fãrlã** vezi **târleçáuã.**

**fãrmãțã** vezi **parmác.**

**fărmăcîjă** *pl. fărmăcîj s.f.* Cerna A/437. Farmacie.

Et.: dr. *farmacie*.

**fărmăcîst** *pl. fărmăcîst s.m.* Cerna A/438. Farmacist.

Et.: dr. *farmacist*.

**fărmăzón**, *pl. fărmăzón s.m.* Dms. Persoană decăzută, cu apucături dubioase. *Fărmăzónuli, ácu ti ləau di ti bəphés, sǎ vez tu!* (Stricature, dacă te iau și te dau de pământ, să vezi tu!) Dms s.v.

Et.: gr. *φαρμαζόμενος* (bg. *farmason*).

**fărnigă** vezi **furnigă**.

**fărsîjă** vezi **virisîja**.

**fărtát**, *pl. fărtát s.m.* Pap<sup>1</sup> 44, 45; Pap<sup>2</sup> 79; Can<sup>2</sup> 392, 393; Cap 126; Cerna A/Supl; ALDM I, h. 417/1-7; Dms. Fârtat, prieten. *Bégu ăñ L'umniță vút-ău un fărtáti și cu iăl si dús-ău la luov.* (Beiul din *L'umniță* avea un prieten și cu el a plecat la vânătoare.) AtaM 379/10; *Bini aflóm furtáti.* (Bine te-am găsit, fârtate.) W 68/21; *Te țop, bra, fărtáti?* (De ce țipi, bre, frate?) Cap<sup>2</sup> 83/8; *Nu ti spári, furtáti.* (Nu te speria, fârtate.) W 67/15; *Îundi, iún-ti duț, fărtáti?* (Unde, unde de duci, fârtate?) Can T<sup>3</sup> 166/25; *Bólin Dújčin ve trej fartát: un nalbánt, un cuțutár și un dukanğia.* (*Bólin Dújčin* avea trei prieteni: un potcovar, un cuțitar și un negustor.) Can T<sup>2</sup> 108/27; *Lajnț fărtát la țănēju lu nivéstăř cal.* (Ceilalți prieteni țineau calul nevestei.) Cerna T; *Călisira tuăț fărtáti! și zuntuni!* (Îi poftiră pe toți fărtații și neamurile.) MP 204/5; *Fărti Cristi!* (Fârtate Cristi!) Cerna A/Supl; *Fărti Risti, zăél si-ț spun un lucrú.* (Fârtate Risti, vino să-ți spun un lucru.) Cap 126 s.v.

♦ *Ca di fărtát la dăró.* (L i t. Îl făcu ca de fârtat. = L-a bătut bine; l-a aranjat bine.) Cap<sup>2</sup> 178/38.

Var.: **fartát**, **fărti**, **fărtáti**, **furtát**.

Et.: din *frate* + *-át*.

**fărtátcă**, *pl. fărtátki s.f.* Cap 126 s.v. *fărtát*; Dms. Surată.

Et.: din *fărtát* + *-că*.

**fărtátčuc** vezi **fărtátčuc**.

**fărtátati** vezi **fărtát**.

**fărtátlóc** vezi **fărtátlóc**.

**fărtátčuc** vezi **fărtátčuc**.

**fărtátčuc**, *pl. fărtátčúť s.m.* Can<sup>2</sup> 393; Dms. Prieten mai mic.

Var.: **fărtátčuc** (Can<sup>2</sup> 393), **fărtátčuc** (Cap 126 s.v. *fărtát*).

Et.: de la *fărtát* + *-čuc*.

**fărtátlóc** vezi **fărtátlóc**.

**fărtátlóc**, *pl. fărtátlócți s.n.* Can<sup>2</sup> 393; Cap 126 s.v. *fărtát*; Dms. Frăție, camaraderie.

Var.: **fărtátlóc** (Can<sup>2</sup> 393), **fărtátlóc** (Dms).

Et.: din *fărtát* + *-lóc*.

**fărtátîlă**, *pl. fărtátîl s.f.* Pap<sup>1</sup> 45; Pap<sup>2</sup> 79; Can<sup>2</sup> 393; Cap 126 s.v. *fărtát*; Dms. Prietenie strânsă, camaraderie; frăție de cruce.

Et.: din *fărtát* + *-îlă*.

**fărti** vezi **fărtát**.

**fărsălóc** *s.* Aventură, peripeții; treabă. *Acmuă s-la spun și miău fărsălóc.* (Acum să vă spun și peripețiile mele.) MP 254/30.

Et. nec.

**fărsărijă**, *pl. făsărij s.f.* ALDM I, h. 171/2-7; Dms. Gălăgie.

Et.: gr. *φασαρία*.

**făsóli** vezi **făsúl**.

**făsuliie** vezi **făsúl**.

**făsúl**, *pl. făsúlă s.n.* Pap<sup>2</sup> 79; Can<sup>2</sup> 393; Cap 126; ALR II s.n. 4, h. 1097/012; ALDM II, h. 983/7; Dms. Fasole. *Făsóli tărótă.* (Fasole bătută.) ALR II s.n. 4, h. 1097/012; *Bob si zîfi la făsuliie.* (*Bob* se spune la fasole.) Cerna T.

Var.: **făsóli**, **făsuliie**.

Et.: gr. *φασούλι* (bg. *fasul*).

**fășăniță** vezi **fășiniță**.

**Fășănițur** *n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 176/25; Cap 126. Nume de loc în *Nônti*.

*Var.*: **Fășănițur** (Cap 126).

*Et.*: **fășiniță**.

**fășiniță**, *pl. fășiniți, fășinițur s.f.* Can<sup>2</sup> 393; Cap 126 s.v. *fășă*; ALR II s.n. 1, h. 8/012; Dms. Fășie. *Fășiniță di pimint*. (Fășie de pământ.) ALR II s.n. 1, h. 8/012; *Cu ună fășiniță di pimint si slăgăia urăc*. (Cu o fășie de pământ se credea agricultor.) Dms s.v.

*Var.*: **fășăniță** (Can<sup>2</sup> 393; Dms).

*Et.*: der. de la **fășă**.

**Fășănițur** vezi **Fășănițur**.

**făt** vezi **fut**.

**fătút** vezi **futút**.

**fățiccă** vezi **fățiccă**.

**fășamin, fășamină (fășamini)** *pl. fășamiñ, fășamini adj.* și *s.f.* Pap<sup>1</sup> 45; Pap<sup>2</sup> 79; Can<sup>2</sup> 393; Cap 126; ALR I, h.495/012; Cerna A/Supl; ALDM II, h. 753/1-6, h. 774/1-5, 7; Dms. (Ființă) de sex feminin. *oăia fițoă un nel fășamin*. (Oaia a fătut o mieluță.) Dms s.v.; *Multăș vrăa să-l rudăscă fășamină*. (Mult își dorea să-i nască fată.) Dms s.v.; *Căfcu fêsi fêmini?* (Ce fel de fete făcu?) Cerna A/Supl; *Nă! fșêmine*. (Mieluțe.) Cap 126 s.v.; *Fășamini vițol*. (Vițelușă.) ALDM II, h. 753/2-5; *Fășamini mănđu*. (Mânză.) ALDM II, h. 774/1, 7.

♦ *Iapa fășamină-l rudă*. (L i t. Iapa îi fătă un mânz de sex feminin. = Se spune despre cei care încearcă ceva, dar nu reușesc.) Cap<sup>2</sup> 179/1.

*Var.*: **fășmin, fșemin**.

*Et.*: lat. \**feminus, femina*.

**fășărică<sup>1</sup>**, *pl. fășăriț s.f.* Can<sup>2</sup> 393; Cap 126; Dms. Ferigă. *Fițóru [...]ampłó un fșóali ři la dărără di cșóaja di bou ři la turi ăñ fășărică*. (Băiatul [...] umplu un burduf pe care îl făcură din piele de bou și-l aruncă în ferigă.) Cap<sup>2</sup> 142/25; *Cusiră undóu brăři di fășărică ři dărără dușéc di*

*durmít*. (Cosiră câteva brațe de ferigă și făcură saltea de dormit.) Dms s.v.

*Var.*: **fășărică<sup>1</sup>** (Can<sup>2</sup> 393).

*Et.*: lat. *filix, -licem*.

**Fășărică<sup>2</sup>** (*Ăñ ~*) *n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 176/26; Dms. Nume de loc în *Lúnđiñ*. *Ăñ Fășărică ři noi vșam ăgri*. (În Fășărică aveam și noi terenuri agricole.) Dms s.v.

*Var.*: **Fășărică<sup>2</sup>** (Pap M<sup>2</sup> 176/26).

*Et.*: **fășărică<sup>1</sup>**.

**fășătă**, *pl. fășăti s.f.* Pap<sup>1</sup> 45; Pap<sup>2</sup> 79; Can<sup>2</sup> 393; Cap 127; ALR I 2, h. 191/012, h. 192/012, 013, h. 245/012, 013; ALR II s.n. 2, h. 6, h. 1656/012; Cerna A/50, 55, 509-513; Wild h. 447/7, h. 461/1-7; ALDM I, h. 453, 456/1-7; Dms. Fată, fiică; copilă. *Au lo căulu țel di lemñ řu fuzi să-u căftă fșăta țșă mai mușăta di lúmi*. (Luă calul de lemñ și plecă să o caute pe fata cea mai frumoasă din lume.) Cap<sup>2</sup> 108/12; *Dú-ti fșătu, s-ti mănăncă că murim di ăpu*. (Du-te, fătó, să te mănănce, că murim de apă [= sete].) Cap<sup>2</sup> 120/3; *Am [...] ună fșătă nosocómă*. (Am [...] o fiică infirmieră.) AtaM 390/15; *Fițúru, ca z-dúsi căsă, lo un fustán di cadafé ři di mătási ři z-dúsi s-uy priminiășcă fiăta*. (Tănărul, dacă se duse acasă, luă o rochie de catifea și de mătase și merse s-o îmbrace pe fată.) MP 124/1; *Si dúsi řa ăñ jos ăngă ună fântónă ři còla fló ună fșătă ře plănđcă*. (Se duse așa la vale și lângă o fântână acolo întâlni o fată care plângea.) Pap M<sup>2</sup> 149/12; *Ăcu mi lșă ămpirātu di mullări, řo si-ř rudés un fițóru cu șóarli ăñ frúnti ři ună fșătă cu lúna-n képtu*. (Dacă împăratul mă ia de nevastă, eu o să-i nasc un băiat cu soarele în frunte și o fată cu luna-n piept.) DP 191/3; *řista [găidașia] priună cu ómini! lu cupilășu si duc sfirindurle la fșătă cu puclóni, cu răzint ři cu girdănu di furlin*. (Acesta [cimpoierul] împreună cu oamenii [cimpoiului] se duc, cântând din cimpoi, la

fată cu pocloane, cu argint și cu salba de bani de aur.) Can T<sup>1</sup> 274/32; *Vșa ună fșătă că vrînă turtură și sirbičósă çóata si fși.* (Avea o fată ca o turturică și cât se poate de harnică.) DP 78/3; *Fóst-au ună óară ună mulári cu doáúă fėti.* (Era odată o femeie cu două fete.) W 59/3; *Să vinim mōni să-ú trantím tapóla di să-ú lom féta.* (O să venim mâine să doborâm plopul și să luăm fata.) Pap M<sup>1</sup> 16/4; *Kínisi si miărgă și bătú pri ună fșătă crăliăscă.* (Porni la drum și întâlni o fată de împărat.) MP 18/17; *Ca si dășfși cuála, flo triăi fși.* (Dacă se coborî acolo, găsi trei fete.) MP 16/26; *Fșătili fși cătara s-plóngă.* (Fetele acelea începură să plângă.) MP 18/1; *U scuási cuája [di căpră] di pri ia, s-fși fșătă.* (Scoase pielea [de capră] de pe ea, [și] se făcu fată.) MP 128/7; *Búnă și criilătă fșătă am.* (Frumoasă și deșteaptă fată am.) DP 69/5; *Fșătă mări.* (Fată mare.) ALDM I, h. 456/1-7; *Rușone fșătă.* Nume de plantă; rușinea fetei. Can<sup>2</sup> 393. P. e x t. Logodnică, mireasă. Wild h. 447/7.

Var.: **fětă, fșătă.**

Et.: lat. *feta*.

**fșătíčă, pl. fșătíčki s.f.** Pap<sup>1</sup> 45; Pap<sup>2</sup> 79; Can<sup>2</sup> 393; Cap 127 s.v. *fșătă*; ALDM I, h. 454/1-6; Dms. Fetiță. *Uzójă că si pirdú ună fșătíčă.* (Am auzit că s-a pierdut o fetiță.) Dms s.v.

Var.: **fșătíčă** (Cap 127 s.v. *fșătă*), **fėtičă** (Can<sup>2</sup> 393), **fėtișă** (Pap<sup>1</sup> 45; Pap<sup>2</sup> 79; Can<sup>2</sup> 393 s.v.), **fitișă** (Cap 127 s.v. *fșătă*).

Et.: din *fșătă* + *-ičă*.

**fșătíčă** vezi **fșătíčă**.

**februăr** vezi **februáriă**.

**februáriă** s. Cerna A/1546; ALDM III, h. 1310/1-7. Februarie.

Var.: **februăr** (ALDM III, h. 1310/1), **fevuáris** (ALDM III, h. 1310/6),

**fevuárius** (ALDM III, h. 1310/7), **fevuáriu** (ALDM III, h. 1310/2-5).

Et.: dr. **februarie**.

**fes, pl. fésur și fési s.n.** Pap<sup>1</sup> 45; Pap<sup>2</sup> 79; Can<sup>2</sup> 393; Cap 127; Dms. Fes, căciulă. *Ţela aș la lără fésu din cap.* (Aceia îi luară fesul din cap.) Cap<sup>2</sup> 47/26; *An luăc di cuávă, aș diđđira un fșăs din cap s-la ámpîă di ápu.* (În loc de cofă, îi dădură un fes din cap să-l umple cu apă.) MP 36/25; *Fésu la nșără cu furlîn.* (Fesul îl împodobesc cu bani de aur.) Can T<sup>1</sup> 266/9; *An vro pri fes pun fșetili și tipilóc di răzint.* (În vârful căciulii fetele pun și *tipilóc* de [acoperământ brodat cu] argint.) Can T<sup>1</sup> 266/9; *Fésu la pörtă tiniri! ómiñ.* (Fesul îl poartă oamenii tineri.) Can T<sup>1</sup> 265/9.

Var.: **fșăs.**

Et.: tc. *fes* (mac., bg. *fes*).

**fet, fitári, fitái, fitát vb.** I. Tranz. și refl. Pap<sup>1</sup> 45; Pap<sup>2</sup> 79; Can<sup>2</sup> 393; Cap 127; ALR II 2, h. 328/012; Dms. A fâta. *Iapa fitoá doi moanđ.* (Iapa a fâtat doi mânji.) DP 34/18; *Tunțca țca lámhá țirșá si fșătă.* (Atunci, zmeoaica era pe punctul de a fâta.) Cap<sup>2</sup> 143/24.

**Nu-ń ți fșătă căpu.** A nu-l duce capul. *Si čudčá drácu cum di pugudí pri tári uom ți íc nu-l fșătă căpu.* (Se mira dracul, cum de nimeri peste așa un om, pe care nu-l duce capul.) DP 118/33; *Cu ți ári grișoát fista fakír di țșáști li trázi și să-l da Dómnu tári mulári, ți lá țivá nu-l fșătă.* (Cu ce a greșit amărâțul acesta de le trage [toate] astea și [ca] să-i dea Domnul o așa femeie, [pe care] nu o duce capul la nimic.) DP 56/30.

♦ *A! ți fitó bóu.* (L i t. I s-a fâtat [= a fâtat] boul. = Se spune despre cineva care se bucură fără motiv.) Can T<sup>2</sup> 111/21.

Et.: lat. *fetare*.

**fevuáris** vezi **februáriă**.

**fevruários** vezi **februáriiã**.

**fevruáriu** vezi **februáriiã**.

**fëmin** vezi **fëámin**.

**fëric** vezi **fáric**.

**fëricã**<sup>1,2</sup> vezi **fëáricã**<sup>1,2</sup>.

**fëtã** vezi **fëátã**.

**fëtiçcã** vezi **fëátiçcã**.

**fëtișcã** vezi **fëátiçcã**.

**fiát** s.n. invar. Dms. Preț, valoare.

Et.: tc. **fiyat**.

**fiãs** vezi **fes**.

**fiătã** vezi **fëátã**.

**fiç** s. În expr. *Cu fiçlu*. Numele unui  
joc de copii. Pap M<sup>2</sup> 91/16.

Et. nec.

**fiçór**, pl. **fiçór** s.m. Pap<sup>2</sup> 79; Can<sup>2</sup> 393; Cap 127; ALR I 2, h. 185/012, 013; ALR II 1 h. 53/012; ALR II s.n. 5 h. 1476/012; Cerna A/55, 509, 515–517; Wild h. 459/1–7, h. 460/1, 3–7; ALDM I, h. 452, 458/1–7; Dms. Fiu, băiat; copil, fecior; flăcău, tânăr. *Fiçór mic*. (Băiețel.) Cerna A/516; *Si çudçáu cum si la pçărã fakíru di fiçór, çári nu vça niți un cabát*. (Se întrebau cum să-l omoare pe bietul flăcău, care n-avea nicio vină.) Cap<sup>2</sup> 74/26; *Micu fiçuór lã am çásã, sirbçãști și iãl çã filaca*. (Băiatul cel mai mic este acasă, lucrează și el ca paznic.) AtaM 390/15; *Vem fiçuór çári çántãra și ișçora dãscã!*, *çãtihitéj*, *iátroij*. (Avem băieți care au învățat și au ieșit dascăli, profesori, medici.) AtaM 390/13; *La fișta fiçuár fiçári mánçã*. (Copilului ăsta îi trebuie mâncare.) Kats 70/2; *Am [...] un fiçuór, la zaharoplastíu sirbçãști*. (Am [...] un fiu, lucrează la cofetărie.) AtaM 390/15; *Únã táijfã ș-vçã șãpti fiçór*. (O familie avea șapte copii.) DP 202/20; *Únã zúuã tátu și múma si lãfiáu çot aij angrășát fiçóru*. (Într-o zi tata și mama vorbeau cât s-a îngrășat feciorul.) Pap M<sup>1</sup> 14/7; *Çațãrã fiçóri! sã vinã un çãti un și sã ijerã çãti únã muçcãtã di bibã*.

(Începurã copiii sã vinã unul câte unul și sã cearã câte o îmbucãturã de carne.) Can T<sup>1</sup> 277/19; *Vin toãti námurli di çútru fiçór cu çóti un bãçșis, ã! duc la rãmásnica lu fiçóru*. (Vin toate neamurile din partea tânãrului cu câte un dar, îl duc logodnicei tânãrului.) Cerna T; *Tát-su fiçórluj scóti kési și púni pri pugãçã çótiva liri și lánti pári*. (Tatãl tânãrului scoate punga cu bani și pune pe pâine câteva lire și alți bani.) Can T<sup>2</sup> 118/11; *Çóada lu çálu lu fiçór lu çãțó múntili*. (Muntele agãțã coada calului feciorului.) Cap<sup>2</sup> 136/34; *Fiçóru si dúsi la ápu și ampló un foáli și la dãrãrã di çóaja di bou*. (Feciorul se duse la apă și umplu un burduf pe care îl făcureã din pielea bouului.) Cap<sup>2</sup> 142/24; *Fã tu un çódru și sã-l trimet fiçóru sã nu-l dúcã*. (Fã tu o plãcintã și sã-l trimiți pe bãiat sã mi-o aducã.) Cap<sup>2</sup> 115/36; *La fçãtã ã! si fçesi milã di fișta fiçór și, çon nu ra drãcu çóla, ã! zisi la fiçór*. (Fetei i se făcu milã de acest bãiat și, când dracul nu era acolo, îi zise bãiatului.) Pap M<sup>1</sup> 20/23; *Fișta fiçúrii si ia bat çã nu mi scúltã*. (Pe copiii aceștia o sã-i bat çã nu mã ascultã.) Kats 70/4; *Fiçórlã antrãrã tru únã urmãni múltu dçãsã și culó si scúmsirã*. (Copiii intrarã într-o pãdure foarte deasã și acolo se ascuserã.) Cap<sup>2</sup> 105/20; *Fiçóri! și colidisés si zic colidár*. (Copiii care colindã se numesc colindãtori.) Can T<sup>1</sup> 268/14; *Tãta-su nu ia putçã çunçãștiri ca vça tricút molt vãçót și fiçórii raç criscút și raç izminít la fáțã*. (Tatãl lor nu putea sã-i recunoascã, deoarece trecuse multã vreme și copiii crescuserã și se schimbaserã la față.) DP 188/26; *Fiçela ampirátu mult slãgãiã çã nu vç fiçór ca si fãlçãscã și iel*. (Împãratul se tot gândeã çã nu avea bãiat sã se fãleascã și el.) Cap<sup>2</sup> 138/4; *Mçãrte [...] a! lç súflitu la fiçór și fuzi*.

(Moartea [...] îi luă sufletul băiatului și se duse.) Cap<sup>2</sup> 23/6; *Ūnă zúuă, ca ișóra fičúrii la luăf, nu s-turnára cásă.* (Într-o zi, dacă plecară feciorii la vânătoare, nu se [mai] întoarseră acasă.) MP 12/8; *Fičóri! antrără an un urmán mult des.* (Copiii intrară într-o pădure foarte deasă.) Pap M<sup>1</sup> 14/26; *Ra un oară un tátă și únă múmă cări veu mulț fičór.* (Era odată un tată și o mamă care aveau mulți copii.) Pap M<sup>1</sup> 14/2.

**Fac fičór.** A naște. ALDM I, h. 468/1.

♦ *Fičóri! mánancă prúni, la tátóh la strépijă dínți!* (L i t. Copiii mánancă prune, iar părinților li se strepezesc dinții. [= Dezmățul copiilor ce îl suportă părinții].) Pap M<sup>2</sup> 69/41.

*Var.:* **fičúár** (Cap 127 s.v.; ALDM I, h. 452, 458/3; Dms s.v.), **fičóur**, **fičúr**.

Et.: lat. \**fetiulus*.

**fičórel** vezi **fičurél**.

**fičoriș**, *pl. fičoriș* s.m. Fecioraș, copilaș. *Kínisi cu dóiľă fičoriș mulăręa lui.* (Femeia lui porni [la drum] cu cei doi copilași.) DP 36/17.

Et.: din *fičór* + *-iș*.

**fičorlác** vezi **fičurlác**.

**fičúár** vezi **fičór**.

**fičóur** vezi **fičór**.

**fičúr** vezi **fičór**.

**fičureámami** s. col. Pap<sup>1</sup> 45; Pap<sup>2</sup> 79; Can<sup>2</sup> 393; Cap 128 s.v. *fičór*; Dms. Feciorime; tineret. *Noi, fičurámęa, că nă sculám dimineęăta, dunám práčki di čárníč și dărám foc.* (Noi, tinerii, când ne sculam dimineața, adunam crengi de dud și făceam focul.) AtaM 360/20; *Múľtă fičuręami vizúi cóla.* (Mult tineret am văzut acolo.) Dms s.v.

*Var.:* **fičurými** (Pap<sup>2</sup> 79; Can<sup>2</sup> 393).

Et.: din *fičór* + *-ými*.

**fičureáști** adv. Dms. Copilărește. *Júdică fičuręăști.* (Judecă copilărește.) Dms s.v.

Et.: din *fičór* + *-ęăști*.

**fičurél**, *pl. fičurél* s.m. Pap<sup>1</sup> 45; Pap<sup>2</sup> 79; Can<sup>2</sup> 393; Cap 128 s.v. *fičór*; Dms. Băiețel; tinerel. *Fóst-au vrínă oară un fičórel.* (Era odată un băiețel.) Cerna T.

*Var.:* **fičórel**.

Et.: din *fičór* + *-él*.

**fičurés**, **fičuręáscă**, *pl. fičuręst* adj. Can<sup>2</sup> 393; Cap 128 s.v. *fičór*; Dms. Fecioresc, copilăresc.

*Var.:* **fičurésc** (Can<sup>2</sup> 393; Dms).

Et.: din *fičór* + *-ésc*.

**fičurésc** vezi **fičurés**.

**fičurými** vezi **fičuręami**.

**fičuríc**, *pl. fičurít* s.m. Cap 128 s.v. *fičór*; ALDM I, h. 459/1. Băiețel; copilaș.

Et.: din *fičór* + *-ic*.

**fičurilă** s.f. col. Dms. Feciorime; tineret.

Et.: din *fičór* + *-ilă*.

**fičurlác**, *pl. fičurlát* s.m. Can<sup>2</sup> 393; Cap 128 s.v. *fičór*; Cerna A/516; ALDM I, h. 459/1–6; Dms. Copilaș, tinerel, fecioraș; băiețel. [*Picuráru*] *vęádi un fičurlác.* ([Păstorul] vede un copilaș.) AtaM 395/17; „*Fičurlácu s-lă friziț*”, *zisi móșu, „di cu scrum s-mi ung di sa-ń tręácă*”. („Să frigeți copilașul”, zise moșul, „ca să mă ung cu scrum și să-mi treacă”.) DP 40/28; *Țista fičurlácu mult criștęá, cęan ra di un an ra că di zęáți.* (Copilașul acesta creștea mult, când era de un an era ca de zece.) DP 105/34; *Áři la grăbni țela fičorlácu și la turí ńn Vardár.* (Și-l apucă pe fecioraș și-l aruncă în Vardar.) DP 32/5; *An țęa nõápti mulăręa áș rudí un fičorlác.* (În acea noapte femeia născu un copilaș.) DP 32/1.

*Var.:* **fičorlác**.

Et.: din *fičór* + *-lác*.

**fičurlóac** vezi **fičurlóac**.

**fičurlóac**, *pl. fičurlóți* s.m. Can<sup>2</sup> 393; Dms. Timpul copilăriei; copilărie.

*Var.:* **fičurlóac** (Dms).

Et.: *din fičor + -lŏc.*

**fidán, fidáncă** *pl. fidán, fidánki* *s.m.* și *f.* Cap 127; Cerna A/1309; ALDM II, h. 1118/1, 4, 5, 7; Dms. Lăstar, mlădiță. *Ca si-n la ləau, mámu móri, Góna lu Ménța [...], fidán di trindáfil.* (Că-l voi lua, mamă, măre, pe Góna lui Ménța [...], lăstar de trandafir.) Cap 18/13.

♦ *Ca vrin fidán.* (L i t. Ca un lăstar = Se zice despre un tânăr chipeș și voinic.) Dms s.v.

Et.: tc. **fidan** (mac., bg. **fidan**).

**fiémin** vezi **feámin.**

**fikír** vezi **fakír.**

**filaca** *s.m.* Paznic. *Mícu fičúór lă am cásă, sirbăști și iăl că filaca.* (Pe băiatul cel mai mic îl am acasă, lucrează și el ca paznic.) AtaM 390/15.

Et.: gr. **φύλακας.**

**filádă**, *pl. filóz* *s.f.* Can<sup>2</sup> 393; Dms.

1. Abecedar. *Dica-ú anvítá „crúte-jútă”, a l' dădê filádă.* (După ce învăță „Cruce-ajută”, îi dădea abecedar.) Can T<sup>1</sup> 266/37; *Áu scóasi filáda.* (A terminat [= de studiat] abecedarul.) Dms s.v.; *Că pri ápu cántá filádă.* (Citea abecedarul ca pe apă [= cursiv, fluent].) Dms s.v.  
2. Foaie, foiță. *Dqań únă filádă să-n dar únă țigară.* (Dă-mi o foiță să-mi fac o țigară.) Dms s.v.

Et.: gr. **φύλλαδα.**

**fildiș**, *pl. fildiș* *s.m.* Cap 127; Dms. Dinte sau os de elefant; fildeș.

Et.: tc. **fildiși.**

**Filęa** *n.pr.* Cap 127. Nume de persoană. *Ĭel ș-u lę, mámu móri, Filęa di lu Vínęa.* (El și-o ia [în căsătorie], mamă dragă, pe Filęa a lui Vínęa.) Cap<sup>2</sup> 21/2.

**filęán** *pron. neh.* Pap<sup>2</sup> 79; Can<sup>2</sup> 393; Cap 127; Dms. Cutare. *Stróinícu spúni ca-ĭ vínít să la-ú țéră fęta dúpu filęán cupiláš.* (Pețitorul spune că a venit să le-o ceară fată după cutare tânăr.) Can T<sup>1</sup> 274/7; *Să furóm pári di la filęn čurbağĭia.* (O să furăm bani de la cutare

bogătaș.) Cap<sup>2</sup> 33/25; *Si uzó la ampirátu că la filęán čésmă raų doi răslán.* (Se auzi la împărat că la cutare fântână erau doi lei.) Cap<sup>2</sup> 75/28; *Trimęasi doi suvariĭ sa-l' spúnă că čilibi ámpirát nărăncăști să si dúcă ăń filán cazá.* (Trimise doi jandarmi să-i spună că nobilul împărat poruncește să se ducă în cutare district.) DP 73/38.

**Ăn filęán văcót.** (Odată, de mult, la un moment dat; nu știu când.) Cap<sup>2</sup> 26/14.

*Var.:* **filén, fil'án.**

Et.: tc. **filán.**

**filén** vezi **filęán.**

**filĭiă**, *pl. filĭi* *s.f.* Can<sup>2</sup> 393; Cap 127;

Cerna A/809; ALDM II, h. 727/1–7; Dms. Felie. *Ună filĭiă di pőáni.* (O felie de pâine.) Dms s.v.; *Filĭiă di ľubiniĭă.* (Folie de pepene verde.) Dms s.v.; *Tă'ľó únă filĭe.* (Tăie o felie.) Cap<sup>2</sup> 75/3; *Áră őspiĭl' pri únă filĭi di pőni anĭápă cáti un mitilic.* (Iar oaspeții înfig câte un bănuț pe o felie de pâine.) Can T<sup>2</sup> 118/22.

*Var.:* **filĭă, filĭe.**

Et.: gr. **φελί** (bg. **filija**).

**filĭă** vezi **filĭiă.**

**filĭe** vezi **filĭiă.**

**filíz** *s.m.* AtaM 297/32. Lăstar, mlădiță.

Et.: tc. **filiz** (bg. **filiz**).

**fil'** (**fil**), *pl. fil'* *s.m.* Elefant. *Fráĭi' vĭău căĭát și un fil' mult mári.* (Frații prinseseră și un elefant foarte mare.) MP 244/1.

Et.: tc. **fil.**

**fil'ál** *adv.* Dms. Imediat, numaidecât. *Fil'ál să vină.* (Să vină imediat.) Dms s.v.; *Fil'ál lă flőa ĝuiápu.* (A găsit răspunsul imediat.) Dms s.v.

Et. nec.

**fil'án** vezi **filęán.**

**fimirídă**, *pl. fimirídi* *s.f.* ALDM III h. 1465/2–7. Ziar.

Et.: gr. *εφημερίδα*.

**Fînă** *n.pr.* Pap<sup>2</sup> 79. Nume de cățea.

**finér**, *pl. finețără* *s.n.* AtaM 78/1, 139/16; Dms. Felinar. *Țăări s-ti ubidim cu finéru.* (Trebuie să te căutăm cu felinarul.) Dms s.v.

Et.: tc. *fenér* (mac., bg. *fenér*).

**fintónă** vezi **fântónă**.

**fjócă**, *pl. fjóki* *s.f.* AtaM 287/31; ALDM II, h. 697/1. Sertar.

*Var.:* **fjócă** (AtaM 287/31).

Et.: mac. *fjoka*.

**firă**, *pl. firi* *s.f.* Dms. Lipsă, pierdere în greutate. *Grănu vu firă mări.* (Grăul [= bobul de grâu] a avut pierdere mare în greutate.) Dms s.v.; *Nu mi zăușoái, ăń dçádi firă.* (N-am fost atent, mi-a dat lipsă [la cântar].) Dms s.v.

Et.: gr *φύρα* (mac., bg. *fira*).

**firăunlúc**, *pl. firăunlúți* Dms. Perfidie, răutate, intrigă. *Săldi firăunlúc ăi bun.* (Numai de intrigă e bun.) Dms s.v.

Et.: din *firión* + *-lúc* [= *lœc*].

**firés**, **firiri**, **firi**, **firit** *vb.* IV. *Refl.* Pap<sup>1</sup> 45; Pap<sup>2</sup> 79; Can<sup>2</sup> 393; Cap 127; Dms. A se feri, a se păzi; a se ascunde. *Firé-ti si nu ti calcă calu.* (Ferește-te să nu te calce calul.) Can<sup>2</sup> 393 s.v.; *Mi firés s-nu țivá s-mi veádă.* (Mă ascund să nu cumva să ma vadă.) Dms s.v.; *Dómnu s-ti firéscă.* (Să te păzească Dumnezeu.) Dms s.v.

♦ *Si firéști ca drácu di tāmóńă.* (Se ferește ca dracul de tămâie.) Cap<sup>2</sup> 207/10.

Et.: lat. *\*ferire*.

**firióń**, *pl. firióń* *s.m.* Dms. Om rău, perfid, intrigant. *Țista-ı mări firióń.* (Acesta e mare intrigant.) Dms s.v.; *Fuı di ıa firióńuli!* (Fugi de aici răule!) Dms s.v.

Et.: din tc. *firavun*.

**firisés** vezi **furisés**.

**firisít** vezi **furisít**.

**firmán** *s.* Ordin, decret; firman. *Priună cu sıáțira căzú și un firmán.* (Împreună cu secera căzu și un ordin.) MP 202/20; *Ți pișiiá firmánu?* (Ce scria în decret?) MP 202/22.

Et.: tc. *ferman* (bg. *ferman*).

**firtés** vezi **firtújes**.

**firtúes** vezi **firtújes**.

**firtújes**, **firtúiri**, **firtúıı**, **firtúit** *vb.* IV. *Tranz.* ALDM III, h. 1522/1–4, 6, 7. A însăila.

*Var.:* **firtés** (ALDM III, h. 1522/5, 6), **firtúes** (ALDM III, h. 1522/1–3).

Et.: nec.

**firusés**, **firusiri**, **firusıı**, **firusít** *vb.* IV. *Intranz.* Dms. A scădea în greutate, a slăbi; (despre lichide) a se evapora. *Din zıııă, zıııă firuséști.* (Zi de zi scade în greutate.) Dms s.v.; *Ácu ver bróńńđa s-nu firuséscă, să-ı țońń ńń prăsó!* (Dacă vrei ca brânza să nu scadă [= să nu piardă din greutate], să o ții în saramură.) Dms s.v.; *Dicqńń si ńńlușqń, firusı fákıru.* (De când s-a îmbolnăvit, a slăbit sărmanul.) Dms s.v.; *Di țı ńmbătńrńéști, firuséști.* (Pe măsură ce îmbătrânește, slăbește.) Dms s.v.; *Ápa qńń ıńrbi, firuséști.* (Când fierbe, apa se evaporă.) Dms s.v.

Et.: gr. *φυραίνο*.

**fisúnă**, *pl. fisúnes* *s.f.* ALDM III, h. 1492/5. Foale, burduf.

Et.: gr. *φυσούνα*.

**fișéc**, *pl. fișéți* *s.n.* Cap 127; Cerna A/1694; AtaM 297/32; Dms. Cartuș. *Un sindúk plin di fișéți.* (O ladă plină cu cartușe.) Dms s.v.; *Cu un fișéc, ti mńńńncă lupi!* (L i t. Cu un [singur] cartuș, te mănâncă lupii. = Dacă nu ești bine înarmat, te omoară dușmanii.) Dms s.v.

♦ *Ca fișéc.* (Ca [un] cartuș.) = Se spune despre cineva care are o ținută elegantă.) Cap<sup>2</sup> 179/9.

Et.: tc. *fișec* (mac., bg. *fišek*).

**fișiclôac** vezi **fișiclôc**.

**fișiclôc**, *pl. fișiclôți și fișiclôcur s.n.*  
Dms. Cartușieră. *Cu fișiclôțili pricruțâti  
ămnă.* (Umbla cu cartușierele  
încruciate.) Dms s.v.

*Var.:* **fișiclôac**.

*Et.:* tc. **fišeklik**.

**fișiclișă**, *pl. fișicliș s.f.* AtaM 108/16.  
Cartușieră.

*Et.:* din **fișéc** + **-lișă**.

**fit** *adv.* În expr. **Sam fit**. Dms. A fi  
chit. *Im fit, n-o-ai să-n dai, n-o-am să-ț  
day.* (Sântem chit, n-ai să-mi dai, n-am  
să-ți dau.) Dms s.v.

*Et.:* tc. **fit**.

**fitătôară**, *pl. fitătôari s.f.* Can<sup>2</sup> 393;  
Cap 127 s.v. *fet*; Dms. (Despre oaie,  
vacă) Fătătoare.

*Et.:* din **fet** + **-ătôară**.

**fităști** *adv.* Can<sup>2</sup> 393; Dms. Ca  
fetele.

*Var.:* **fităști** (Can<sup>2</sup> 393).

*Et.:* din **fătă** + **-ăști**.

**fităscă**, *pl. fitășt adj.f.* Pap<sup>2</sup> 79; Can<sup>2</sup>  
393; Dms. Fetesc, de fată (de fete).  
*Cățără un fițôr, măscuri, la priminiră an  
fităscă rúbă.* (Prinseră un băiat, voinic,  
și-l îmbrăcară în haine de fată.) Pap M<sup>2</sup>  
156/6; *Scot gîpt și la duc la môră cu  
côntișă fitășt.* (Scot grâu și-l duc la moară  
cu cântece de fete.) Can T<sup>2</sup> 118/4.

*Var.:* **fităscă**.

*Et.:* din **fătă** + **-esc**.

**fităscă** vezi **fităscă**.

**fităști** vezi **fităști**.

**fitică**, *pl. fitiki s.f.* Cap 127 s.v. *fătă*;  
ALR I 2, h. 191/013; ALDM I, h. 454/7.  
Fetișă, copilă.

*Et.:* din **fătă** + **-ică**.

**fitică**, *pl. fitički s.f.* Cap 127 s.v.  
*fătă*; Dms. Fetișă.

*Var.:* **fitică** (Cap 127 s.v. *fătă*).

*Et.:* din **fătă** + **-ică**.

**fitil**, *pl. fitilă și fitilur s.n.* AtaM  
297/33; Dms. Fitul. *Fitil di lămbă.* (Fitul  
de lampă.) Dms s.v. Fig. Intrigă. *Țela-ț cu  
fitilur.* (Acela e cu intrigă.) Dms s.v.

**Pun un fitil**. A băga intrigă. Dms s.v.

*Et.:* din tc. **fitil** (mac. **fitil**, **fitilj**, bg.  
**fitil**).

**fitilă** *s.f.* Dms. Fetie, feciorie. *Fitila  
ăi scôampă lă fătă.* (Fetia e scumpă la  
fete.) Dms s.v.

*Et.:* din **fătă** + **-ilă**.

**fitimi** *s.f. sg.t.* Dms. Mulțime de fete.  
*Côată fitimi nu vcam vizut.* (Atâta  
mulțime de fete nu [mai] văzusem.) Dms  
s.v.

*Et.:* din **fătă** + **-imi**.

**fitișcă** vezi **fitișcă**.

**fitișôrcă** vezi **fitișôrcă**.

**fitișôrcă** vezi **fitișôrcă**.

**fitișôrcă**, *pl. fitișôrki s.f.* Pap<sup>1</sup> 45;  
Pap<sup>2</sup> 79; Can<sup>2</sup> 393; Cap 127 s.v. *fătă*;  
ALR II, 1, h. 140/012; Cerna A/511;  
ALDM I, h. 455/1-7; Dms. Fetișă;  
fetișcană.

*Var.:* **fitișôrcă** (Pap<sup>2</sup> 79; Can<sup>2</sup> 393;  
Dms), **fitișôrcă** (Cap 127 s.v. *fătă*;  
ALR II, 1, h. 140/012).

*Et.:* din **fătă** + **-iș** + **-ôrcă**.

**fitlôac** vezi **fitlôc**.

**fitlôc**, *pl. fitlôți s.n.* Can<sup>2</sup> 394; Dms.  
Fetie, timpul petrecut ca fată.

*Var.:* **fitlôac** (Dms).

*Et.:* din **fătă** + **-lôc**.

**fitôănă** vezi **fitôănă**.

**fitôănă**, *pl. fitôn s.f.* Cap 127 s.v.  
*fătă*; Dms. Fetișcană. *Din prătucălă ieșă  
ună fitônă mult bünă.* (Din portocală ieși  
o fetișcană foarte frumoasă.) Cap<sup>2</sup> 137/2.

*Var.:* **fitôănă** (Dms.)

*Et.:* din **fătă** + **-ôănă**.

**fiu<sup>1</sup>** *s.m.* Pap<sup>2</sup> 79; Cap 128; Dms.  
Instrument folosit de argintari.

*Et. nec.*

**fiu<sup>2</sup>** în **fiu**, **fiu** *interj.* Hai, hai, încet-încet, pâș-pâș. *Fičóru li pridunóá cáprili și fiu, fiu loá șa ncóla.* (Feciorul adună caprele și hai, hai, o luă așa încolo.) DP 65/4.

Et.: onomatopee.

**flamúnt** vezi **flămúnd**.

**flat**, **flátă** *pl. flați, fláti* *adj.* Can<sup>2</sup> 394. Găsit. P. e x t. Vitreg. *Fráti flat.* (Frate vitreg.) Can<sup>2</sup> 394 s.v.; *Flátă múmă.* (Mamă vitregă.) Can<sup>2</sup> 394 s.v.

Et.: vezi **áflum**.

**flátki** vezi **platki**.

**flămândgáță** vezi **flămundețăță**.

**flămândéță** vezi **flămundețăță**.

**flămúnd**, **flămúndă**, *pl. flămúnd* (**flămúngă**, **flămúinț**), **flămúndi** *adj.* Pap<sup>1</sup> 45; Pap<sup>2</sup> 79; Can<sup>2</sup> 394; Cap 128; Cerna A/317, 318, 591; Wild h. 227/7, h. 227 a /2, 4-7; ALDM I, h. 260, 261/1-7; Dms. Flămând. *Ágaba veț, bra kiraği, únă muccátă di póini, ca sam flamúnd.* (Poate aveți, bre chirigiilor, o bucată de pâine, că-s flămând.) Pap M<sup>2</sup> 157/2; *Flaț nélu ca țápă an turiști flămúndu.* (Am găsit mielul că țipă în turiște (stână) flămând.) Can T<sup>2</sup> 128/2; *Áldi táti și dóda mári lăgáu dúpu gălín s-li cáță că s-nă vem mánčári áncłóți, s-nu im flămúngă.* (Alde tata și sora mai mare alergau după găini să le prindă ca să avem de mâncare pe unde ne duceam, să nu fim flămânzi.) AtaM 359/27; *An țca vrğami, iá-la vini și fičóru, cári [...] ra umărót și flămúnd.* (În acel timp (moment) veni și feciorul, care [...] era obosit și flămând.) DP 186/14; *Io cálu si-l' la las flămúndu únă săptámónă.* (Eu o să i-l las calul flămând o săptămână.) DP 172/13; *Nu viám cu nuț póini: im flămúinț.* (Nu avem pâine cu noi: suntem flămânzi.) MP 104/28; *Nu puáti z-vină pánă ua, că i flámúnt.* (Nu poate să vină până aici, că e flămând.) MP 20/6;

*Măčócu si sátorá din misúru lu bába, da bába ș-ra flămúndă.* (Pisoiful se satura din blidul babei, dar baba era [= rămânea] flămândă.) Cerna T; *Că li vizú pópa uóili flămúndi, a' zisi la lúde: mult sa flămúndi uóili.* (Când văzu popa oile flămânde îi zise prostănacului: tare sunt flămânde oile.) Cap<sup>2</sup> 31/19.

**Săm flămúnd di ápu.** A-i fi sete. Cerna A/591. **Flămúnd di apă.** Însetat. Wild h. 227/7.

♦ *Sátulu nu li viruéști flămúndu.* (Sătutul nu-l crede pe cel flămând.) Pap M<sup>1</sup> 13/2.

*Var.:* **flamúnt** (Wild h. 227 a /4, 5), **flămúndu** (ALDM I, h. 260/1), **flámúnt**.

Et.: lat. \**flammabundus*.

**flămundețăță** *s.f.* Pap<sup>1</sup> 45; Pap<sup>2</sup> 79; Can<sup>2</sup> 394; Cap 128 s.v. *flămúnd*; Dms. Foame, foamete. *Mo, că ámbitriniț, mi guni și mi lásă să mor di flămundețăță.* (Acum, dacă îmbătrânii, mă izgoni și mă lasă să mor de foame.) DP 97/36; *Di flămundețăță nu mor, ma di mánčári múltă mor.* (De foame nu mori, însă de mâncare multă mori.) Dms s.v.; *Án cávgă vácqát aț flămundețăță.* (În timp de război e foamete.) Dms s.v.; *Mor di flămundețăță.* (Mor de foame.) Cap 128 s.v. *flămúnd*.

*Var.:* **flămundețăță**, **flămundețăță** (Pap<sup>2</sup> 79), **flámundețăță** (Pap<sup>2</sup> 79), **flomundețăță** (Wild h. 227 a/1).

Et.: din *flămúnd* + **-gáță**.

**flámundețăță** vezi **flămundețăță**

**flámundós**, **flámundósă**, *pl. flámundós*, **flámundósi** *adj.* Pap<sup>1</sup> 45; Pap<sup>2</sup> 79; Can<sup>2</sup> 394; Cap 128 s.v. *flămúnd*; Dms. Flămând.

Et.: din *flămúnd* + **-ós**.

**flámúndu** vezi **flámúnd**.

**flámundós** vezi **flámundós**.

**flámúnt** vezi **flámúnd**.

**flámuntăre** *s.f.* Wild h. 227 a /6. Foame(te).

Et.: din *flămúnd* + *-áre*.

**flămunzész** vezi **flămunzós**.

**flămunzozás** vezi **flămunzós**.

**flămunzós**, **flămunzóri**, **flămunzói**, **flămunzót** vb. IV. Intrans. Can<sup>2</sup> 394; Cap 128 s.v. *flămúnd*; Dms. A flămânzi.

Var.: **flămunđós** (Pap<sup>2</sup> 80),

**flămunzész** (Cap 128 s.v. *flămúnd*), **flămunzozás** (Dms).

Et.: din *flămúnd* + *-ós*.

**flămúr**, pl. **flămúr** s.m. ALDM II, h. 1138/4, 5. Tei.

Et.: gr. *φλαμούρι*.

**flevitídă** s.f. ALDM I, h. 392/4, 5. Varice.

Var.: **flivites** (ALDM I, h. 392/4).

Et.: gr. *φλεβίτιδα*.

**flingán**, pl. **flingáni** s.n. Pap<sup>1</sup> 45; Pap<sup>2</sup> 80, 116; Can<sup>2</sup> 394, Can<sup>4</sup> 194, 197; Cap 128; Dms. Cească (de cafea). *Fzátili [...] punçáu la cap únă luminári și la piczóri un flingán cu șirbét*. (Fetele [...] puneau la cap o lumânare și la picioare o ceașcă cu sirop.) Cap<sup>2</sup> 72/6; *An camára disúpra di ȳel pun un sfulgán*. (În dulapul din perete de deasupra lui pun o ceașcă.) Can T<sup>2</sup> 117/25; *Al dúsi fița un sfăldán di ápu*. (Fata îi aduse o ceașcă de apă.) MP 26/27.

Var.: **sfăldán**, **sfilgán** (Pap<sup>2</sup> 116; Can<sup>2</sup> 394 s.v., Can<sup>4</sup> 197; Dms s.v. *flingán*), **sfingán** (Can<sup>4</sup> 194), **sflingán** (Dms s.v.; Can<sup>4</sup> 197 s.v.), **sfulgán**.

Et.: tc. dial. *filgan* (mac., bg. *filgan*).

**flivites** vezi **flevitídă**.

**flqári**, pl. **flor** s.f. Pap<sup>1</sup> 45; Pap<sup>2</sup> 80; Can<sup>2</sup> 394; Cap 128; ALR II s.n. 1, h. 244/012; Cerna A/Supl; Dms. **1**. Floare. *Flórlı sa spártı*. (Florile sunt sticate [= veștejite].) W 77/12; *Au dără curına tóťá nıridıtá [...]cu kítkı di flor*. (Fac cununa toată împodobită cu buchete de flori.) Can T<sup>2</sup> 118/7. **2**. Strat de mucegai care se formează la suprafața unor

lichide; floare. *Vınu fáťı flıor*. (Vinul face floare.) ALR II s.n. 1, h. 244/012.

Var.: **flóri** (Can<sup>2</sup> 394).

Et.: lat. *flos*, *-orem*.

**floc**, pl. **flot** s.m. Can<sup>2</sup> 394; Cap 128; Dms. Floc.

Et.: lat. *floccus*.

**Flóra** n.pr. AtaM 93/8. Nume de femeie, Flora.

**flórcă**, pl. **flórkı** s.f. Cap 128; Dms. Fluier. *Un fiçór ářırá picurár, aș vça únă flórcă șu áș șuırá*. (Un băiat era cioban, avea un fluier și fluiera.) Cap<sup>2</sup> 109/28.

Et.: din \**flóer* (cf. alb. *floere*) + *-că*.)

**florícă**, pl. **florícķı** s.f. Can<sup>2</sup> 394; Cap 128 s.v. *flqári*; Dms. Floricică.

Var.: **flurícă** (Dms).

Et.: din *flóri* + *-ică*.

**flótuc**, pl. **flótuťı** s.n. Can<sup>2</sup> 394; Cap 128; Dms. Clăbuc de săpun; floc, smoc de lână. *Bırbéru [...] dunó spúmă, di-ť pucní un flótuc ăń uócfı*. (Bărbierul [...] a adunat spumă, și i-a aruncat un clăbuc în ochi.) Cap<sup>2</sup> 70/18.

Et.: din \**flot* (sg. refăcut de la pl. *flot*) + *-úc*.

**flomondetză** vezi **flămundetză**.

**flóri** vezi **flqári**.

**flurícă** vezi **florícă**.

**flurínă** vezi **furlină**.

**flqáli** vezi **fóli**.

**flqără** vezi **năfără**.

**flqárfică**, pl. **flqárfıť** s.f. Pap<sup>2</sup> 80; Can<sup>2</sup> 394; Cap 128; ALR II, 2, h. 429/012; ALR II s.n. 6, h. 1653/012; Cerna A/794, 2306, 2310; Wild h. 434/1-7; ALDM II, h. 714/1-7; ALDM III, h. 1671/1-7; Dms. **1**. Foarfecă. *Li lę flqárfıťlı și-ť táľă la căzútu cōťı unęc per din toáťı lócurlı*. (Ia foarfecele și-i taie celui bolnav [de epilepsie] câte puțin păr din toate locurile.) Pap M<sup>2</sup> 103/33; *Cu flqárfıťlı au cusés ȳárba*. (Cu foarfecele cosesc iarba.) Cap<sup>2</sup> 41/33. **2**. Semn la

urechea oii și unealtă cu care se face gaură în urechea oii; furcuță. Cerna A/2306, 2310. **3.** Urechelniță. Cap 128.

♦ *Ca din fǎrfiț.* (L i t. Ca din foarfece. = Se spune despre cei îmbrăcați frumos și elegant; ca scos din cutie.) Cap<sup>2</sup> 179/13.

Var.: **fǎrfiți** (Can<sup>2</sup> 394), **fǎrfică** (ALDM II, h. 714/2, 3).

Et.: lat. *forfex*, *-icem*.

**foc**, *pl. fǎcur* *s.n.* Pap<sup>1</sup> 45; Pap<sup>2</sup> 80; Can<sup>2</sup> 394; Cap 128; Cerna A/729; Wild h. 428/1-7; ALDM I, h. 383/1-6; ALDM II, h. 656/1-7; Dms. **1.** Foc. *Zăpucătǎ zîniru lu ampirátu, vizú un mári foc.* (Ginerele împăratului aruncă o privire și văzu un foc mare.) Cap<sup>2</sup> 56/18; *Púsi apă pri foc si ancălzăscă.* (Puse apă pe foc să se încălzească.) Cap<sup>2</sup> 116/17; *Căftără ănsús, căftără ănjós şu vizúrá dîndi di váli un foc.* (Se uitară în sus, se uitară în jos și văzură peste râu un foc.) Cap<sup>2</sup> 109/3; *Au púsiră căldăre pri foc și lără s-la dără băcădărnicu.* (Puseră căldarea pe foc și începură să facă mămăliga.) Cap<sup>2</sup> 31/44; *S-mi duc la fǎc si-l zic s-ti árdă.* (O să mă duc la foc să-i zic să te ardă.) Cap<sup>2</sup> 122/22; *Fǎc, fǎc, íela s-u arđ băltíia!* (Focule, focule, vino să arzi securea!) Cap<sup>2</sup> 122/23; *Lă puŋám țela lémmu pri fǎoc.* (Puneam lemnul acela pe foc.) AtaM 388/8; *Di bucuríia, cálu din nuăr scutǎ fum și din pičuári fǎc lăsá.* (De bucurie, calul scotea fum din nări și din picioare [= în urma lui] lăsa foc.) MP 42/17. **2.** Febră. ALDM I, h. 383/1-6. F i g . Dor, durere, chin. *Míll, am mári fǎc di si vin păn di vuăi.* (Dragilor, am mare dor [= mi-e foarte dor] să vin până la voi.) MP 150/2; *Am un foc la buric.* (Am un dor la inimă.) Dms s.v.

**Foc mi fac.** A se face foc, a se supăra tare. *Cǎn uzǎá árá, ămpirátu foc si*

*fǎsi.* (Când auzi din nou, împăratul se făcu foc.) DP 132/33.

♦ *Vrin foc s-ti árdă, dá-ni-n ti árdiri!* (Vreun foc să te ardă, dar-ar să te ardă!) Pap M<sup>2</sup> 59/9; *Fócu s-ti árdă!* (Să te ardă focul!) Pap M<sup>1</sup> 13/7.

Var.: **fǎc, fǎoc, fǎoc** (Wild h. 428/2).

Et.: lat. *focus*.

**fóccic**, *pl. fǎcîț* *s.n.* Can<sup>2</sup> 394; Cap 128 s.v. *foc*; Dms. Foc mic.

Var.: **fóccic** (Cap 128 s.v. *foc*).

Et.: din *foc* + *-cic*.

**fóccic** vezi **fóccic**.

**for** vezi **fără**.

**fóro** *s.* ALDM II, h. 911/2-7. Impozit.

Et.: gr. *φόρος*.

**fórtămă** vezi **fórtumă**.

**fórtumă**, *pl. fǎrtumi* *s.f.* Pap<sup>1</sup> 45; Pap<sup>2</sup> 80; Can<sup>2</sup> 394; Cap 129; ALR II, 1, h. 182/012; Dms. **1.** Funie, frânghie. *Țéla ve đou fǎrtumi.* (Acela avea două funii.) Cap<sup>2</sup> 33/11; *Mai micu fráti au dăno álba fǎrtumă.* (Fratele mai mic strânse funia albă.) Cap<sup>2</sup> 33/13; *Tu s-la lez puómu cu fǎrtama.* (Tu să legi pomul cu funia.) DP 193/4; *Ligát-mi cu únă fǎrtămă di miájiluc.* (Legăți-mă cu o funie de mijloc.) Cap<sup>2</sup> 119/8; *Iá! au lăsará fǎrtăma la juásu și la nțăpó lámnia.* (Ei lăsară funia în jos și balaurul îl înțepă [= înfipse cu colții].) MP 36/29. **2.** Unitate de lungime; cot. *Si sculó țela pust di măgár și rusǎsi trei fǎrtumi anált.* (Se sculă pustia de măgar și rosesă [rădăcina] pe o lungime de trei coți.) Cap<sup>2</sup> 104/27.

Var.: **fórtămă, fǎrtămă**.

Et.: gr. *φόρτομα*.

**fórtă**, *pl. fǎrti* *s.f.* Dms. Putere.

Et.: gr. *φόρτα* (it. *forza*).

**fǎli**, *pl. fǎl, fǎl' și fǎlur* *s.n.* Pap<sup>1</sup> 45; Pap<sup>2</sup> 80; Can<sup>2</sup> 394; Cap 128; ALR II, 2, h. 430/012; Cerna A/311, 312, 924, 1757; Wild h. 179/4, 6, 7; ALDM I, h.

254/1, 4–6, h. 255/1–3, 6, h. 259/1–6, ALDM II, h. 812/2, 3; ALDM III, h. 1492/1–4, 6, 7; Dms. **1.** Pântece, burtă, foale. *Mi dore fōlili.* (Mă doare burta.) Cerna A/312; *Si fēsi rōpă pōnă la fōlilii fičōrului.* (Se făcu [stană] de piatră până la burta feciorului.) Pap M<sup>2</sup> 145/4; *Frāti, mutră si dai pri fōali că io ștucnū multu.* (Frate, fii atent să dai [= să cazi] pe burtă că eu mă îmfundai rău.) Cap<sup>2</sup> 115/12; *Am un cal, șăua sub fōali u pōartă.* (Am un cal, poartă șeaua sub burtă. [Ghicitoare: Leagănul].) Cap<sup>2</sup> 156/30; *Jel știa că fāta ari ăn fōali ăncă doi șarp fraș.* (El știa că fata are în pântece încă doi șerpi frași.) DP 78/38; *Tūndi sup fōali.* (Tușinează [oile].) ALR II, 2, h.430/012. **2.** Burduf. *Io țer sâ-n dai un fōali di bivul di cărni și un fōali di bivul di ăpu.* (Vreau să-mi dai un burduf de bivol cu carne și un burduf de bivol cu apă.) Pap M<sup>2</sup> 149/26; *Un fōali di ăpu nu-ă jūnđi niți la mini, mi la toș.* (Un burduf cu apă nu-mi ajunge nici mie, dar la toși.) DP 28/10; *Umplără trei fo! di ăpă.* (Umplură trei burdufuri cu apă.) Cap<sup>2</sup> 110/31; *Am un fōali plin di alb măccăț.* (Am un burduf plin de bucăți albe [Ghicitoare = Făină de grâu alb].) Cap<sup>2</sup> 155/8; *Ăbra dēdu, na fōlili, dū-ti și tu di lē unēc ăpu.* (Bre, moșule, na burduful, du-te și tu de ia un pic de apă.) Cap<sup>2</sup> 43/41; *S-lăi triăi fuăi di ăpu și triăi fuăi di cărni.* (Să iei trei burdufuri cu apă și trei burdufuri cu carne.) MP 20/10; *Ca viniră țēla noi!, lără undōu fōlur.* (Când veniră cei nouă [oameni], luară câteva burdufuri.) Cap<sup>2</sup> 45/11. **3.** (La fierărie) Foale. *Fōali di suflări.* (Foale cu care se suflă.) Pap M<sup>2</sup> 30/17; *Fōali di răstupiri răzintu.* (Foale pentru topirea argintului.) Pap M<sup>2</sup> 30/18.

**Ānnum pri fōli.** A umbla pe brânci. Can<sup>2</sup> 394 s.v.

♦ *La dărără fōali.* (L i t. L-au făcut burduf.= L-au bătut zdravăn.) Pap M<sup>2</sup> 70/8; *Au dēadi di fōali.* (L i t. A dat-o de burtă [= a făcut burtă].)= A scăpat de sărăcie; și-a aranjat lucrurile în așa fel încât nu-i mai pasă de nimeni.) Cap<sup>2</sup> 179/11.

*Var.:* **fōali, fuăli** (ALDM I, h. 259/2,3).

Et.: lat. **follis.**

**fōr** vezi **fără.**

**fōră** vezi **fără.**

**fōrfiți** vezi **fōarfică.**

**frăgă** s.f. Cap 129; Dms. Fragă.

Et.: lat. **fraga.**

**Frăjil'** n.pr. Pap M<sup>2</sup> 176/29; Cap 129 s.v. *frăgă.* Nume de loc în *Nōnti.*

Et.: *pl.art.* de la **frăgă.**

**frângă, pl. frângi** s.f. Cap 129; Dms. Monedă franceză de aur, napoleon. *La vindură și tufecu și lără ună frângă.* (Vândură și pușca și luară un napoleon.) Cap<sup>2</sup> 146/39; *Mi duc sâ-u leu cūtura să li mirim frângili.* (Mă duc să iau banița să măsurăm monedele de aur.) Cap<sup>2</sup> 147/15; *Sa scoampi țeasti uăuă, unu ținț frângi.* (Sunt scumpe aceste ouă, unul – cinci napoleoni.) DP 70/13.

Et.: gr. **φράγκο.**

**frangōlă, pl. frangōli** s.f. Dms.

Franzelă.

Et.: tc. **francala.**

**frásim** vezi **frásin.**

**frásin, pl. frásiń** s.m. Pap<sup>1</sup> 45; Pap<sup>2</sup> 80; Can<sup>2</sup> 394; Cap 129; Cerna A/1331; ALDM II, h. 1136/1–7; Dms. Frasin. *Ārcu-ı un tuiág di lemn di frásim ili di zilimcă.* (Arcul e un băț din lemn de frasin sau de iederă.) Pap M<sup>2</sup> 33/17.

*Var.:* **frásim, frápțan** (ALDM II, h. 1136/3), **frápțin** (ALDM II, h. 1136/1, 7).

Et.: lat. **fraxinus.**

**frășă** vezi **fărăș.**

**fráti**, *pl. fraț s.m.* Pap<sup>1</sup> 45; Pap<sup>2</sup> 80; Can<sup>2</sup> 394; Cap 129; ALR I, 2, h. 159/012, 013; ALR II s.n., 6, h. 1674/012, h. 1676/012; Cerna A/473, 475, 2021, 2146; Wild h. 463/1-7; ALDM I, h. 416, 418/1-7; Dms. **1.** Frate. *Únă uără rau doi fraț și rau picurár.* (Erau odată doi frați și erau ciobani.) Cap<sup>2</sup> 26/23; *Ai la căsa męa iúndi sa tátóhi!*, *fráti!* și *surórlí męáli.* (Hai la casa mea unde sunt părinții, frații și surorile mele.) Cap<sup>2</sup> 94/34; *Únă sută di fraț ăń un brón anțins.* (O sută de frați încinși într-un singur brâu. [Ghicitoare: Gardul].) Cap<sup>2</sup> 156/2; *Am pátru fraț ăń únă cămęășă.* (Am patru frați într-o cămașă. [Ghicitoare: Nuca].) Cap<sup>2</sup> 157/27; *Am doi fraț, un múnti la dispárti; tícu si sigăies si si vęádă și nu si pot vidęári.* (Am doi frați, un munte îi desparte; mereu încearcă să se vadă și nu se pot vedea. [Ghicitoare: Ochii].) Cap<sup>2</sup> 162/10; *Ți cóta ieș slab, bra fráti?* (De ce ești atât de slab, măi, frate?) Cap<sup>2</sup> 26/34; *Un fráti cu únă sóră di vęac si putirés, nu si pot cățári.* (Un frate și o soră de veci se gonesc [și] nu se pot prinde. [Ghicitoare: Soarele și luna].) Pap M<sup>1</sup> 10/15; *Am un fráti, toátă zúua din cur ăń cap męárzi.* (Am un frate, toată ziua merge din cur în cap. [Ghicitoare: Arșinul (de măsurat lungimea)].) Cap<sup>2</sup> 164/3; *Frății sa ancľș an apsaná.* (Frații sunt închiși în închisoare.) MP 14/3; *Z-dúsi la lu fičúruluț fraț.* (Se duse la frații băiatului.) MP 56/30; *Únu fráti muri ăń Silístra.* (Un frate muri în Silistra.) Cerna T; *Fráti bun.* (Frate bun, născut din aceeași părinți.) Dms s.v.; *Fráti bliznác.* (Frate geamăn.) Dms s.v.

**2.** *Pl.* Ramificații care se formează la baza tulpinii plantelor; frați. *Gărnișóru dęádi fraț, s-lă curoám.* (Porumbul dădu frați, să-l curățăm.) Dms s.v.

♦ *La călcó fráti-su.* (L i t. L-a călcat pe frate-său. = Nu a respectat prioritatea

fratelui mai mare, s-a căsătorit înaintea fratelui mai mare.) Cap<sup>2</sup> 218/14.

Et.: lat. *frater*.

**frác**, *pl. frăcur s.n.* Dms. Bucată. *Cu un frác di kirmidă nă-u cupirim óala cu báclă.* (Cu o bucată de olan acoperim oala cu fasole.) Dms s.v. *Kirmidă.*

Et. nec.

**frăcnés**, **frăcníri**, **frăcníj**, **frăcnít vb.**

IV. *Tranz. și intrans.* Cap 129; Dms.

**1.** A lovi. *Țivá nu-ı, pândi ručóc s-lă frăcním toț.* (Nu-i nimic, până-n prânz îi vom lovi pe toți.) DP 86/27. **2.** A tăia, a reteza; a decapita. *Ă! lă frăcni căpu.* (I-a retezat capul.) Dms s.v.; *Fičóru nu lă dęádi di mánár și-l lă frăcni [lu lámnia] căpu.* (Feciorul nu-l luă în seamă și-i reteză capul [balaurului].) DP 101/15; *Isín Beg lă frăcniră ăń Birísláv.* (Pe Isín Beg l-au decapitat în Birísláv.) Dms s.v.

**3.** A distruge, a înfrânge. DP 233/7. F i g . A se îmbrăca bine, a se dichisi. (Dms).

Et.: mac. *farkam* (Cap 129).

**frăcnít**, **frăcnítă**, *pl. frăcnítj*, **frăcníti** *adj.* AtaM 78/9. Lovit. F i g . Bine îmbrăcat, elegant. *Cári-ı frăcnít că el.* (Cine [mai] e îmbrăcat bine ca el.) Dms s.v.

Et.: vezi *frăcnés*.

**frăčós** vezi **fučós**.

**frăčúc**, *pl. frăčúț s.m.* Can<sup>2</sup> 394; Cap 129 s.v. *fráti*; Dms. Frățior.

*Var.:* **frăčéc** (Can<sup>2</sup> 394), **frăčúč** (Dms).

Et.: din *fráti* + *-či* + *-úc*.

**frădél** vezi **sfárdál**.

**frălăccă** vezi **fărlăccă**.

**frămínt** vezi **frimínt**.

**frámte** vezi **frúnti**.

**frăn** vezi **fron**.

**fránár**, *pl. fránár s.m.* Can<sup>2</sup> 394. Persoană care ce vinde frăuri.

Et.: din *fron* + *-ár*.

**frăng** vezi **frong**.

**frăngătură**, *pl. frăngătúr s.f.* Can<sup>2</sup> 394; Cap 130 s.v. *frong*; Dms. Frântură, spărtură; hârb, ciob.

*Var.*: **frăntătură** (Can<sup>2</sup> 394; Cap 129 s.v. *frong*; Dms.), **frăntură** (Dms).

Et.: din *frong* + *-ătură*.

**frăngesc** vezi **frinđesc**.

**Frăngiia** *n.pr.* Dms. Franța.

**frăntătură** vezi **frăngătură**.

**frăntu** vezi **front**<sup>2</sup>.

**frăntură** vezi **frăngătură**.

**frăntuzgăști** *adv.* AtaM 253/23. Franțuzește.

Et.: din *\*frăntúz* + *-găști*.

**frășcă** vezi **prăccă**.

**frășcăies** vezi **prăccăies**.

**frășnés** vezi **prăccăies**.

**frășnitură**, *pl. frășnitúr s.f.* Dms. Lovitură de nuia.

Et.: din *frășnit* (s.v. *prăccăies*) + *-ură*.

**frătécuc** vezi **frăcúc**.

**frătúc** vezi **frăcúc**.

**frățăies**, **frățăiri**, **frățăii**, **frățăit** *vb.*

IV. *Tranz.* și *intrans.* A ciopârți. *Çon zăcătqđ s-la tállă, lă frățăiđ di lálta párti di gúșă.* (Când începu să-l taie, îl ciopârtea din cealaltă parte a gâtului.) DP 114/39; *Lqđ s-la frățăiđscă cu múcld di cuțqđt.* (Începu să-l ciopârtească cu muchia cuțitului.) DP 115/4.

Et. nec.

**frățești** *adv.* Cap 129 s.v. *fráti*; Dms. Frățește, ca frații.

Et.: din *fráti* + *-găști*.

**frățes**, **frățească**, *pl. frățeșt* *adj.* Cap 129 s.v. *fráti*; Dms. Frățesc.

*Var.*: **frățesc** (Dms s.v.).

Et.: din *fráti* + *-esc*.

**frățesc** vezi **frățes**.

**frățilă**, *pl. frățil* *s.f.* Dms. Frăție.

Et.: din *fráti* + *-ilă*.

**fręască** vezi **frășcă**.

**frec**, **fricári**, **fricái**, **fricát** *vb.* I. *Tranz.* Pap<sup>1</sup> 45; Pap<sup>2</sup> 80; Can<sup>2</sup> 394; Cap 129; Dms. A freca; a freciona. *Mi fricó că ram loș.* (Mă frecă (pe corp), căci eram răcit.) Cap 129 s.v.; *Au tálcóra lámna și la scuásara fičúru din ruást și la fricára cu biuca.* (Omorâra balaurul și îl scoaseră pe fecior din gura [lui] și îl frecară cu buruiana de leac.) MP 38/17; *Iuă si dun niăc biuț și z-vin cuđla s-la fricóm fičúru.* (Eu o să adun câteva buruieni de leac și o să vin acolo să-l frecăm pe fecior.) MP 38/13; *Cáđă s-li fręcă un di lalt.* (Încep să le frece unul de altul.) Can T<sup>1</sup> 270/14. F i g . A-i freca ridichea. *Fręcă-la să-l vínă criélu.* (Freacă-i ridichea să-i vină mintea [la cap].) Dms s.v.

Et.: lat. *fricare*.

**frenc**, *pl. frenț (frenđ)* *s.m.* Pap<sup>2</sup> 80; Can<sup>2</sup> 394; Cap 129; ALR II 3 s.n. h. 879/012, Dms. Francez. *Pănă nu raų vinuț frénđi! prin nqstri lócúr, múlti pári cazandisém.* (Până nu veniseră francezii prin locurile noastre, adunam mulți bani.) Can T<sup>1</sup> 275/32; *Vínără, la lărđ táti di cqla frénđi.* (Veniră, îl luară pe tata de acolo francezii.) Cerna T; *Frénđi! au flát-au țesta pisăitúrá an vrină rqpă.* (Francezii au găsit această inscripție pe o stâncă.) Pap M<sup>2</sup> 18/21; *Vizúı un frenę.* (Am văzut un francez.) Dms s.v.; *Draț qmin raų frénđi!* (Francezii erau oameni răi.) Can T<sup>1</sup> 276/16.

*Var.*: **frenę**<sup>1</sup>.

Et.: tc. *frenk*.

**frenę**<sup>1</sup> vezi **frenc**.

**frenę**<sup>2</sup>, *pl. fręngur* *s.f.* Cerna A/685; ALDM II, h. 623/3; AtaM 81/17; Dms.

1. Încuietoare metalică la ușă; broască.  
2. Clanță. ALDM II, h. 623/3. *Úșă vqástră ári frenę, nqástră cluč.* (Ușa voastră are broască, a noastră zăvor.) Dms s.v.

*Var.*: **fręngu** (AtaM 81/17).

Et.: **freng** (s.v. **frenc**).

**fréngu** vezi **freng<sup>2</sup>**.

**frenzeăști** vezi **frinđeăști**.

**frenzesc** vezi **frinđeesc**.

**fric** vezi **frig<sup>1</sup>**.

**frică** s.f. Pap<sup>1</sup> 45; Pap<sup>2</sup> 80; Can<sup>2</sup> 394; Cap 129; Dms. Frică. *S-nu-ț ie frică, că meu fičór aț ancrielát.* (Să nu-ți fie frică, pentru că băiatul meu e deștept.) W 69/21; *Dintru frică, tóti cătuničkili si dunără an țista loc iúndi-i cmo.* (De frică, toate sătucurile se adunară în acest loc unde este acum.) Can T<sup>1</sup> 263/14; *Izmikári! și áláitkili [...] li ámplără izmėnili di frică.* (Slugile și însoțitoarele [...] le umplură izmenele [= făcură pe ei] de frică.) Pap M<sup>2</sup> 144/8; *Mulłerli angłtțără di frică.* (Femeile înghețară [= încremeniră] de frică.) DP 176/19.

**Trag frică.** A se speria, a trage o frică. *Čiča-sa, di frica țe-u trási, si anlușó.* (Unchiu-său, de frica ce o trase, se îmbolnăvi.) Cap<sup>2</sup> 78/23. **Ăń ăi frică.** A-i fi frică. *I ra frică s-nu la lásă an drum.* (Îi era frică să nu-l lase în drum.) MP 20/16; *La pădăr ăi ra frică.* (Pândarului îi era frică.) Cap<sup>2</sup> 38/2.

♦ *Di țe ț-u frică, nu scap.* (De ce ț-e frică nu scapi.) Cap<sup>2</sup> 179/15; *Frica véglă vína.* (Frica păzește via [= pepenii].) Pap M<sup>2</sup> 70/16.

Et.: gr. **φρίκη**.

**fricătură**, pl. **fricătúr** s.f. Can<sup>2</sup> 395; Dms. Frecătură.

Et.: lat. **fricatura**.

**fricós**, **fricósă**, pl. **fricósș**, **fricósi** adj. Can<sup>2</sup> 395; Cap 129 s.v. *frică*; Dms. Fricos; care produce frică, periculos, înfricoșător, de temut. *Dğádi di niști locur fricóasi, cáfcu nu vça vizút.* (Dădu de niște locuri înfricoșătoare, cum nu [mai] văzuse.) DP 75/4; *Țista lucr-u mult fricós.* (Acesta e lucru [foarte] periculos.) Can T<sup>2</sup> 102/25; *Si ivi an cătúnu lor un rap mult fricós, cări fătă*

*múti nibuní! la cătungán.* (Apăru în satul lor un arap foarte de temut, care făcea multe rele la săteni.) Can T<sup>3</sup> 169/11; *S-na dúțim pri mai pruápili [drum], áma mai fricuás.* (Ne vom duce pe [drumul] mai apropiat, dar mai periculos.) MP 224/16.

♦ *Fricósu și di úmbra lui si spără.* (Fricosul se sperie și de umbra lui.) Cap<sup>2</sup> 213/36.

Var.: **fricuás**.

Et.: din **frică** + **-ós**.

**fricuás** vezi **fricós**.

**friél** vezi **sfriél**.

**frig<sup>1</sup>**, pl. **frigur** s.n. Pap<sup>1</sup> 45; Pap<sup>2</sup> 80; Can<sup>2</sup> 395; Cap 130; ALDM I, h. 383/1, 4-6; Dms. Frig. *Călčónli și ubélli [...] și li pun barbáti! pri pičóri iarna cön aț mult frig.* (Călțunii și obielele [...] și le pun bărbații în picioare iarna când e foarte frig.) Can T<sup>1</sup> 264/33; *Di frig n-oț angłtțát.* (De frig am înghețat.) ALR I, 1, h. 150/012; *Apa angłțó di fric.* (Apa îngheță de frig.) W 78/5; *Fric mult si fãți niști or iárnata.* (Uneori, iarna, se face foarte frig.) W 77/17; *Fric mári, și cădě di brumă prástă noi.* (Frig mare și cădea bruma peste noi.) Cerna T.

**Ń-ăi frig.** A-i fi frig. *Ń-u fric.* (Mi-e frig.) Cerna T; *Mulț siromăș qamiñ nu au lėmni, niți rúbi și dintru țe la-i fric.* (Mulți oameni săraci nu au lemne, nici haine și de aceea le e frig.) W 78/3.

Var.: **fric**.

Et.: lat. **frigus**.

**frig<sup>2</sup>**, **fridiri**, **friș**, **fris** vb. III. Pap<sup>1</sup> 45; Pap<sup>2</sup> 80; Can<sup>2</sup> 395; Cap 130; ALR I, 1, h. 150/012; ALR II, 6, h. 1649/012; Wild h. 356/1, 3, 5; Dms. *Tranz. și refl.* A (se) frige. *Nu știu țe mi frisi.* (Nu știu ce mă fripse.) Pap<sup>1</sup> 45 s.v.; *Góscă s-frizi.* (Gâsca se frige.) Can T<sup>2</sup> 113/32; *N-Crăcún frizgám bibă și mánčám.* (De Crăciun frigeam carne și mâncam.) AtaM 388/11; *Micu z-dúsi*

*s-biça ápu și mârili u friziçá zărcádça.* (Cel mic se duse să bea apă și cel mare frigea căprioara.) MP 244/31; *L'a dunó piăștîi, la dúsi an piăștiri și, ca frîsi, mănco mult și si săturó.* (Adună peștii, îi duse în peșteră și, dacă fripse, mănca mult și se sătură.) MP 82/17; *La ló bôu [...], la bilîră, la frîsiră.* (Luă bou [...], îl jupuiră, îl fripseră.) Cap<sup>2</sup> 142/22; *Fiçóru si la friz, di cu scrúmu si mi ung și si-ń trăcá.* (Să frigi feciorul, că o să mă ung cu scrumul și o să-mi treacă.) Cap<sup>2</sup> 60/26; *Mi cmo cări s-na la frigă [birbăgâtili]?* (Dar acum cine ni-l va frige [berbecul]?) Cap<sup>2</sup> 93/44; *Curín si mi frîi.* (Să mă frigi mai repede.) Cap<sup>2</sup> 113/13; *Ĵel la ló și si dúsi căsă s-la frigă [peștîli].* (El îl luă și se duse acasă să-l frigă [peștele].) Cap<sup>2</sup> 137/15; „*Fiçurlácu s-lă frîziť*”, *zîsi moșu.* („Să frigeți băiețelul”, zise moșul.) DP 40/28; *Cõn la frizé [peștîli], sári ună lúspi pri bágă ńn grădină.* (În timp ce îl frigea [peștele], sári un solz, prin deschizătura podului, în grădină.) Cap<sup>2</sup> 137/15.

Et.: lat. *frigere*.

**friguri**, pl. **frigur** s.f. Pap<sup>1</sup> 45; Cap 130 (s.v. *frig<sup>1</sup>*); Dms. 1. Friguri, malarie. *Mi cățó di tîntça ună frîgur[î].* (Mă apucă de atunci malarie.) Cap<sup>2</sup> 62/43; *Di ună săptămóaná lă gmicăști frîgurça.* (De o săptămână îl zguduie frigurile.) Dms s.v. *friguri*. 2. Nume de insectă. *Personificat*, în basme. *Frîgurça*. Gerilă. *Știť ńo cări sam? ńo sam Frîgurça.* (Știi cine sunt eu? Eu sunt Gerilă.) Cap<sup>2</sup> 68/43; *Frîgurça la lășó birbécú.* (Gerilă dădu drumul berbecului.) Cap<sup>2</sup> 69/3; *Frîgurça, rațămintu și ńngílu.* (Gerilă, răceala și ńngerul.) DP 98/21.

Et.: sg. refăcut de la pl. *frîgur*.

**frîgurós**, **frîgurósă**, pl. **frîgurós**, **frîgurósi** adj. Can<sup>2</sup> 395; Cap 130 s.v. *frig<sup>1</sup>*; Dms. Friguros. *Frîgurós că tátă-su.* (Friguros ca tatăl său.) Dms s.v.;

*Noastră udăiă ńi frîgurósă.* (Odaia noastră e friguroasă.) Dms s.v.

Et.: lat. *frigorosus*.

**frîjél** vezi **sfriél**.

**frimînt**, **frimintári**, **frimintáj**, **frimintát** vb. I. *Tranz.* Pap<sup>1</sup> 45; Pap<sup>2</sup> 80; Can<sup>2</sup> 395; Cap 130; Cerna A/1430; Wild h. 355/1-7; ALDM III, h. 1216/1-7; Dms. A frământa. *Mámu, ři frămînt?* (Mamă, ce frămânți?) Kats 64/16; *Lútu di pódniť si frimîntă cu piçqárlí.* (Lutul pentru țest se frământă cu picioarele.) Dms s.v.; *Con u frămîntă póińça, la řeátă-ń rămási ninélu ńn póińi, áma ńa nu picási.* (Pe când frământa pâinea, fetei îi rămase inelul în pâine, dar ea nu simți.) DP 186/10; *Lă frimintáj lótu.* (Îl frământai aluatul.) Dms s.v.;

**Áń lă frimînt criélu.** A-și frământa mintea. Dms s.v.

Var.: **frămînt** (Wild h. 355/1-3, 5, 6).

Et.: lat. \**fragmentare*.

**frimintătúrá**, pl. **frimintătúr** s.f. Can<sup>2</sup> 395; Cap 130 s.v. *frimînt*; Dms. Frământătúrá.

Et.: din *frimînt* + *-ătúrá*.

**frînceáști** adv. Cap 129 s.v. *frenc*; Dms. Franțuzește. *Curóan ńnviťóá frînceáști.* (A ńnvățat repede franțuzește.) Dms s.v.; *Lușutiťă zisă frençáști.* (Boală numită franțuzește [= în limba franceză].) Cap 129 s.v. *frenc*.

Var.: **frençáști**.

Et.: din *frenç<sup>1</sup>* + *-áști*.

**frînceșc**, **frîncească**, pl. **frînceșt** adj. Cap 129 s.v. *frenc*; Dms. Franțuzesc. *Că la lără tátí ńskírímça frńngăscă, noi arămásim síngur tos tréiń fiçór.* (Când îl luară pe tata armata franțuzească, noi am rămas singuri toți cei trei copii.) Cerna T; *Știc frînceșc.* (Baionetă franțuzească.) Dms s.v.

Var.: **frńngășc**, **frençéșc** (Cap 129 s.v. *frenc*).

Et.: din *frenç<sup>1</sup>* + *-éșc*.

**fringîiă** *s.f. sgt.* Cap 129 s.v. *frenc*.

Sifilis.

Et.: din *freng*<sup>1</sup> + *-iă*.

**Fringîstán** *n.pr.* Dms. Franța.

**Fringîța** vezi **Fringîță**.

**Fringîță** *n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 176/31; Cap 129 s.v. *frenc*. Nume de loc în *Úmă*.

Var.: **Fringîța** (Pap M<sup>2</sup> 176/31).

**friptură**, *pl. friptúr* *s.f.* Can<sup>2</sup> 395. Friptură.

Et.: din *fript* + *-ură*.

**fris**, **frisă**, *pl. friș*, **fris** *adj.* Fript, prăjit. *S-mi mǎrsés, ma si mǎnǎnc purțel fris.* (O să mă spurc, dar o să mănânc purcel fript.) Cap<sup>2</sup> 198/16; *uómu, di atór, și gǎlǎnǎ frisǎ mǎnǎncǎ.* (Omul, de hatâr[ul cuiva], mănâncă și găină friptă.) Can T<sup>2</sup> 110/12; *Cárni frisǎ.* (Carne friptă.) ALR II, 6, h. 1649/012; *Nápcum uómu işó nǎfǎrǎ si dúsi și cumpǎrǎ únǎ póini, culéi friș și unčac caș.* (Apoi omul ieși afară se duse și cumpără o pâine, cârnați prăjiți și puțină brânză.) DP 181/22. *Substantivizat.* Friptură. *Mǎncǎi un fris.* (Am mâncat o friptură.) Dms s.v.

Et.: vezi *frig*<sup>2</sup>.

**frisătúra** vezi **frisitúra**.

**frisitúra**, *pl. frisitúr* *s.f.* Can<sup>2</sup> 395; Cap 130 s.v. *frig*; ALR II, 6, h. 1649/012; Dms. Friptură. *La ei l-a-i bun frisitúra.* (Lor le place friptura.) ALR II, 6, h. 1649/012.

Var.: **frisătúra** (Can<sup>2</sup> 395).

Et.: din *fris* + *-ătúra*.

**frișcă** vezi **frășcă**.

**frășcăiri**, **frășcăii**, **frășcăit** *vb.* IV.

*Tranz. și intranz.* Pap<sup>2</sup> 80; Can<sup>2</sup> 394; Cap 129; Dms. A lovi cu nuiaua; a scutura (praful). *Coătǎ mǎnǎ ra, cǎ coádili lu cáll, çan si frășcăiǎu, si uzǎu cǎ boárça din Zoǎnǎ.* (Atâta liniște era, încât cozile cailor, când se loveau [unele de altele], se auzeau ca vântul de pe muntele Zoǎnǎ.) DP 89/11; *Aș púsi Cúsi-cucóti pri grindǎ*

*și la frășcăi pøn li scoási toáti párii.* (Îl puse pe Cocoșelul-fără-coadă pe grindă și îl scutură până scoase toate paralele.) Pap<sup>2</sup> 138/28; *La púsi pri grindǎ, bélki á l' fáti și lǎ ia furlíh, ámǎ cǎ lǎ frășcăi, frășcăi, fikiru di cucót muri.* (Îl puse pe grindă, poate-i face și ei bani de aur, dar dacă-l lovi de-i merserǎ fulgii, bietul cocoș muri.) DP 133/37; *Lai s-la frășcăiēs cu únǎ práccǎ di corn.* (Începui să-l lovesc cu o nuia de corn.) DP 133/33; *S-mi puñ pri grindǎ s-mi frășcăiēs.* (Să mă pui pe grindă [și] să mă scuturi.) DP 133/19; *Lǎ frășni cu cǎmășicu.* (Îl lovi cu biciul.) Dms s.v.; *Frășneǎ-la [cálu].* (Lovește [calul] cu nuiaua.) Can<sup>2</sup> 394 s.v.

Var.: **frășnés**.

Et.: der. de la *frășcă*.

**frõan** vezi **frõn**.

**frõang** vezi **frõng**.

**frõant**<sup>1,2</sup> vezi **frõnt**<sup>1,2</sup>.

**fron** vezi **frõn**.

**frõn**, *pl. frõni* și **frõnur** *s.n.* Pap<sup>1</sup> 45; Pap<sup>2</sup> 80; Can<sup>2</sup> 395; Cap 130; ALR II, s.n. 2, h. 293/012; ALDM II, h. 782/2; Dms. 1. Frâu. *Z-dǎșfǎsi, a l' dunó zingǎli și cu frõnu.* (Descălecă, strânse șaua și frâul.) MP 22/21. 2. Hăț. (ALR II, s.n. 2, h. 293/012).

Var.: **frǎn** (Pap<sup>1</sup> 45), **frõan** (Dms), **fron**.

Et.: lat. *frenum*.

**frõnc** vezi **frõng**.

**frõng**, **frõnđiri**, **frõnș**, **frõnt** *vb.* III.

*Tranz. și refl.* Pap<sup>1</sup> 45; Pap<sup>2</sup> 80; Can<sup>2</sup> 395; Cap 130; Cerna A/1230; Dms. A (se) sparge, a (se) frânge; a rupe, a deteriora. *Fétili frõng cáti pátru ținț uóli.* (Fetele sparg câte patru-cinci oale.) Can T<sup>1</sup> 270/4; *L'-ți frõnđi lárița.* (I se rupe plugul.) Can T<sup>1</sup> 268/26; *Ácu ra tícfa cuóla și ácu cǎdǎá, cápu vrça sǎ-n lǎ*

*fróngă*. (Dacă era dovleacul acolo și dacă ar fi căzut, mi-ar fi spart capul.) AtaM 397/24; *Si frónsi tícfa, fuziră șoáriți!*. (Se sparse dovleacul, fugiră șoarecii.) Pap M<sup>2</sup> 139/4; *Ai frónsira uăuă cu caș*. (Îi sparseră [= îi gătiră] ouă cu brânză.) MP 230/6; *Lă un căti un, lă li fronaș căpitili ăn ună triușă*. (La unul câte unul le-am spart capetele într-o bătătură.) DP 48/8; *Jel, că la frónsi [rópa], vizú un gérmi*. (El, când o sparse [piatra], văzu un vierme.) Cap<sup>2</sup> 50/36; *Și, ca si anvirinó izmikáru, că la mǎiněști cǎrligu, la li frónsi piçóarli la uoi*. (Și, dacă se supără sluga, când azvârle cu cǎrligul, le rupse oilor picioarele.) Cap<sup>2</sup> 34/40; *Căn căzú di gós, ă! ți fránsiră șamindóáuli piçóari din zánucfi*. (Când căzu jos, i se frânseră amândouă picioarele din genunchi.) Cap<sup>2</sup> 115/9; *Să nu-ț la fronđ dinți!*. (Să nu-ți rupi dinții.) Pap M<sup>2</sup> 161/40; *La țe căsă rau frónți tóti lucriri*. (În acea casă erau deteriorate toate lucrurile.) Cap<sup>2</sup> 49/3; *Frónzi-la!* (Sparge-!) Cap<sup>2</sup> 50/35;

F i g. A pleca, a-și lua tălpășița. *Si fróansi di ăa*. (Și-a luat tălpășița de aici.) Dms s.v. A refuza. *Nu lă frónđi, că-î om bun*. (Nu-l refuza, că-I om bun.) Dms s.v. 2. A melița. Cerna A/1230. 3. A (se) supăra. *Si fronc unéc, áma árá nu spun așkeré*. (Se supără puțin, dar iară nu o arată pe față.) Can T<sup>2</sup> 123/28; *Nipótu, s-nu lă frónğă, si cǎndăsi și ișóará*. (Nepotul, ca să nu-l supere, se învoi și ieșiră.) DP 85/11. 4. A încâlca, a nesocoti. *Nǎrăncătúra ămpirătăscă nu si frónđi*. (Porunca împărătească nu se încalcă.) DP 75/15.

♦ *Frónđi-ț gúșa*. (Frânge-ți gâtul!, du-te dracului [= Ia-ți tălpășița!]) Cap<sup>2</sup> 179/16; *Frónđi jăgólfi*. (L i t. Frânge țepușe. = Se spune despre cineva care stă degeaba, nu are nici o ocupație, nu face nimic; taie frunză la câini.) Cap<sup>2</sup> 179/19; *Lă fronaș di kutéc*. (L-am rupt în bătaie.) Dms s.v.

*Var.*: **frong** (Dms), **fronc**.

*Et.*: lat. *frangere*.

**front<sup>1</sup>**, *pl. frónți* s.n. Dms. Ban, lețcaie; mărunțiș. *Frónți ai ili no-ai?* (Bani ai sau n-ai?) Dms s.v.

*Var.*: **front<sup>1</sup>**.

*Et.*: vezi **frong**.

**front<sup>2</sup>**, **fróntă** *pl. fronț, frónți* *adj.*

Frânt, rupt, spart. *Tuiág fronant*. (Toiag rupt.) Dms s.v.; *Stómnă fróntă*. (Ulcior spart.) Dms s.v.; *Ĝam fronant*. (Geam spart.) Dms s.v. *Că-l vizú țal cu fránti piçóarili, căță si mǎncă di ăal, crăț, crăț*. (Când îl văzu pe cel cu picioarele frante, începu să mănânce din el: cranț, cranț.) Cap<sup>2</sup> 115/19. F i g. Frânt (de oboseală).

*Frónant umăroát*. (Obosit frânt.) Dms s.v.

*Var.*: **fronant<sup>2</sup>**, **frántu** (AtaM 44/21).

*Et.*: vezi **frong**.

**fronză** vezi **frúnză**.

**fruglăță** vezi **fruglîță**.

**fruglîță**, *pl. fruglîți* *s.f.* Can<sup>2</sup> 395; Cap 131, 132 s.v. *fúrcă*; Dms. Steag roșu care se poartă la nuntă (împodobit cu flori, legat la extremitatea de sus cu o batistă iar în vârf având o cruce). *Ántru călu mǎmúșului un fiçór pörtă fruglăța*. (Înainte de calului nașului un tânăr duce steagul.) Can T<sup>2</sup> 119/27.

*Var.*: **fruglăță**, **furglîță** (Cap 132 s.v. *fúrcă*; Dms), **furuglîță** (Dms s.v.).

*Et.*: mac. *fruglica*.

**frulină** vezi **furlină**.

**frúnđă** vezi **frúnză**.

**frúnđică** vezi **frúnzićcă**.

**frónți**, *pl. fronț și frunță* (la ALDM I, h. 37/1) *s.f.* Pap<sup>1</sup> 45; Pap<sup>2</sup> 80; Can<sup>2</sup> 395; Cap 131; Cerna A/94; Wild h. 146/2; ALDM I, h. 37/1-7; Dms. Frunte. *Ácu mi lă ămpirátu di mullári, ăo si-î rudés un fiçór cu șóarli ăn frónți și ună fğátă cu lúna-n képtu*. (Dacă împăratul mă ia de soție, eu o să-i nasc un băiat cu

soarele în frunte și o față cu luna-n piept.) DP 191/3; *Añ am un bou br̄az ăñ fr̄nti.* (Îmi am un bou breaz în frunte.) Cap<sup>2</sup> 159/2; *Ġăspili [...] a! ți anțăpō ăñ fr̄nti.* (Viespea [...] i se înfipse în frunte.) Cap<sup>2</sup> 28/44. F i g . Sg. col. Oameni importanți, fruntași. *Fr̄ntea cătúnului ñ ancłsiră ăñ uptána.* (Pe fruntașii satului îi închiseră în pușcărie.) Cerna T; *Miri și drept ăñ fr̄nti lă pugudí.* (□inti și drept în frunte îi nimeri.) Dms s.v.; *Ġundi s-ti zăpucăt, el ăñ fr̄nti.* (Unde te-ai uita, el primul.) Dms s.v.; *Lă viñurj si dăñqá fr̄ntea.* (La vii s-a strâns fruntea.) Dms s.v.

**Fr̄nti goálă.** Chel. Wild h. 146/2.

♦ *Ăncă cu fr̄ntea păști.* (L i t. Încă cu fruntea paște. = Se spune despre cei trecuți ca vârstă, dar cu mintea încă de copil.) Cap<sup>2</sup> 179/23.

Var.: **fr̄ante** (ALDM I, h. 37/7).

Et.: lat. *frons, -ontem.*

**fr̄ntiță, pl. fr̄ntițci** s.f. Can<sup>2</sup> 395; Cap 131 s.v. *fr̄nti*; Dms. Frunte mică.

Var.: **fr̄ntiță** (Cap 131 s.v. *fr̄nti*).

Et.: din *fr̄nti* + *-iță*.

**fr̄ntiță** vezi **fr̄ntiță**.

**fr̄nză, pl. fr̄nzi** s.f. Pap<sup>1</sup> 45; Pap<sup>2</sup> 80; Can<sup>2</sup> 395; Cap 131; Cerna A/758, 1005, 1301, 1302; Wild h. 45/4-7; h. 341/1, 4-6; ALDM II, h. 1111/1, 3-6; Dms. 1. Frunză. *Pqámili [...] stau fără di fr̄nzi.* (Pomii [...] stau fără frunze.) W 77/11; *Io laj ună fr̄nză di núcă.* (Luai o frunză de nuc.) Cap<sup>2</sup> 29/41; *Púni niști fr̄nđă di ticfă pri iel.* (Pune pe el niște frunză de dovleac.) Cerna T. 2. Foaie. *A! dădē ună fr̄nđă.* (Îi dădea o foaie de hârtie.) Can T<sup>1</sup> 266/36; *A!lqá ună fr̄nđă pisăită și lu dğadi lă pašă.* (Îi luă o coală de hârtie scrisă și i-o dădu pașei.) DP 36/35.

♦ *Ți ări pisăit an fr̄nđa di zmăręcă.* (L i t. Te-a scris pe frunza de ienupăr.= Îți poartă sămbetele.) Pap M<sup>2</sup> 70/22;

*Anturnq fr̄nza.* (L i t. Întoarse foaia. = S-a schimbat, nu mai este cum a fost.) Cap<sup>2</sup> 179/21.

Var.: **fr̄nză, fr̄nđă.**

Et.: lat. *frondia.*

**fr̄nziță, pl. fr̄nzițci** s.f. Can<sup>2</sup> 395; ALDM II, h. 1112/1-4; Dms. Frunzuliță.

Var.: **fr̄nđiță** (ALDM II, h. 1112/1, 3).

Et.: din *fr̄nză* + *-iță*.

**frunzqs, frunzqsă, pl. frunzqs,** **frunzqsi** adj. Can<sup>2</sup> 395; Cap 131 s.v. *fr̄nză*; Dms. Înfrunzit.

Et.: din *fr̄nză* + *-qs*.

**frúto, pl. frúta** s.n. ALDM II, h. 1001/5. Fruct.

Et.: gr. *φρούτο* (it. *frutto*).

**ftári** vezi **tári**.

**fuáli** vezi **fóli**.

**fuárfică** vezi **foárfică**.

**fuăc** vezi **foc**.

**fuártămă** vezi **fórtumă**.

**fuc** vezi **fug**.

**fucará** vezi **fucără**.

**fucără, pl. fucărăi** adj. Can<sup>2</sup> 395; Cap 124 s.v. *fakir*; Wild h. 394/5, 6; Dms. Sărac. *Niști or dunáu pári di la toț și li dădēju la un fucără.* (Uneori adunau bani de la toți și îi dădeau unui sărac.) Can T<sup>1</sup> 275/5; *Rau mai fucărăi și la iel' nu ve cōta zălúm.* (Erau mai sărmani și la ei nu era atâta jaf.) Can T<sup>1</sup> 263/22; *Ra ună uáră un uom mult fucará.* (Era odată un om foarte sărac.) Cap<sup>2</sup> 24/7; *Iel aș ve ună fētă și mult ra fucará.* (Avea o față și tare era săracă.) Cap<sup>2</sup> 38/9; *Rau ună uáră trei fraț fucărăi.* (Erau odată trei frați săraci.) Cap<sup>2</sup> 32/28.

Var.: **fucará.**

Et.: tc. *fukara* (bg. *fukara*).

**fucărăresc** vezi **fucărăs**.

**fucărăs, fucărăscă, pl. fucărășt** adj. Dms. De sărac; sărăcăcios.

*Var.*: **fucărăreșc** (Dms s.v.), **fucărăreșc** (Dms).

Et.: din **fucără** + **-eș(c)**.

**fucărăreșc** vezi **fucărăreș**.

**fucărîmi** *s.n.* Dms. Sărăcime, lume săracă. *Cútru Pázári aĭ multă fucărîmi.* (Înspre Pázári e multă săracime, lume săracă.) Dms s.v.

Et.: din **fucără** + **-îmi**.

**fucărîlôc** vezi **fucărîlôc**.

**fucărîlôc**, *pl.* **fucărîlôți** *s.n.* Cap 124 s.v. *fakír*; Dms. Sărăcie. *Tátă-su scăpă din fucărîlôc.* (Tată-su scăpă de săracie.) Cap<sup>2</sup> 39/2; *Lă floa fucărîlôacu.* (A dat sărăcia peste el.) Dms s.v.

*Var.*: **fucărîlôc**.

Et.: tc. **fukaralik**.

**fučós**, **fučóri**, **fučói**, **fučót** *vb.* I. *Intranz.* Pap<sup>1</sup> 44, 45; Pap<sup>2</sup> 79, 80; Can<sup>2</sup> 392, 395; Cap 134; Cerna A/938; ALDM II, h. 708/1, 3–6; Dms. A sforăi; a găfâi; (despre șerpi) a sâsâi; (despre porci) a grohâi. *Ampirátu si fătǎ cá durmǎ și cățó si fučáscă.* (Împăratul se prefăcea că doarme și începu să sforăie.) Cap<sup>2</sup> 86/28; *Țéla lă spungă cum fučáști drácu și cum si printóárnă ăn son.* (Acela le spunea cum sforăie dracul și cum se răsuțește în somn.) DP 59/37; *Șárpili fučáști.* (Șarpele sâsâie.) Pap<sup>1</sup> 45 s.v.; *Țe șa frăčós la durmírǎ?* (De ce sforăi așa când dormi?) Cap 134 s.v.

*Var.*: **fărčós** (Dms), **fărčós** (Pap<sup>1</sup> 44; Pap<sup>2</sup> 79; Can<sup>2</sup> 392; Cap 134 s.v. *fučós*, conj. IV), **frăčós**, **frăčés** (ALDM II, h. 708/4, 5), **hrăčés** (ALDM II, h. 708/1).

Et.: mac. **fuči**, bg. **fuča**.

**fudúl**, **fudúlă**, *pl.* **fudúl!**, **fudúli** *adj.* Pap<sup>1</sup> 45; Pap<sup>2</sup> 80; Can<sup>2</sup> 395; Cap 131; Dms. Fudul, lăudăros, mândru, arrogant. *Mult ș-u fādúl.* (E foarte mândru.) Dms s.v. **fādúl**; *Fādúl și dispriminít.* (Fudul și dezbrăcat.) Dms s.v. **fādúl**.

*Var.*: **fādúl**.

Et.: tc. **fodul** (bg. **fudul**).

**fudulegăță** *s.f.* Dms. Mândrie.

*Var.*: **fādulegăță** (Dms s.v.).

Et.: din **fudúl** + **-găță**.

**fudulisés**, **fudulisíri**, **fudulisíj**, **fudulisít** *vb.* IV. *Refl.* Dms. A se fuduli, a se făli, a se îngâmfă. *Șa și uómu, nu trubugăști să si fuduliséască, că pațáști și iel ca lípu.* (Așa și omul, nu trebuie să se fălească, pentru că pățește și el ca lupul.) Pap M<sup>1</sup> 18/24; *Ți còata ti fudulisés?* (Ce te fudulești atât?) Dms s.v.

*Var.*: **fādulés** (Dms s.v.).

Et.: de la **fudúl**.

**fudulít**, **fudulítă**, *pl.* **fudulít**, **fudulítí** *adj.* Dms. Fudul, lăudăros, mândru, arrogant.

*Var.*: **fādulít** (Dms s.v. **fādúl**).

Et.: vezi **fudulisés**.

**fudulôc** vezi **fudulôc**.

**fudulôc**, *pl.* **fudulôți** *s.n.* Dms. Mândrie; arrogantă.

*Var.*: **fudulôc** (Dms).

Et.: tc. **fodulluk**.

**fufutegăști**, **fufutíri**, **fufutí**, **fufutít** *vb.* IV. *Intranz.* Pap<sup>2</sup> 80; Can<sup>2</sup> 395; Cap 131; Dms. (Despre foc) A dudu, a bubui. *Fufutegăști fôcu.* (Focul duduie.) Dms s.v.

*Var.*: **fufutégști** (Pap M<sup>2</sup> 97/15),

**furfutegăști** (Dms s.v.).

Et.: onomatopee.

**fufutégști** vezi **fufutegăști**.

**fug**, **fuzíri**, **fuzíj**, **fuzít** *vb.* IV. *Intranz.* Pap<sup>1</sup> 45; Pap<sup>2</sup> 80; Can<sup>2</sup> 396; Cap 131; Cerna A/531–538, 541, 542; ALDM I, h. 474–478, h. 480–486/1–7; Dms. A fugi; a pleca, a se duce. *CáŃ! sã-ń Ń caț și iò fug.* (Să ai grijă de caii mei și eu plec.) Cap<sup>2</sup> 24/17; *Cári na la fáți izmíátu ca fuc iuă?* (Cine îmi face treaba când plec eu?) MP 130/6; *Cóți fuz di nu stai ȳa să máțiń?* (De ce pleci și nu stai aici să macini?) Cap<sup>2</sup> 29/7; *Fó-ti ca fus*

la lucrul, la ágru. (Fă-te că pleci la lucru, la câmp.) MP 130/7; *Áș le băstínu și-ș fúzi la băsérică.* (Își ia bastonul și pleacă la biserică.) Cerna T; *Dădără ručós și fuc sfăca căsă.* (Termină de prânzit și fiecare pleacă acasă.) Can T<sup>2</sup> 118/7; *Io, niști or, fuzém di la sculb.* (Eu, uneori, fugeam de la școală.) Can T<sup>1</sup> 267/15; *Sęarta lúmęa ăș fuzcă căsă.* (Seara lumea pleca acasă.) AtaM 389/28; *[Moártęa] vini únă sęră, a' lo súflitu la fičór și fuzi.* ([Moartea] veni într-o seară, îi luă suflul feciorului și plecă.) Cap<sup>2</sup> 23/6; *Au lo călu tel di lemn șu fuzi să-u căftă fęata țęa mai mușată di lúmi.* (Luă calul cel de lemn și plecă să o caute pe fata cea mai frumoasă din lume.) Cap<sup>2</sup> 108/12; *Lo fičúru și fuzira.* (Îl luă pe fecior și plecară.) MP 22/5; *Ca fuzit-au țęáli lántili surór [múmă-sa] l-u dát-au [męára] la țęa mai mică fęată.* (Dacă celelalte surori au plecat, [mamă-sa] i l-a dat [mărul] fetei mai mici.) Cap<sup>2</sup> 101/13; *Sămuvila ve fuzit dúpu męcări.* (Zâna plecase după mâncare.) Cap<sup>2</sup> 150/4; *Șos módru, cu nu, lumíntręa s-fuc.* (Stai [= fii] cuminte, dacă nu, altfel o să plec.) Kats 77/22; *Huă s-fuc la ágru.* (Eu voi pleca la câmp.) MP 130/9; *Vițol vini la míni, bou să fúgă,* (Vițel veni la mine, bou o să plece.) Pap M<sup>1</sup> 20/35; *Țer să fuz căsă?* (Vrei să pleci acasă?) Cap<sup>2</sup> 24/21; *Fráti-su, fuį dúpu el curóan.* (Frate-său, fugi [= dă fuga] repede după el.) DP 35/33; *Tu su-u caț únă fęată di per [...], s-u puń pri cal și nápcum fuį.* (Tu să prinzi o fată de păr [...], să o pui pe cal și apoi fugi.) DP 193/31; *Stoį, ca io sam, nu ti spári, nu fuį!* (Stai, că eu sunt, nu te speria, nu fugi!) Can T<sup>2</sup> 104/40; *Fuį și le-ț te țer.* (Du-te și ia-ți ce vrei.) Cap<sup>2</sup> 39/18; *S-nu fuz!* (Nu fugi!) ALDM I, h. 485/1-7; *Fuziț, túrți!* (Fugiți, turcilor!)

Cap<sup>2</sup> 44/20; *Nu fuziț!* (Nu fugiți!) ALDM I, h. 485/1-7; *Móșu ra fuzit di căsă.* (Moșul era plecat de acasă.) DP 69/17; *Cu fuziri.* (Fugind.) ALDM I, h. 486/4-6; *Fuđcăi ki.* (Fugind.) (ALDM I, h. 486/7).

♦ *Fúă-ț cu tíniă, pńă ięș cald!* (L i t. Pleacă cu cinste, cât ești cald. = Pleacă cu cinste, atâta timp cât ești o persoană onorabilă.) Cap<sup>2</sup> 169/38; *Á' fug ócfl!* (L i t. Îi fug ochii. = Se spune despre cineva care pofteste când vede ceva bun, frumos.) Dms s.v.

Var.: **fuc.**

Et.: lat. **fugire.**

**fugát, pl. fugát s.m.** Pap<sup>2</sup> 80; Dms. Fugit, fugar; evadat, dezertor. *Lu fugátu múmă alb purtát-au.* (L i t. Mama celui fugit a purtat alb. = Mama dezertorului n-a purtat doliu.) Pap M<sup>2</sup> 76/41; *Di fugát s-nu vă prukát.* (De dezertor să nu vă apropiați.) Dms s.v.; *Aptńánaia ra plínă di fugát.* (Închisoarea era plină de fugari.) Dms s.v.

Et.: vezi **fug** (cu schimbare de conjugare).

**fúgă s.f.** Pap<sup>1</sup> 45; Pap<sup>2</sup> 80; Can<sup>2</sup> 395; Cap 131; Dms. Fugă; plecare. *Ántru fúgă la dărués óspiți! cu căti únă zigíă di čaróp și záníă.* (Înainte de plecare le dăruiesc oaspeților câte o pereche de ciorapi și o cingătoare.) Can T<sup>2</sup> 118/13; *La fúgă a' țiręu la săibia și dișparasi (pári pri dinț).* (La plecare îi cereau gospodinei și dișparasi, bani pentru dinți.) Can T<sup>1</sup> 275/29; *Lă fúgă ampirátu si čudí di iúndi tári męcásă.* (La plecare împăratul se miră de unde o asemenea masă.) Cap<sup>2</sup> 89/41; *Și că trápńiră ápu, la fúgă, coáda lu călu lu fičór l-u cățó múntili.* (Și după ce luă apă, la plecare, muntele agăță coada calului feciorului.) Cap<sup>2</sup> 136/34.

**La fúgă.** Fuga, repede. *Si primini cu rúbă di ampirát și la fúgă la nivęasta luį.* (Se îmbracă cu haine împărătești și fuga la nevasta lui.) Cap<sup>2</sup> 75/44. **Lęau fúga.** A fugi, a o lua la fugă. Pap<sup>1</sup> 45 s.v.

Et.: lat. *fuga*.

**fulinár**, **fulinárcă**, *pl.* **fulinár**, **fulinárki** *adj.* Dms. Pântecos, burtoș.

Et.: der. de la *fóli* sau de la \**fulinǎ* ‘burduf’ (cf. ar. *fulinǎ* ‘burduf’ < lat. *follina*) + *-ár*.

**fulinicaf** vezi **fulinicǎv**.

**fulinicǎv**, **fulinicǎvă**, *pl.* **fulinicǎv**, **fulinicǎvi** *adj.* Can<sup>2</sup> 395; Cap 128 s.v. *fǒáli*, 131; ALR II, 1, h. 63/012; Dms. Pântecos, burtoș.

*Var.*: **fulinicaf** (Cap 128 s.v. *fǒáli*, 131), **fulnicaf** (Cap 128 s.v. *fǒáli*), **fulnicav** (ALR II, 1, h. 63/012).

Et.: der. de la *fǒáli* sau de la \**fulinǎ* ‘burduf’ (vezi **fulinár**).

**fulnicaf** vezi **fulinicǎv**.

**fulnicav** vezi **fulinicǎv**.

**fulíc**, *pl.* **fulíć** *s.m.* Dms. Burduf mic.

Et.: din *fǒáli* + *-íc*.

**fulóř**, *pl.* **fulóřǎ** *s.n.* Pap<sup>1</sup> 45; Pap<sup>2</sup> 80; Can<sup>2</sup> 395; Cap 131; Dms. Fuior, caier. F i g . Minte. Pap<sup>2</sup> 80.

Et.: lat. \**folliolus*.

**fum<sup>1</sup>**, *pl.* **fúmur** *s.n.* Pap<sup>1</sup> 45; Pap<sup>2</sup> 80; Can<sup>2</sup> 395; Cap 131; Dms. Fum. *Ca-I ți dúsi fúmu di tǎmǎie, aI tricú dintili.* (Dacă i se duse [= ajunse la el] fumul de tǎmǎie, îi trecu dintele [= durerea de dinți].) Cap<sup>2</sup> 30/42; *Ți raș țeli fúmur di cóla?* (Ce erau acele fumuri de acolo?) Cap<sup>2</sup> 148/7. F i g . Aere; fumuri. *Țéla cóțva cári sa ambităț di fúmu grǎțesc, tǒțfurlí lor nu știǎ grǎțesti.* (Neamurile celor câțiva care sunt îmbătați de fumurile grecești nu știu grecește.) Can T 112/34.

♦ *Fuzira ca fum.* (L i t. Fugirǎ ca [un] fum. = Fugirǎ [iute] ca vântul.) MP 26/3.

Et.: lat. *fumus*.

**fum<sup>2</sup>**, **fumári**, **fumái**, **fumat** *vb.* I. *Tranz.* și *refl.* Pap<sup>2</sup> 80; Can<sup>2</sup> 395; Cap 131; Wild h. 229/3; Dms. A afuma. *Bra*

*Lúdi, ți țer si-ț fac că mi fumăș di-ń tricú dintili?* (Bre Ludi, ce vrei să-ți fac că mă afumași [cu tǎmǎie] de-mi trecu dintele [= durerea de dinți]?) DP 159/25; *Cóșu di álbinǎ lǎ fumoám cu bálígǎ.* (Stupul îl afumam cu baligǎ.) Dms s.v.; *Si fumoá zidu.* (S-a afumat peretele.) Dms s.v.

Et.: lat. *affumare*.

**fumat**, **fumatǎ**, *pl.* **fumat**, **fumáti** *adj.* Can<sup>2</sup> 395; Cap 131 s.v. *fum<sup>2</sup>*; Dms. Afumat. F i g . *s.m.* Măgar. F i g . Beat, afumat. Can<sup>2</sup> 395.

Et.: vezi *fum<sup>2</sup>*.

**fumătúřǎ**, *pl.* **fumătúr** *s.f.* Can<sup>2</sup> 395; Cap 131 s.v. *fum<sup>2</sup>*; Dms. Afumătúřǎ; fumeğătúřǎ.

Et.: din *fum<sup>2</sup>* + *-úřǎ*.

**fumeğáiřǎ** vezi **fǎmeğǎlǎ**.

**fumeğǎlǎ** vezi **fǎmeğǎlǎ**.

**fuméle** vezi **fǎmeğǎlǎ**.

**fumélǎ** vezi **fǎmeğǎlǎ**.

**fumiǎlǎ** vezi **fǎmeğǎlǎ**.

**fund**, *pl.* **fúndur** *s.n.* Pap<sup>1</sup> 45; Pap<sup>2</sup> 81; Can<sup>2</sup> 395; Cap 131; Dms. Fund. *An fund di picól.* (În fund de iad.) Pap<sup>1</sup> 45 s.v.; *Ăn fúndu lu mári.* (În fundul mării.) Pap<sup>2</sup> 81 s.v.; *Ăn fúndu lu gǎřđina.* (În fundul grăřđinii.) Dms s.v. P. e x t. Grajd pentru vite construit în fundul curții sau al casei. Pap<sup>1</sup> 45; Pap<sup>2</sup> 81; Cap 131; Dms.

Et.: lat. *fundus*.

**fúndǎ** *s.f.* Wild h. 35/3. Floare.

Et.: gr. *φούvra*.

**fundúc**, *pl.* **fundút** *s.m.* Cap 132 s.v. *fund*; Dms. (În *Úmǎ*) Mâncǎu, mâncǎcios. *Țe fundúc mári.* (Ce mare mâncǎcios.) Cap<sup>2</sup> 219/8.

Et.: din *fund* + *-úc*.

**fúni** vezi **fúńǎ**.

**fuńár**, *pl.* **fuńár** *s.m.* Pap<sup>1</sup> 46; Pap<sup>2</sup> 81; Can<sup>2</sup> 395; Cap 132 s.v. *fúni*; Dms. Persoanǎ care colecționeazǎ (și vinde) funii; funar.

Et.: din *fúńǎ* + *-ár*.

**fúñă**, pl. **fuñ** s.f. Pap<sup>1</sup> 46; Pap<sup>2</sup> 81; Can<sup>2</sup> 395; Cap 132; ALR II s.n. 1, h. 56/012; Cerna A/893, 1224; Dms. Funie, frânghie; sfoară. *Antîndim únă fúñă négră*. (Întindem o sfoară neagră.) Can T<sup>2</sup> 115/3; *Légă-mi cu únă fúñi*. (Leagă-mă cu o funie.) W 65/28; *Strinzi fúnça, dúnă lçámni*. (Strânge funia, adună lemne. [Ghicitoare: Pepenele verde].) Cap<sup>2</sup> 157/23; *Lúçá únă fúñă lúngă si dúsi ân urmán*. (Luă o frânghie lungă [și] se duse în pădure.) DP 28/17.

Var.: **fúni** (Pap<sup>2</sup> 81; Cap 132), **fúñi**.

Et.: lat. **funis**.

**fúni** vezi **fúñă**.

**fúñi** vezi **fúñă**.

**fúñiccă**, pl. **fúñicci** s.f. Can<sup>2</sup> 395; Cap 132 s.v. *fúni*; Dms. Sforicică, frânghiuță.

Var.: **fúñiccă** (Cap 132 s.v. *fúni*).

Et.: din **fúñă** + **-iccă**.

**fúñiccă** vezi **fúñiccă**.

**fúoc** vezi **foc**.

**fúoc** vezi **foc**.

**fur<sup>1</sup>**, pl. **fur** s.m. Pap<sup>1</sup> 46; Pap<sup>2</sup> 81; Can<sup>2</sup> 395; Cap 132; Wild h. 396/1-7; ALDM III, h. 1576/1-7: Dms. Hoț, tâlhar. *Ni fúru póti s-la fúrá, ni fócu póti s-la árdă*. (Nici hoțul nu poate să-l fure, nici focul nu poate să-l ardă.) Can T<sup>1</sup> 263/6; *Ári un fur: túcu s-anclz, nu s-anclídi*. (Există un hoț; oricât ai încuia, nu se [poate] încuia. [Ghicitoare: Soarele].) Cap<sup>2</sup> 160/2; *Di iúndi stăté, túcu vizú niști fur iúndi vin*. (De unde stătea, numai ce văzu niște hoți că vin.) Cap<sup>2</sup> 47/9; *Doi fur fçásiră laf ca si la fúrá boi!*. (Doi hoți se vorbiră să fure boii.) Cap<sup>2</sup> 83/3; *Țéla fúri! [...] șizúrá toț cóla*. (Hoții [...] șezură toți acolo.) Cap<sup>2</sup> 47/11.

♦ *Fúru fçórá calaúz nu pçátí sirbíri*. (L i t. Hoțul fără călăuză nu poate lucra. = Cine se aseamănă se adună.) Pap M<sup>2</sup> 70/29; *Ca di fur dunátă-i*. (L i t. Ca de

hoți e adunată [casa]. = [În casă] nu e nimic, este numai săracie [de parcă ar fi fost călcată de hoți].) Cap<sup>2</sup> 179/26.

Et.: lat. **fur**, **-em**.

**fur<sup>2</sup>**, **furári**, **furái**, **furát** vb. I. Tranz. Pap<sup>1</sup> 46; Pap<sup>2</sup> 81; Can<sup>2</sup> 395; Cap 132; Dms. A fura. *Tu ieș țca cári fur mǎncárça*. (Tu ești cea care furi mâncarea.) Cap<sup>2</sup> 86/30; *Añ au furáră meșasa*. (Mi-au furat masa.) Cap<sup>2</sup> 90/4; *Cálu zǎnicfzçá și zisi: „Dorm tu, dorm stǎpçani, árá Gáğá va s-mi fúrá”*. (Calul începu să necheze și zise: „Dormi tu, dormi, stăpâne, iar Gáğá o să mă fure”.) DP 91/15; *Cum furát vüăi cu táti, șa si furóm și nuăi*. (Cum furați voi cu tata, așa vom fura și noi.) MP 210/10; *Ioú să mi duc să fur gălín*. (Eu o să mă duc să fur găini.) W 74/7; *Dú-ti sa fur di casă un káptini și un brič*. (Du-te să furi din casă un pieptene și un brici.) Pap M<sup>1</sup> 14/13; *Tuğáru la trimési să fúrá pári di la cumít*. (Negustorul îl trimise să fure bani de la comitagii.) Cap<sup>2</sup> 51/19; *Ai să na dúțim să furóm pári*. (Hai să ne ducem să furăm bani.) Cap<sup>2</sup> 33/24; *Doi fur fçásiră laf ca si la fúrá boi!*. (Doi hoți se vorbiră să fure boii.) Cap<sup>2</sup> 83/3; *Țçástă fçátă ra furátă di draț*. (Această fată era furată [= fusese furată] de draci.) Pap M<sup>1</sup> 20/20.

**Mi fúrá sónu**. A ațipi. Can<sup>2</sup> 395 s.v.

Et.: lat. **furare**.

**furáč**, pl. **furáč** s.m. Cerna A/1846. Hoț.

Et.: din **fur<sup>1</sup>** + **-áč**.

**furári** s.f. Can<sup>2</sup> 395; Cap 132 s.v. *fur*; Dms. Furat. *Stoi tu ȳa că io s-mi duc la furárça*. (Stai tu aici că eu o să mă duc la furat.) Cap<sup>2</sup> 141/40; *Túátă nuăptçá ray la furárça*. (Toată noaptea erau la furat.) MP 142/12.

Et.: vezi **fur<sup>2</sup>**.

**furărăsc** vezi **furés**.

**furătúrá**, *pl. furătúr s.f.* Can<sup>2</sup> 395; Cap 132 s.v. *fur<sup>2</sup>*; Dms. Furt, hoție. *Din furătúrá sa dunáti.* (Sunt strânse din furt.) Dms s.v.

Et.: din *fur<sup>2</sup>* + *-ătúrá*.

**fúrcă**, *pl. furț, fúrți și fúrki s.f.* Pap<sup>1</sup> 46; Pap<sup>2</sup> 81; Can<sup>2</sup> 396; Cap 132; Cerna A/1241; ALDM II, h. 1063/1-7; Dms. Furcă; furcă de tors. *Au lai [uáia] di-u puș ăm fúrcă s-nu si poată culcári.* (O luai [oaia] de o pusei în furcă să nu se poată culca.) Can T<sup>2</sup> 127/38; *Cot li dai fúrtili?* (Cu cât dai [= vinzi] furcile?) MP 70/20; *Ĭal zițcă: únă zaruádiri, únă fúrță.* (El zicea: un surâs, o furcă.) MP 70/20; *Ancárcó pri un cal duáúă sindúk di fúrți.* (Încărcă pe un cal două cufere cu furci.) MP 70/18; *La púsi cáiru pri fúrcă.* (Puse caierul în furca de tors.) Cap 54 s.v. *cáir*; *Ári un uom ua [...], vindcă niști fúrsi, cáta cóti fúrsi-n dădi.* (E un om aici [...], vindea niște furci, uite câte furci mi-a dat.) DP 198/37.

Var.: **fúrsă**, **fúrță<sup>1</sup>**.

Et.: lat. *furca*.

**furculiță** *pl. furculiți s.f.* Pap<sup>2</sup> 81; Can<sup>2</sup> 396; Cap 132 s.v. *fúrcă*; Dms. (În Țárnareca) Furculiță.

Et.: din *fúrcă* + *-uliță*.

**furcăști** *adv.* Dms. Hoțește. *Lisíta furcăști li lă gálhli.* (Vulpea ia găinile hoțește.) Dms s.v.

Et.: din *fur<sup>2</sup>* + *-căști*.

**furés**, **furăscă**, *pl. furéșt adj.* Dms. Hoțesc. *Furés lucru.* (Faptă hoțească.) Dms s.v.

Var.: **furărăsc** (Dms s.v.), **furésc** (Dms).

Et.: din *fur<sup>2</sup>* (*furári*) + *-és(c)*.

**furésc** vezi **furés**.

**Furéscă** *n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 176/15; Cap 132. Nume de râu în *Cúpă*.

Var.: **Furéscă** (Pap M<sup>2</sup> 176/15).

Et.: din *fur<sup>2</sup>* + *-éscă*.

**furézmă**, *pl. furézmi s.f.* Can<sup>2</sup> 396; Cap 132 s.v. *furísit*; Dms. Afurisenie, blestem.

Et.: gr. *αφορισμός*.

**Furéscă** vezi **Furéscă**.

**furfuteăști** vezi **fufuteăști**.

**furglițár**, *pl. furglițár s.m.* Cap 132 s.v. *fúrcă*; Dms. Băiatul care poartă *fruglița* la nuntă.

Et.: din *furgliță* + *-ár*.

**furgliță** vezi **frugliță**.

**Fúril** *n. pr.* Pap<sup>1</sup> 46; Pap<sup>2</sup> 81; Dms. Numele constelației Carul mare.

Et.: vezi *fur<sup>1</sup>*.

**furilă**, *pl. furil s.f.* Pap<sup>1</sup> 46; Pap<sup>2</sup> 81; Can<sup>2</sup> 396; Cap 132 s.v. *fur*; Dms. Furtișag, hoție. *S. col.* Hoți. Can<sup>2</sup> 396.

Et.: din *fur<sup>1</sup>* + *-ilă*.

**furisés**, **furisíri**, **furisîi**, **furisít** *vb.*

IV. *Tranz.* Can<sup>2</sup> 396; Dms. A afurisi; a blestema. *Ái furisít di vládica.* (Este afurisit de episcop.) Dms s.v.;

Et.: gr. *αφορίζω*.

**furisít**, **furisítă**, *pl. furisít, furisítí* *adj.* Cap 132; Dms. Afurisit; rău. *Nu-n la voi Píti furisítu.* (Nu-l vreau pe Píti afurisitul.) Cap<sup>2</sup> 19/16; *Furisít fičór.* (Afurisit copil.) Dms s.v. *Substantivat.* Ticălos. *Furisítuli, dósta minčunăș.* (Ticălosule, destul ai mințit.) Dms s.v.

Et.: vezi *furisés*.

**furkétă**, *pl. furkėti s.f.* Dms. Ac de siguranță.

Et.: it. *forchetta*.

**fúrkičcă** *pl. fúrkički s.f.* Can<sup>2</sup> 396; Cap 132; Dms. Furcă mică.

Var.: **furkičcă** (Cap 132 s.v. *fúrcă*).

Et.: din *fúrcă* + *-ič(că)*.

**furkičcă** vezi **fúrkičcă**.

**furlijă** vezi **turlijă**.

**furlínă**, *pl. furlín s.f.* Pap<sup>1</sup> 46; Pap<sup>2</sup> 81; Can<sup>2</sup> 396; Cap 132; Cerna A/1854; ALDM III, h. 1584/1-7; Dms. 1. Aur. *Vcau căsă un puț țí fățcă i zúúă căti un*

*uău di furlină.* (Aveau acasă o găină ce făcea în fiecare zi câte un ou de aur.) DP 186/32; *Dără ună cloșcă cu 12 di pu' di flurină.* (Făcu o cloșcă cu 12 pui de aur.) Cap<sup>2</sup> 107/29; *Lemn s-cațăț, frulină.* (Lemn dacă veți prinde [= atinge], aur [se va face].) Can T<sup>2</sup> 122/4; *Si-' daț [...]* *ș-ună veargă di furlină.* (Să-i dați [...] și o vargă de aur.) Cap<sup>2</sup> 63/6. **2. Pl. P. e x t.** Bani de aur, galbeni. *Çon s-mi spel io, si cădă furlină.* (Când o să mă spăl eu, o să cadă bani de aur.) Cap<sup>2</sup> 86/43; *An còrni [lu străbăgòscu] flo ună lăică plină di furlin.* (La rădăcina [coacăzului] găsi o tigvă plină cu bani de aur.) DP 177/36; *La pusi pri grindă [cucótu], béłki ă' fâți și lă ia furlin.* (Îl puse pe grindă [pe cocoș], poate-i face și ei bani de aur.) DP 133/37; *Țista [gaidăgia], priună cu ômini' lu cupilășu, si duc sfîrîndurle la fêtă cu pucloni, cu răzint și cu girdănu di furlin.* (Acesta [cimpoierul], împreună cu oamenii mirelui, se duc cântând din cimpoi la fată cu plocoane, cu argint și cu salba de bani de aur.) Can T<sup>1</sup> 274/32; *Noi să-ț doam un girdan di furlin.* (Noi o să-ți dăm o salbă de galbeni.) DP 87/20; *Fesu la nșară cu furlin.* (Fesul îl împodobesc cu bani de aur.) Can T<sup>1</sup> 266/9; *Lø [...] căciua lu fiçoru mic anșărătă cu furlin.* (Luă [...] căciula împodobită cu bani de aur a copilului mic.) Cap<sup>2</sup> 66/245.

♦ *Cumăt di furlină.* (Bucată de aur. = Se spune despre un om bun la suflet.) Cap<sup>2</sup> 179/28; *Că furlină.* (Ca aurul. = Se spune despre o fată frumoasă.) Dms s.v.

*Var.:* **flurină, frulină.**

Et.: bg. **florin** (cf. it. **fiorino**).

**furlincă, pl. furlinki s.f.** Cap 133; Dms. Ban de aur, galben. *Măgaru lu Óga furlinkî căcă.* (Măgarul lui Nastratin Hogeacă galbeni.) Dms s.v.

Et.: din **furlină + -că.**

**furlóc vezi furlóc.**

**furlóc, pl. furlóți s.n.** Pap<sup>1</sup> 46; Pap<sup>2</sup> 81; Can<sup>2</sup> 396; Cap 132 s.v. *fur*; Dms. Hoție, furat. *Mámu, și io s-mi duc cu vúiçi la furlóc.* (Mamă, și eu o să mă duc cu unchiul la furat.) Cap<sup>2</sup> 142/6.

**Fac furlóc.** A fura. *Io nu pot să fac furlóc.* (Eu nu pot să fur.) Cap<sup>2</sup> 47/23; *Țista uom ári fat mult furlóc.* (Acest om a furat mult.) Pap<sup>1</sup> 46 s.v.

*Var.:* **furloc** (Dms).

Et.: din **fur<sup>1</sup> + -lóc.**

**furnă, pl. furni s.f.** Pap<sup>2</sup> 81; Can<sup>2</sup> 396; Cap 133; ALR II s.n. 4, h. 1057/012; Cerna A/1438; ALDM III, h. 1222/1-7; Dms. Cuptor. *Un fiçór, sáldi un la múmă țe-i, s-la ársu án furnă.* (Un copil, care-i numai unul la mamă, o să-l ard în cuptor.) Cap<sup>2</sup> 99/1; *Mullarea au árdi furna.* (Nevasta încinge cuptorul.) ALR II s.n., 4, h. 58/012; *Au ársiră furna și la lără fiçóru, la băccără și la turiră án furnă.* (Încinșeră cuptorul și luată copilul, îl sărutară și îl aruncară în cuptor.) Cap<sup>2</sup> 99/5; *Iel au ársiră furna.* (Ei încinșeră cuptorul.) Cap<sup>2</sup> 60/28; *Io ă si ner lă bisărcă, tu să-ų árdă furna.* (Eu o să mă duc la biserică, tu să încingi cuptorul.) Cap<sup>2</sup> 113/9; *Șápti-opt furni di póni.* (Șapte-opt cuptoare de pâine.) Cerna T; *Că si stăfscă luțolu, lă punğam án puădniță ili án furnă cu lupáta.* (Când dospea aluatul, îl puneam în țest sau în cuptor cu lopata.) AtaM 385/4. P. e x t. Brutărie. AtaM 124/5.

Et.: mac., bg. **furna**.

**furnăgi vezi furnăgi.**

**furnăgiă, pl. furnăgi s.m.** Cap 133 s.v. *furnă*; Cerna A/1797; ALDM III h. 1530/1-7; Dms. Brutar. *[Cadija] z-dúsi la furnuğóia și la ntribó:* „Cófi póina mirusiăști ca di la muárt?” ([Judecătorul] se duse la brutar și-l întrebă: „de ce miroase pâinea a mort?”) MP 186/2.

*Var.*: **furnăgőia** (Cap 133 s.v. *furnă*; Dms s.v.), **furnăgőia** (ALDM III h. 1530/2), **furnăgi** (ALDM III h. 1530/7), **furnuőia**.

Et.: mac., bg. *furnağja*.

**furnăgőia** vezi **furnăgiia**.

**furnăgőia** vezi **furnăgiia**.

**furnică** vezi **furnigă**.

**furnigăr**, *pl.* **furnigără** *s.n.* Pap<sup>1</sup> 46; Pap<sup>2</sup> 81; Can<sup>2</sup> 396; Cap 133 s.v. *furnigă*; Cerna A/1400; ALDM II, h. 1193/4; Dms. Furnicar.

Et.: lat. \**formicarium*.

**furnigărnic**, *pl.* **furnigărniți** *s.n.* Can<sup>2</sup> 396; Cerna A/1400; ALDM II, h. 1193/1–3, 6; Dms s.v. Furnicar.

Et.: din *furnigăr* + *-nic*.

**furnigărniță**, *pl.* **furnigărniți** *s.f.* ALDM II, h. 1193/5. Furnicar.

Et.: din *furnigăr* + *-niță*.

**furnigă**, *pl.* **furniz** *s.f.* Pap<sup>1</sup> 46; Pap<sup>2</sup> 81; Can<sup>2</sup> 396; Cap 133; Cerna A/1399; Wild h. 123/1–7; ALDM II, h. 1192/1–7; Dms. Furnică. *Çon trițcă pri drum vizú únă furnigă*. (Când trecea pe drum văzu o furnică.) Cap<sup>2</sup> 71/31; *Bătú pri un cup di furniz*. (Întâlni un mușuroi de furnici.) Cap<sup>2</sup> 27/42; *Jel dçădi di niști furniz iúndi si țirtău pri únă nicură di póni*. (Dădu peste niște furnici care se certau pe o fărâma de pâine.) Cap<sup>2</sup> 91/31; *Işó ampíratu lu furnizli*. (Ieși [= apăru] împăratul furnicilor.) Cap<sup>2</sup> 27/43; *Cásă di furniz*. (Furnicar.) Can<sup>2</sup> 396 s.v.

♦ *Çot poártă furniga*. (Cât duce furnica. = Foarte puțin.) Pap M<sup>2</sup> 70/26.

*Var.*: **fărniță** (Wild h.123/2), **furnică** (Cap 133; Dms s.v.).

Et.: lat. *formica*.

**furnigós**, **furnigósă**, *pl.* **furnigós**, **furnigósi** *adj.* Can<sup>2</sup> 396; Cap 133 s.v. *furnigă*; Dms. Plin de furnici.

Et.: din *furnigă* + *-ós*.

**furnigiceă**, *pl.* **furnigicci** *s.f.* Can<sup>2</sup> 396; Cap 133; Dms. Furnicuță.

*Var.*: **furnigiceă** (Cap 133), **furnikičcă** (Dms).

Et.: din *furnigă* + *-icčă*.

**furnigiceă** vezi **furnigiceă**.

**furnikičcă** vezi **furnigiceă**.

**furnikita**, *pl.* **furnikiti** *s.f.* Cap 133 s.v. *furnigă*. Furnicuță.

Et.: din *furnică* + *-iță*.

**furnófcă**, *pl.* **furnófki** *s.f.* Pap<sup>2</sup> 81; Can<sup>2</sup> 396; Cap 133 s.v. *furnă*; Dms. Lopată care se întrebuintează la cuptor.

Et.: vezi *furnă*.

**furnuőia** vezi **furnăgiia**.

**fúrsă** vezi **fúrcă**.

**fúrsă** vezi **fúrță**<sup>2</sup>.

**furt**, *pl.* **fúrtur** *s.n.* Cap 132 s.v. *fur*; Dms. Furt, hoție.

Et.: lat. *furtus*.

**furtát** vezi **fártát**.

**furtiia**, *pl.* **furtii** *s.f.* AtaM 294/27. Încărcătură pe cal; grămadă. *Din un ágru işáu căti zçăti-doauzář di furtii di gănăşór*. (De pe un ogor ieşeau câte zece-douăzeci de grămezi de porumb.) AtaM 351/1.

Et.: gr. *φορτίο*.

**furtumăr**, *pl.* **furtumăr** *s.m.* Cap 129 s.v. *fórtumă*; Dms. Vânzător de funii. F i g . Escroc, sforar. *Cári-i lant furtumăr řa că tını?* (Cine [mai] e alt sforar așa ca tine?) Dms s.v.

Et.: din *fórtumă* + *-ăr*.

**furtună**, *pl.* **furtúnur** și **furtúni** *s.f.* Pap<sup>1</sup> 46; Pap<sup>2</sup> 81; Can<sup>2</sup> 396; Cap 133; ALR II s.n. 3, h. 788/012; AtaM 294/28; Dms. Furtună, vijelie. *Vini ploáia cu furtúnă mári*. (Vine ploaie cu furtună mare.) ALR II s.n. 3, h. 788/012; *Pri furtúnă s-nu kiniséř*. (Pe furtună să nu pornești la drum.) Dms s.v. F i g . Agitație; tulburare; furtună. *Ţi*

*furtună ari după mini!* (Ce furtună este [= vine] după mine!) Pap<sup>1</sup> 46 s.v.

Et.: lat. *fortuna*.

**furtunós, furtunósă** *pl. furtunós, furtunósi* *s.f.* Can<sup>2</sup> 396; Cap 133 s.v. *furtună*; Dms. Furtunos. F i g . Violent, aprig, nestăpânit. *Ți eș coáta furtunós?* (De ce ești atât de violent?) Dms s.v.

Et.: din *furtună* + *-ós*.

**fúrťá<sup>1</sup>** vezi **fúrčă**.

**fúrťá<sup>2</sup>**, *pl. fúrťi și furť* *s.f.* Cap 133; ALR II, 1, h. 291/012; Cerna A/1241; Dms. **1.** Perie (de ghetete, de haine). *Să-n cumpăr čóuli, ma și fúrťă.* (O să-mi cumpăr ghetete, dar și perie.) Dms. s.v. **2.** Bidinea. *Fúrťă di var.* (Bidinea pentru var.) ALR II, 1, h. 291/012.

*Var.:* **fúrșă**.

Et.: cf. mac. *frča*, tc. *firca*, gr. *βούρτσά*.

**furtărăés** vezi **furťués**.

**furťiséz** vezi **furťués**.

**furťués, furťuíri, furťuíi, furťuíit** *vb.* IV. *Tranz.* Cap 133 s.v. *fúrťă*; ALR II s.n. 7, h. 1875/012; Cerna A/1891; Dms. A peria (haina sau ghetetele).

*Var.:* **furtărăés** (Dms), **furťiséz** (Cerna A/1891), **furťusés** (ALR II s.n. 7, h. 1875/012).

Et.: din *fúrťă* + *-és(c)*.

**furťusés** vezi **furťués**.

**furugl'íťă** vezi **frugl'íťă**.

**fus**, *pl. fúsi* *s.n.* Pap<sup>1</sup> 46; Pap<sup>2</sup> 81; Can<sup>2</sup> 396; Cap 133; Cerna A/1243; Wild h. 376/1, 2, 6; ALDM II, h. 1065/1-7; Dms. **1.** Fus; cantitate de lână pe un fus. *Flără fúsu lu mămă-sa și al lără.* (Găsiră fusul mămă-sii și îl luară.) Cap<sup>2</sup> 116/34; *Tórsi bába dou fúsi.* (Baba a tors două fuse.) Can T<sup>1</sup> 272/16; *Íúndi-í Rópa nťapátă? La Fúsu di móră.* (Unde-i Piatra găurită? La Fusul morii.) Can T<sup>1</sup> 272/34; *Fus di rudán.* (Fusul morii.)

Pap<sup>1</sup> 46 s.v. **2.** (La roată) Butuc. Wild h. 376/1, 2, 6.

*Fúsu-bábăľă.* Nume de plantă și de insectă; fusul babei. Pap<sup>1</sup> 46 s.v.; Pap<sup>2</sup> 81 s.v.; Cap 133 s.v.

Et.: lat. *fusus*.

**fusár, pl. fusár** *s.m.* Cap 133 s.v. *fus*; Dms. Vânzător de fuse.

Et.: din *fus* + *-ár*.

**fúscă, pl. fúski** *s.f.* Cap 133; ALR II s.n. 4, h. 1178/012; Cerna A/1512-1514; AtaM 101/2, 171/14; Dms. Fustă; rochie. *Mulărășca rúbă ra, áră, fustán ili fúscă, lúnđă pănă pri sub zănúclu, și prigáč.* (Portul femeiesc era, de asemenea, rochie sau fustă, lungi până sub genunchi, și șorț.) AtaM 352/24; *Gúra di la fúscă.* (Deschizătura fusteii.) Cap 133 s.v.

Et.: gr. *φούστα* (bg. *fusta*).

**fúscic** vezi **fuscúic**.

**fuscíc** vezi **fuscúic**.

**fuscúic, pl. fuscúit** *s.m.* Can<sup>2</sup> 396; Cap 133 s.v. *fus*; Dms. Fus mic.

*Var.:* **fúscic** (Can<sup>2</sup> 396; Dms s.v.), **fuscíc** (Cap 133 s.v. *fus*), **fuscuc** (Dms).

Et.: din *fus* + *-ćúic (-ćíc)*.

**fuscuc** vezi **fuscúic**.

**fustán, pl. fustáni** *s.n.* Pap<sup>1</sup> 46; Pap<sup>2</sup> 81; Can<sup>2</sup> 396; Cap 133; Cerna A/1510; ALDM III, h. 1277/1-7; Dms. **1.** Rochie. *Íel să-n dără [...] fustán di mătási.* (El o să-mi facă [...] rochie de mătase.) Cap<sup>2</sup> 22/10; *Meu fráti-n cumpuró fustán.* (Fratele meu îmi cumpără rochie.) DP 195/33; *[Fáta] aș lo cótiva fustáni cu ía și fuzi di cásă.* ([Fata] își luă cu ea câteva rochii și plecă de acasă.) DP 184/33; *Mulărășca rúbă ra, áră, fustán ili fúscă, lúnđă pănă pri sub zănúclu, și prigáč.* (Portul femeiesc era, de asemenea, rochie sau fustă, lungi până sub genunchi, și șorț.) AtaM 352/24; *Ficúru, ca z-dúsi cásă, lo un fustán di cadafě și di mătási și z-dúsi s-uu*

*priminiâscă fiăta.* (Tânărul, când se duse acasă, luă o rochie de catifea și mătase și merse s-o îmbrace pe fată.) MP 124/1; *Ūnă cadăna priminită cu ună milă di fustăni.* (O turcoaică îmbrăcată cu o mie de rochii. [Ghicitoare: Găina].) Can T<sup>2</sup> 126/8; *Mămúșa ári lat di un fustán, la púni di gúșă la mirăsa și la tîniru.* (Nașa a luat [= a cumpărat], [material] de o rochie, îl pune de gâtul miresei și al mirelui.) Cerna T. 2. Haină bărbătească, fustanelă. *Tăčúni! si fěsiră doį cupilăș ăn fustăni.* (Tăciunii se făcură [= transformă în] doi copilași în haine bărbătești.) Cap<sup>2</sup> 57/46; *Ca si-n la lăau, mămú móri, [...] țela uminețu, mila, cu fustănu mări.* (Că-l voi lua, mamă dragă, [...] pe cel din Ūmă, dragă, cu fustanela mare.) Cap<sup>2</sup> 18/7.

**3.** Nume de floare mirositoare. Cap 133.

*Var.:* **fustáni** (Cap 133).

Et.: tc. dial. **fustan** (mac., bg. **fustan**, gr. **φουστάνι**).

**fustáni** vezi **fustán**.

**fustănlă,** *pl. fustănlî* *adj.* De forma fustanelei. *Pișin la priminés tîniru cu ună camేశă fustănlă.* (Mai întâi îl îmbracă pe mire cu o cămașă ca o fustanelă.) Can T<sup>2</sup> 119/6.

Et.: din **fustán** + **-lă**.

**Fústani** *n.pr.* Cap 133. Numele unui sat bulgăresc în apropiere de *Nónti*.

**fúști,** *pl. fușt* *s.m.* Pap<sup>2</sup> 81; Can<sup>2</sup> 396; Cap 133; ALR II s.n., 2 h. 487/012; Cerna A/370, 2268; ALDM III, h. 1759/1-6; Dms. 1. Cârcel de viță; vrej, lujer de dovleac. *Ácu nu áfliį crăstăviăti cu fúști, móįni dimniăta s-ti junglóm.* (Dacă nu găsești castravete cu cârcel, mâine dimineța te vom omorî.) MP 152/31; *Un cuărin di lubinîță ra mult cuvîtlîă și tînsi un fúști și tricú dițindă di Vărdăr.* (O rădăcină de pepene era foarte puternică și întinse un vrej care trecu dincolo de Vardar.) MP 200/32.

**2.** Cârlig de împletit ciorapi. Pap<sup>2</sup> 81;

Can<sup>2</sup> 396; Cap 133; Dms. 3. Băț ascuțit, care servește drept frigare. *Áu anțăpóá [jába] pri un fúști și ló s-u nvărtășcă pri foc.* (O înfipse [broasca] pe o frigare și începu s-o învârtească pe foc.) DP 54/6. 4. *Pl.* (La războiul de țesut) Vergelele trecute printre firele de urzeală. Pap<sup>2</sup> 81; Can<sup>2</sup> 396; Cap 133; Dms.

Et.: lat. **fustis**.

**Fúștiń** *n.pr.* Pap<sup>2</sup> 81; Can<sup>2</sup> 396; Dms. Numele unui orașel din Meglen, locuit de turci și bulgari turciți.

Et.: din **fúști** + **-ń**.

**fuștinét,** *pl. fuștinét* *s.m.* Dms. Locuitor din *Fúștiń*.

**fut, futeğari și fútiri, futúį, futút** *vb.* II, III. *Tranz.* Pap<sup>2</sup> 81; Can<sup>2</sup> 396; Cap 134; Dms. A futa.

♦ *Con mērđi plóia cu sóri, si fut lěpuri! cu lisița.* (Când plouă cu soare se fut iepurii cu vulpea.) Can T<sup>2</sup> 115/28; *Și casa ársi și la șóriț la ți fătúră!* (Și casa arse și la șoareci li s-a făcut de futut. = Țara arde și baba se piaptănă.) Can T<sup>2</sup> 124/16; *Fútă-! máįca!* (Futu-i mă-sa!) Cap<sup>2</sup> 43/39; *Fútă-ńi-ț pústa!* (Futu-ți-aș necazul!) Cap<sup>2</sup> 41/15; *Fútă-ńi-ț véřca!* (Futu-ți-aș credința! = Înjurătură la adresa turcilor care erau de altă credință.) Dms s.v.

*Var.:* **făt**.

Et.: lat. **futuere**.

**futáč,** *pl. futáč* *s.m.* Can<sup>2</sup> 396; Cap 134 s.v. *fut*; Dms. Futăcios.

Et.: din **fut** + **-áč**.

**futáčós,** *pl. futáčós* *adj.* Dms. Futăcios.

Et.: din **fut** + **-áčós**.

**futéľă,** *pl. futéľ* *s.f.* AtaM 289/32. Fotoliu.

Et.: mac. **fotelja**.

**Fužeáti, An** ~ *n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 176/19; Cap 134. Nume de loc în *Óșiń*.

*Var.:* **Fuzéti** (Pap M<sup>2</sup> 176/19).

**Fuzéti** vezi **Fužeáti**.

**fuzindăre** *adv.* ALDM I, h. 486/1–3.  
În fugă, fugind.

*Var.:* **fuzindira** (ALDM I, h. 486/2),  
**fuzindurle** (ALDM I, h. 486/1).

Et.: de la *fug* + *-ind* + *-ăre* (*-ira*, *-rle*).

**fuzindira** vezi **fuzindăre**.

**fuzindurle** vezi **fuzindăre**.

**fuziri** *s.f.* Dms. Acțiunea de a pleca;  
plecare. *La fuziră, ampirátu a' zisi la*  
*mămă-sa s-nu la da scându.* (La plecare,

împăratul îi zise mamă-sii să nu dea  
tronul.) Cap<sup>2</sup> 86/33; *La fuzirē la dăruiaŭ*  
*dăscalu cu čaróp.* (La plecare îi dăruiau  
dascălului o pereche de ciorapi.) Can T<sup>1</sup>  
266/26; *La fuzirē din cătún, Văgant la*  
*zis-au la niști moș.* (La plecarea din sat,  
Weigand le zise unor bătrâni.) Can T<sup>1</sup>  
267/26.

Et.: vezi *fug*.